

Mezinárodní politika

ROČNÍK XXXIII

7/2009

CENA 49 Kč

Politika českého nezájmu aneb Rekviem za české předsednictví

Lepší, než se čekalo

Předsednictví za ekonomické recese

České předsednictví ve východní Africe

Mezi Gazou a Soulem

O českém předsednictví se zpravodajkou ČT
Barborou Šámalovou

ÚSTAV
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
PRAHA

INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

Specializovaný vyhledávač *Scirus* byl vyvinut firmou *Elsevier* v roce 2001. Záměrem bylo usnadnit vyhledávání informací využitelných v oblasti vědy a výzkumu. *Scirus* prohledává 485 milionů webových stránek. Umožňuje paralelně prohledávat nejenom volně přístupné webové zdroje, jako jsou stránky univerzit USA, Spojeného království, Kanady, Německa atd., vědeckých a výzkumných institucí, americké vlády, konferencí, vědců apod., ale také databáze a repozitáře přístupné pro registrované uživatele, v rámci kterých jsou k dispozici především plné texty (případně abstrakty) článků z odborných časopisů, preprintů, výzkumných zpráv, kvalifikačních prací apod.

Vyhledávač umožňuje nastavit počet zobrazovaných výsledků na stránku, shlukování výsledků podle domény nebo linky na partnerské knihovny. Pro vlastní vyhledávání lze použít operátory: AND, NOT, ANDNOT, vymezení fráze pomocí uvozovek, zkratky autora (au:), titul (ti:), časopis (jo:), klíčové slovo (ke:), URL (url:), doménu (dom:), afiliaci (af:).

Dotaz lze dále vymežit datem vydání, typem požadované publikace (abstrakt, článek, kniha, stránka instituce, konference, patent, preprint, stránka výzkumného pracovníka, kvalifikační práce), formátem souboru (PDF, HTML, WORD, atd.).

Dále je možné pro vyhledávání vybrat konkrétní databázi časopisů z 15 nabízených zdrojů, mezi kterými jsou např. *SAGE JOURNALS Online*, *ScienceDirect* nebo webovou stránku z 21 nabízených preferovaných odkazů. Tematické vyhledávání je možné omezit pomocí 20 hlavních tematických oblastí (*Agricultural and Biological Sciences, Astronomy, Chemistry and Chemical Engineering, Computer Science, Earth and Planetary Sciences, Economics, Business and Management, Engineering, Energy and Technology, Environmental Sciences, Languages and Linguistics, Law, Life Sciences, Material Science, Mathematics, Medicine, Neuroscience, Pharmacology, Physics, Psychology, Social and Behavioural Sciences, Sociology*).

Výsledky vyhledávání jsou řazeny dle relevance nebo dle data. Pro dodatečné zpřesnění výsledků dotazu *Scirus* vytváří přehled výsledků v konkrétních databázích časopisů a na preferovaných webových stránkách, rozdělení výsledků podle formátu souboru a možnost úpravy dotazu dle použitých klíčových slov. Záznamy jsou zobrazovány s odkazem na plný text včetně grafického symbolu zdroje a krátkou informací se základními daty. Vybrané výsledky je možné standardně ukládat nebo posílat e-mailem.

Helena Kolátorová

libr@iir.cz

Příklady záznamů:

1. Talking Europe — the Dilemma of Sovereignty and Modernization

Braun, M. , *Cooperation and Conflict*, 43 (4), p.397-420, Dec 2008

doi:10.1177/0010836708096882

...0010836708096882 Talking Europe — the Dilemma of Sovereignty and Modernization Mats Braun

Institute of International Relations in Prague, braun{at}iir.cz There is a significant amount of scholarly literature produced on the topic of the alleged...

Published journal article available from

2. Foreign policy, rhetorical action and the idea of otherness: The Czech Republic and Russia

Kratochvíl, P. / Cibulková, P. / Benes, V. , *Communist and Post-Communist Studies*, 39 (4), p. 497-511, Dec 2006

...of otherness: The Czech Republic and Russia Petr Kratochvíl a b * kratochvil@iir.cz Petra

Cibulková b Vil Benes a b a **Institute of International Relations**, Nerudova 3, Praha 1, 118 50 Malá Strana, Czech Republic b Jan Masaryk Centre for...

Published journal article available from

3. The post-communist left and the European Union - The Czech Communist Party of Bohemia and Moravia (KSCM) and the German...

Hough, D. / Handl, V. , *Communist and Post-Communist Studies*, 37 (3), p.319-339, Sep 2004

...Handl b 2 2 Dr. Vladimír Handl is a member of the Czech **Institute of International Relations**, Prague. He was formerly active in a number of German...the Institute for German Studies in the UK. handl@iir.cz a University of Sussex, Arts E328, Falmer , Brighton...

Published journal article available from

Světozor • 1

Nastavované české předsednictví | -zz- • 3

BILANCE ČESKÉHO PŘEDSEDNICTVÍ

Petr Drulák | Politika českého nezájmu aneb Rekviem za české předsednictví • 4

Pavel Máša | Lepší, než se čekalo • 6

Jiří Schneider | Východní partnerství: trvalý přínos, nebo pomijivá epizoda? • 8

Mats Braun | Předsednictví za ekonomické recese • 10

Blanka Fajkusová | Mezi Gazou a Soulem. České předsednictví v oblasti vnějších vztahů • 12

Margita Fuchsová | České předsednictví ve východní Africe • 15

Barbora Šámalová | „Praha se nevzdala nabytých pravomocí a snažila se je využít“ • 18

DVA POHLEDY

Irena Kalhousová, Cyril Bumbálek | Situace v Íránu • 21

VZTAHY A PROBLÉMY

Michal Kořan | Topolánková vláda a hledání nového smyslu české zahraniční politiky. Smutný pohled • 22

Vít Dostál | Volby do Evropského parlamentu a jeho podoba v novém funkčním období • 24

Jan Jireš | Finská debata o členství v NATO a konflikt v Gruzii • 26

ZEMĚMI SVĚTA

Miloš Brunclík | Švédské předsednictví EU v roce 2009: výzvy, plány a očekávání • 29

Pavel Kotrbáček | Pákistán: jaderná velmoc bojující s islámskými radikály • 32

Oldřich Vondruška | Volební klání a povolební realita v zemi cedrů • 36

POSLEDNÍ STRANA**Foto na titulní straně**

Petr Josek, Globe Media/Reuters

Tiráž

Ročník XXXIII • Vydává: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i. • **Šéfredaktor:** Robert Schuster • **Úvodníky, komentáře:** Zdeněk Zbořil • **Odpovědná redaktorka:** Milena Střežková • **Sekretářka redakce:** Irena Krejčová • **Grafický návrh:** Jakub Tayari • **Distribuce:** Dagmar Červinková • **Redakční rada:** Veronika Bilková (předsedkyně), Vojtěch Belling, Miloš Calda, Martin Ehl, Jiří Fárek, Václav Hubinger, Kai-Olaf Lang, Kristina Larischová, Pavel Máša, Jaroslav Olša jr., Miloš Pojar, Pavel Pšej, Michael Romancov, Jiří Schneider, Jiří Štěpanovský, Filip Tesař, Tomáš Veselý, Zdeněk Zbořil • **Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů, nikoli vydavatele. Nevyžádané rukopisy redakce nevrací.**

All rights reserved. Copyright under the International Copyright Convention. No part of this publication may be reproduced, stored in retrieval systems or transmitted in any form or by any means without the prior permission of the International Politics editorial office. Reprints are available upon request. Reprints and permissions: Write to International Politics, Nerudova 3, 118 50 Praha 1.

Redakce a administrace: Nerudova 3, 118 50 Praha 1 • **telefon** 251 108 107 • **fax** 251 108 222 • **e-mailová adresa** umvedo@iir.cz • **Objednávky a předplatné přijímá** administrace redakce. Vychází měsíčně. **Cena výtisku** 49 Kč. **Předplatné na rok činí** 490 Kč, ve Slovenské republice 29,28 €. **Registrováno** MK ČR E 5210.

Tiskne Petr Dvořák – Tiskárna, Jeřábková 1302, 263 01 Dobruška. **Rozšiřuje** redakce a další distributoři v drobném prodeji. **Ve Slovenské republice rozšiřuje** L.K. Permanent, s.r.o. P.P.4., 834 14 Bratislava 34 • **telefon** +421 244 453 711 • **fax** +421 244 373 311 • **e-mailová adresa** Herslova@lkpermanent.sk • **www.predplatne.cz**. **Informace o MP a ediční činnosti ÚMV** na www.iir.cz • Podávání tiskoviny povoleno SsRP Banská Bystrica č.j. Opč-3215/B-96 ze dne 12. 9. 1996. **ISSN** 0543-7962 • **INDEX** 46911

Červen 2009

Světozor

2. Izraelský premiér Benjamin Netanjahu označil požadavek amerického prezidenta Baracka Obamy na úplné zastavení osídlování palestinských území na nerozumný.
3. Prezident USA Barack Obama návštěvou Saúdské Arábie zahájil cestu do Egypta, Německa a Francie. V zásadním projevu v Káhiře vyzval k novému začátku ve vztazích USA s muslimským světem.
4. Vítězem předčasných parlamentních voleb v Grónsku se stala levicová opoziční strana Grónské bratrstvo.
- 4.–7. Volby do Evropského parlamentu; EPP-ED (křesťanská demokracie, pravý střed 265, PES (socialisté a sociální demokraté) 184, ALDE (liberálové) 84, Greens-EFA (zelení) 55, UEN (euroskeptická frakce) 35, GUE-NGL (komunisté, krajní levice) 35, ID (euroskeptická a krajně pravicová frakce) 18, ostatní 94 mandáty (zahrnuje britské konzervativce, ODS a politické strany, které chtějí vytvořit novou frakci).
- 5.–6. Při návštěvě Německa zavítal americký prezident Barack Obama do Drážďan a do Buchenwaldu. Ve Francii jednal s prezidentem Nicolasem Sarkozym a zúčastnil se oslav vylovení spojenců v Normandii.
7. Parlamentní volby v Libanonu vyhrála prozápadní koalice 14. března vedená Saadem Harírim. Získala 71 křesel v 128členném parlamentu. Hizballáh a jeho křesťanští a islámští spojenci budou mít 57 křesel.
9. Bývalý předseda Strany maďarské koalice Béla Bugár oznámil, že zakládá novou stranu Most-Híd. Měla by to být strana spolupráce mezi Maďary a Slováky.
10. Libyjský vůdce Muammar Kaddáfí poprvé navštívil Řím. Událost se označuje za symbol konce sporů mezi oběma zeměmi pramenících z koloniální minulosti.
10. Ruský premiér Vladimir Putin při jednání s německým ministrem zahraničí Frankem-Walterem Steinmeierem prohlásil, že pokud se USA a další vlastníci vzdají jaderných zbraní, učiní Rusko totéž.
11. WHO vyhlásila epidemií tzv. prasečí chřipky za pandemií.
11. Ministři zahraničí NATO rozhodli snížit početní stav mise KFOR v Kosovu k 1. lednu 2010 z nynějších 14 000 vojáků na 10 000.
12. Rada bezpečnosti OSN jednomyslně schválila rezoluci, která výrazně rozšiřuje sankce proti KLDR kvůli nedávné jaderné zkoušce a jejímu zbrojnímu programu. Rezoluce 1874 požaduje, aby KLDR neprováděla žádné dal-

- ší jaderné ani raketové testy a zavádí nové sankce týkající se zbraní a finančních dohod uzavíraných se severokorejským režimem.
- 12.** Prezidentské volby v Íránu vyhrál dosavadní prezident Mahmúd Ahmadinežád s velkým náskokem.
- 12.** Ministr obrany USA Robert Gates ohlásil v Bruselu eskalaci bojů v Afghánistánu.
- 14.** Izraelský premiér Benjamin Netanjahu vyzval Palestince k okamžitým mírovým jednáním. Poprvé připustil existenci nezávislého palestinského státu za podmínek, že bude demilitarizovaný a dá Izraeli záruky pro jeho bezpečnost.
- 15.** V Teheránu se konal několikasettisícový pochod stoupenců neúspěšného prezidentského kandidáta Míra Hosejna Musáviho. Musávi považuje výsledek voleb za zfalšovaný. Duchovní vůdce ajatolláh Alí Chamenei dal jeho stížnost prošetřit. Při střelbě do demonstrantů zahynulo sedm lidí.
- 16.** Rusko vetovalo v RB OSN návrh na prodloužení pozorovatelské mise OSN v Gruzii o jeden rok.
- 16.** Americká Sněmovna reprezentantů schválila navýšení rozpočtu USA pro konflikty v Íráku a v Afghánistánu 106 mld. dolarů. Suma zahrnuje i příspěvek na boj s prasečí chřipkou a příspěvek pro MMF.
- 17.** V Bruselu se konal summit EU–Pákistán. Předsedal mu český prezident Václav Klaus. Islámábádu byla přislíbena pomoc ve výši 124 milinů eur. Je určena hlavně pro údolí Svát a pro boj s islamisty. Oplátkou má být větší angažovanost ve vzdělávání a vážně míněný boj s terorismem.
- 18.** Ruské ministerstvo zahraničí označilo jednání USA a Ruska za konstruktivní. Velmocí se snaží o dohodu, která nahradí smlouvu START 1 z roku 1991, která platí jen do července.
- 18.** Summit EU se dohodl na mezivládní smlouvě, která obsahuje záruky pro Irsko, a jež začne platit po úspěšném referendu v Irsku o Lisabonské smlouvě. Lisabonská smlouva se tím nemění. Předběžně byla dojednána reforma finančního dohledu. Politici slíbili, že přispějí rozvojovým zemím na boj s klimatickými změnami. Summit podpořil kandidaturu Josého Barrosa na další funkční období v čele EK.
- 19.** V Novém Sadu se konal 16. summit středoevropských zemí. Prezidenti vyzvali k lepší spolupráci v rámci regionu v boji proti krizi.
- 20.** Policie v Teheránu rozehnala nepovolené shromáždění na podporu neúspěšných kandidátů na úřad prezidenta. Zahynulo 17 lidí. Má být prozkoumáno 10 procent odevzdaných volebních lístků.

- 21.** V Grónsku vstoupil v platnost zákon poskytující zemi širší autonomii. Grónština se stává úředním jazykem.
- 22.** Vůdce al-Káida v Afghánistánu Mustafá abú Jasíd prohlásil, že organizace by byla ochotna přistoupit na desetileté příměří s USA, kdyby Spojené státy stáhly své vojáky z islámských zemí, přestaly podporovat Izrael a prozápadní vlády islámských států.
- 22.** Rada dohlížitelů v Íránu rozhodla, že prezidentské volby se opakovat nebudou, protože nedostatky byly jen drobné.
- 22.** Kyrgyzstán a USA podepsaly novou dohodu o využívání kyrgyzské letecké základny Manas americkými jednotkami. Parlament schválil dohodu 25. června.
- 23.** V Ženevě bylo zahájeno třetí kolo jednání mezi USA a Ruskem o smlouvě upravující počty strategických jaderných zbraní.
- 24.** Evropská unie odvolala další kolo přístupových rozhovorů s Chorvatskem. Důvodem je krach vyjednávání v chorvatsko-slovinském pohraničním sporu. Lublaň blokuje 13 z 15 vyjednávacích kapitol.
- 24.** Předseda irské vlády Brian Cowen oznámil, že nové referendum o Lisabonské smlouvě se bude konat začátkem října.
- 25.** Sněmovna reprezentantů Kongresu USA schválila návrh zákona o razantním snížení emisí oxidu uhličitého a dalších skleníkových plynů.
- 26.** Íránská Rada dohlížitelů potvrdila regularnost prezidentských voleb.
- 27.** V Terstu se konalo zasedání ministrů zahraničí G8 věnované Afghánistánu. Ministři zdůraznili nutnost zajistit průběh důstojných a bezpečných voleb v této zemi. Vyzvali Izrael ke zmrazení výstavby nových osad na okupovaných územích.
- 27.** Saad Haríri byl pověřen sestavením nové libanonské vlády.
- 27.** USA jmenovaly muslimku indického původu Farah Pandithovou speciální zástupkyní pro muslimský svět.
- 27.** Rusko a NATO se dohodly na obnovení vojenské spolupráce.
- 27.** V Albánii se konaly parlamentní volby. Demokratická strana premiéra Salima Berishi má ve 140členném parlamentu 70 křesel a opozice vedená Socialistickou stranou rovněž 70 křesel.
- 29.** Íránská Rada dohlížitelů po přepočtení části volebních lístků potvrdila vítězství Mahmúda Ahmadinežáda v prezidentských volbách.
- 29.** Americké jednotky se stáhly z Bagdádu.
- 30.** Německý ústavní soud potvrdil, že Lisabonská smlouva není v rozporu s ústavou Německa. Její ratifikaci však odsunul do přijetí doprovodného zákona, podle kterého bude

posíleno spolurozhodování německého parlamentu při evropské integraci.

- 30.** Americké jednotky se stáhly z iráckých měst. Kontroly se tam ujaly irácké jednotky. Irák vyhlásil 30. červen Dnem národní svébytnosti.
- 30.** Opoziční iránský vůdce Mír Hosejín Musávi dal prostřednictvím internetu najevo, že trvá na anulování prezidentských voleb.

Česko a svět

- 2.** Podle Světového mírového indexu organizace The Economist Intelligence Unit je ČR na 11. místě žebříčku nejmírumilovnějších zemí.
- 3.** Francouzský ministr zahraničí Bernard Kouchner obvinil prezidenta Václava Klause, že se snaží „demolovat“ EU. Byla to reakce na předchozí Klausův výrok o zbytečnosti voleb do EU.
- 5.–6.** Proběhly volby do EP v Česku. ODS 9 mandátů, ČSSD 7, KSČM 4, KDU-ČSL 2.
- 8.** Český premiér Jan Fischer prohlásil při jednání s generálním tajemníkem NATO Jaapem de Hoop Schefferem, že otázku americké radarové základny v ČR bude řešit příští vláda.
- 16.** Poslanecká sněmovna schválila plán nasazení českých vojáků v zahraničních misích v příštím roce. Půjde o 550 vojáků v Kosovu a 535 vojáků v Afghánistánu.
- 19.** Poslanecká sněmovna schválila dohodu mezi ČR a USA při prevenci a potírání závažné trestné činnosti a proti nelegálním přistěhovalcům.
- 19.** Předseda Evropské komise José Barosso poděkoval České republice za úspěšné předsednictví Evropské rady.
- 23.** Prezident Václav Klaus prohlásil, že se o svém postoji k Lisabonské smlouvě rozhodne jako poslední v Evropě. Vyslovení nedůvěry Topolánkové vládě a nástup úřednické vlády neměly podle Klause vliv na kvalitu předsednictví EU ani nepoškodily ČR zahraničí.
- 25.** Expremiér Mirek Topolánek vysoce hodnotil předsednictví EU pod svým vedením.
- 26.** V Praze a v Terezíně byla zahájena mezinárodní konference o odškodnění obětí holocaustu. Jde o poslední akci v rámci českého předsednictví EU. Byl založen fond na pomoc obětem holocaustu. Byla slavnostně vyhlášena tzv. Terezinská deklarace podepsaná 46 státy, která požaduje restituce i soukromého majetku, který patřil obětem holocaustu.
- 28.** Česká republika na operním festivalu v Lito-myšli oficiálně předala předsednictví Rady EU Švédsku.
- 29.** Premiér Jan Fischer zhodnotil české předsednictví EU jako velmi úspěšné. Splnilo všechny předsevzaté úkoly. Poděkoval zejména státním úředníkům, díky jejichž profesionalitě se bezpečně překlenul i pád Topolánkovy vlády.

Nastavované české předsednictví Evropské unii

Jen v České republice, kde se boj o výklad českého předsednictví 2009 již stal a ještě jednou stane bojem předvolebním, se liší pohled na jeho zahájení, průběh a zakončení nejméně natříkrát. Není to dáno optimistickým zaujetím nebo obávanou přesudečností, jak se o tom mluvilo a psalo nejen u nás. Je to prostě jen proto, že z Černínského paláce je víc vidět nejen celek, ale i detail, že panoramatický pohled z Pražského hradu je v budoucnosti Evropské unie a že v Strakově akademii se musely příslušné kanceláře jednou obsadit a podruhé přepsat.

Zejména v této budově prožili jedni, a zejména pan premiér, slavnostní okamžik svého vstupu do mezinárodní politiky. Zapomněl na svoje neurvalé nadávky Lisabonské smlouvě a po několika setkáních s evropskými politiky dospěl až k její obhajobě. Když musel své předsednictví opustit, stalo se mu, že ještě jednou neodolal a znovu předpověděl novému pokusu o oktrojírku špatný konec. Jeho temperamentní vystupování zastínilo nebo možná zdůraznilo množství práce, které při přípravě a během první poloviny českého předsednictví vykonal Alexandr Vondra, a není zrovna velkou ctí, že se na toto dílo tak rychle zapomnělo. Také on je však spíše obětí oné nastavované kaše, kterou jsme si sami navařili.

Liché se ukázaly obavy, že prezident České republiky ohrozí české předsednictví tím, že nepřivítá Cohna Bendita vyvěšením vlajky Evropské unie na v Čechách věčně čekající a vždy připravenou druhou žerď. Nakonec jeho projev v Evropském parlamentu, sice odměněný hučením až bučením, nebyl útokem na evropskou integraci a evropští poslanci spíše ocenili svým charakteristickým způsobem jeho pověst euroskeptika než samotný obsah jeho vystoupení. Také jeho ostatní výkony spojené s vedením předem stanovených summitů byly na úrovni a koneckonců i jeho poznámka o tom, že Pražský

hrad nejsou pařížské barikády roku 1968, odpovídala situaci.

Nejméně se přepsávání dotklo Ministerstva zahraničních věcí ČR, když ze samotné funkce tohoto úřadu vyplývá, že není uzpůsoben tomu, aby dělal revoluce, a výměna ministra za jeho náměstka jistě nebyla tak bolestivá, jak se o tom u nás psalo. A protože český obdiv ke Karlu Schwarzenbergovi má jiné důvody než kritické posuzování jeho politiky v zemích, o kterých se u nás nemluví, byla jeho výměna za Jana Kohouta zaznamenána v Evropské unii jako celku jen ad marginum.

Budeme-li posuzovat věci vážnější, pak hned ten první účel předsednictví, nejen reprezentovat, ale i ovlivňovat tvář EU po dobu šesti měsíců se, zdá se, nepovedl. Nezavinila to nešťastná Entropa a její namyšlený autor, který využil příležitosti ke své exhibici. Koneckonců Češi nemají dobrou pověst, pokud jde o dobré vychování, v Evropě, ani kdekoli jinde. Ani vyzývavost, že to Evropě osladíme, neznamená, že od letošního července nám naopak Švédsko zasolí. Spíše je důležitější, jak jsme sami naplnili svá očekávání, když ta evropská, jak se dnes ukazuje, nebyla příliš velká.

Chtěli jsme usilovat o Evropu bez bariér a skončilo to, nikoli naší vinou, úspěchem xenofobů v parlamentních volbách. Pokus položit důraz na tři klíčová E – ekonomiku, energetiku a Evropu ve světě, se povedl jen tak napůl, ale musíme si připomenout, že v době, kdy se tento program předsednictví tvořil, si nikdo neuvědomoval, že finanční krize ve Spojených státech bude mít tak velký dopad i na evropskou ekonomiku. Také problém energetické závislosti či nezávislosti takového ekonomického celku, jakým je Evropská unie, není záležitostí jednoho předsednictví, ale několika let. A tak se trochu bojíme, že budeme špatně hodnoceni zejména pokud se někdo soustředí na obraz Evropské unie v době českého předsednictví.

Nebyl sice nijak oslnivý, ale ještě nikdy v minulosti nedošlo k tomu, že by předsedající země nějakým podstatným způsobem změnila názor těch druhých na Evropskou unii. Jinak tomu ani být nemůže. Kdyby totiž popularita EU závisela na poskakování francouzského prezidenta před ruským vládařem, kdyby o její pověsti rozhodovaly hanbaté fotografie z Berlusconiho weekendhausu, znamenalo by to, že z Evropy mizí politika a je tu její simulakrum.

To, že proběhlo během českého předsednictví jednání snad sto padesáti pracovních skupin, které se sešly více než dvoutisíckrát, že se jich zúčastnily desítky diplomatů stálého zastoupení a že proběhlo více než třicet zasedání rad ministrů a dvě velké Evropské rady, že se k jedné dostavil i americký prezident, to zůstane zapsáno v protokolech. Dokonce i to, zda lze počítat k úspěchům českého předsednictví *Rozhodnutí hlav států umožnit Irsku nové referendum*, které se vyjednalo v posledních dnech, se neukáže okamžitě.

Můžeme zapomenout, že Le Figaro si dovolí napsat, že české předsednictví EU skončilo stejně chaoticky, jako začalo. V zemi, která má zkušenost s francouzskou historickou perfidností, to jistě nevyvolá žádnou paniku a snad ani touhu oplácet stejnou mincí. Zajímavější je hodnocení českého předsednictví občany České republiky, z nichž se 51 procento domnívá, podle jednoho nepřeceňovaného průzkumu, že to šlo, a 49 procent, že to bylo špatné. Znamená to totiž, že se lidé o Evropskou unii zajímají víc, než se zdálo, a že jsou ochotni se o to i pohádat. I to by se dalo přidat na stranu úspěchů. Věcnému hodnocení všech pro a proti ale raději věnujeme toto číslo Mezinárodní politiky, ve kterém se lze dočíst, jaký názor na úspěch či nezdar českého předsednictví mají renomovaní odborníci.

-ZZ-

**Petr
Drulák**

Politika českého nezájmu aneb Rekviem za české předsednictví

O úspěších či neúspěších jednotlivých předsednictví EU lze vést dlouhé debaty a jinak tomu bylo s prvními měsíci předsednictví českého. Pádem vlády však již české předsednictví nelze označit jinak než jako neúspěch, který Česko dlouhodobě poškozuje. Odpovědnost za něj nese vláda i opozice. Nicméně tato politická elita pouze odráží naprostý nezájem české společnosti o cokoliv, co se přímo netýká vlastního pohodlného života. Ostuda českého předsednictví na tomto nezájmu zatím nic nemění.

Těžko hodnotit

Hodnocení výkonu předsednické země Evropské unie personifikované jejím lídrem patří k oblíbeným disciplínám politické žurnalistiky. Autoři se obvykle opírají o své vlastní politické názory a o komentáře bruselských insiderů. Pokud se však pokusíme postavit hodnocení na pevnější základ, čelíme téměř neřešitelným metodologickým problémům.

První okruh problémů souvisí s tím, že předsednictví lze jen stěží označit za rozhodující instituci Evropské unie (už v důsledku jeho časového omezení na šest měsíců). Také nelze analyticky oddělit působení předsednictví od vlivu Evropské komise, Evropského parlamentu či velkých členských států. Německé předsednictví by těžko uspělo se záchranou evropské ústavní smlouvy, pokud by to nebylo v zájmu drtivé většiny členských států a unij-

ních institucí. Podstatná část více či méně působivých výtů výsledků předsednictví, která se s koncem každého předsednictví objevuje, proto s výkonem předsednictví příliš souviset nemusí. Podíl portugalského předsednictví na Lisabonské smlouvě či nizozemského na Maastrichtské smlouvě příliš velký nebyl. Na otázku, jaké by byly výsledky, pokud by v daném půlroce předsedal někdo jiný, dostaneme přesvědčivou odpověď jen málokdy. Není však vyloučena. Neúspěch italského předsednictví při uzavírání jednání o evropské ústavní smlouvě v roce 2003 byl především selháním tehdejší Berlusconiho vlády, o čemž svědčí i to, že smlouva byla následně uzavřena pod irskou taktovkou.

Druhý okruh problémů souvisí s časovým horizontem hodnocení. Předsednictví bývají obvykle hodnocena bezprostředně, v horizontu týdnů a měsíců, bru-

selské instituce přitom fungují poměrně těžkopádně a čas mezi akcí a reakcí se zde měří spíše na léta než na měsíce. Ale i mimo Brusel platí, že co se bezprostředně jeví jako úspěch, se může s odstupem ukázat jako selhání, či naopak. Zatímco loni v srpnu Evropa oceňovala diplomatické nasazení francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho během rusko-gruzinského konfliktu, dnes už jsou jeho výsledky posuzovány střízlivěji a není vyloučeno, že za pár let poslouží jako doklad evropské bezzubosti.

Jednoznačný závěr

S těmito výhradami je třeba přistupovat i k hodnocení prvních měsíců českého předsednictví. K jeho nejdiskutovanějším úspěchům patří aktivity v oblasti energetiky. Jde zejména o Topolánkovu diplomacii počátkem roku zprostředkující dohodu mezi Ruskem a Ukrajinou ohledně dodávek plynu pro Evropu. K důležitým výsledkům v této oblasti patří i skromný příspěvek k oživení plynovodu Nabucco, na nějž Evropská rada věnovala určité finanční prostředky, a pražské setkání s představiteli hlavních dodavatelů plynu ze Zakavkazska a Střední Asie. K často zmiňovaným úspěchům patří i zahájení projektu Východního partnerství na květnovém summitu v Praze, na němž se Evropská unie otevřela intenzivnější spolupráci s Ukrajinou, Běloruskem, Moldavskem, Gruzii, Arménií a Ázerbájdžánem, jejichž evropské ambice Česko dlouhodobě podporuje. Rovněž nelze Česku upřít kompetentní logistickou přípravu a profesionální přístup na odborné úrovni.

U většiny výsledků si lze klást otázku, co z toho lze přičíst výlučně českému předsednictví. Topolánkova plynová diplomacie by se neobešla bez aktivní podpory Německa, Nabucco není žádnou novinkou na evropské agendě a summit Východního partnerství by se patrně letos konal i za předsednictví někoho jiného. Přesto lze tyto výsledky přesvědčivě spojit s českým předsednictvím a hledat v nich snad i náznaky jakéhosi českého otisku v Evropě, o němž mluvila Topolánkova vláda.

Podobně lze relativizovat i často diskutované slabiny českého předsednictví. Co

patří k nejčastěji zmiňovaným? Schwarzenbergova mise do Gazy a české aktivity na Blízkém východě byly spíše rozpačité, české předsednictví bylo poměrně pasivní tváří in tvář světové ekonomické krizi, nijak se neangažovalo ve slovinsko-chorvatském sporu komplikujícím chorvatský vstup do Unie a ne vždy zvládalo komunikační stránku věci.

Zde lze namítnout, že o řešení izraelsko-palestinského konfliktu se už pokoušel kdekdo, aniž by dosáhl trvalého výsledku. Neochota českého předsednictví k výraznějším iniciativám na odporu evropských ekonomik se s odstupem času může ukázat buď jako zdravý odpor vůči protekcionismu,

či jako osudová nečinnost, která prohloubila krizi. Není jasné, zda slovinsko-chorvatský spor dostatečně nazrál, aby měl vnější usmířovatel šanci na úspěch. Komunikační patálie typu konzistentního euroskepticismu prezidenta, dočasných úletů premiéra či kontroverzní plastiky Entropa české předsednictví zviditelňovaly (byť ne vždy žádoucím způsobem) a ve srovnání s jinými předsednictvími nebyly zas tak výjimečné. Ač premiér Topolánek proslul nediplomatickými výroky všeho možného druhu, není na tom v tomto ohledu hůře než třeba francouzský prezident Sarkozy, nemluvě o italském premiérovi Berlusconi. Ovšem přijde na to, s kým se chceme srovnávat.

Celkem vzato se první měsíce českého předsednictví z evropského hlediska nijak nevymykaly. Česko nikoho nezvedalo ze židle, ani v dobrém, ani ve zlém. Už to byl úspěch. První měsíce vyvracely řadu předpokladů vůči české politické reprezentaci, které se pravidelně objevovaly v evropských médiích a které poukazovaly na nedostatek evropských zkušeností, nestabilitu, zkorumpovanost a euroskepticismus českých politiků.

To se mění pádem vlády v polovině českého předsednictví. Nestává se často, aby během předsednictví padla vláda a aby na poslední dva měsíce do předsednických křesel v Radách ministrů EU zasedli lidé,

kteří na něco takového nebyli připraveni a o nichž většina jejich evropských partnerů neslyšela. Toto fiasko dalo za pravdu těm neškodlivějším předpokladům a na dlouhá léta poškodilo českou reputaci v Evropě. Zatímco první měsíce předsednictví otevíraly obvyklou debatu o úspěších a neúspěších, v níž si Česko stálo poměrně dobře, pád vlády tuto debatu uzavřel jednoznačným závěrem – Češi to nezvládli.

Kdo za to může?

Selhání takového významu vyžaduje analýzu příčin, neboť vznáší otázku schopnosti Česka působit jako aktér meziná-

Úspěch slaví ti politici, kteří pojmají hlavní český zájem ve vztahu ke zbytku světa jako naprostý nezájem a tento nezájem důsledně prosazují.

rodních vztahů. Odstupující vládě se podařilo oslovit české veřejné mínění interpretací, která ji zbavuje veškeré odpovědnosti za vlastní pád. Podle ní nesou plnou odpovědnost opoziční sociální demokraté s komunisty a prezidentem. Opozice vyvolala hlasování o nedůvěře a prezident nevyužil vlivu, který na některé poslance měl, aby vládě pomohl (či se snad dokonce na svržení aktivněji podílel). Přesvědčivost této interpretace tkví v tom, že asi poměrně přesně vystihuje poslední akt celého dramatu Topolánkova vlády. Odpovědnost proevropsky orientované sociální demokracie je nesporná, a dokonce vnitřně závažnější než u euroskeptického prezidenta a stejně laděných komunistů.

Ovšem tato interpretace, posvěcená například autoritou bývalého prezidenta Havla, se soustředí pouze na několik posledních událostí. To z ní činí zavádějící polopravdu. Interpretace pomíjí, že za výkon státní moci nese odpovědnost vláda, a nikoliv opozice. Pokud vláda nedisponuje jasnou většinou v parlamentu, musí hledat dohodu se svými rivaly. Když Topolánkova vláda na

podzim loňského roku tuto většinu ztrácí, stojí před úkolem dohodnout se s prezidentem, opozicí či nezařazenými poslanci na klidu zbrání během předsednictví. Veřejnost se zatím nedozvěděla, na čem tyto několikrát avizované dohody ztroskotaly. Nicméně dohody tohoto typu musely představovat pro Topolánkova vládu oříšek už proto, že nezapadaly do jejího politického stylu. Vláda od samého počátku stavěla na přeběhlících, a nikoli na kompromisech s rivaly, čímž přispívala k vyostření politického boje. Do politické podpory předsednictví očividně nebyla ochotna investovat dostatek politického kapitálu. Rovněž je na místě připomenout, že dvě ze tří stran Topolánkova koalice o rok dříve společně zvolily euroskeptického prezidenta, který se hrál při pádu vlády nezanedbatelnou roli.

Odpovědnost za neúspěch předsednictví tedy nese celá česká politická reprezentace, pro niž výkon předsednictví

a česká reputace nebyly dostatečným důvodem ke společnému jednání. Vládě chyběla vstřícnost, opozici zdrženlivost. Z dělby rolí mezi vládou a opozicí a z dalších okolností vyplývá, že větší díl odpovědnosti je na straně vlády.

Apoštolové českého nezájmu

Tím bychom však neměli skončit. Ač se to nemusí vždy zdát, politika nepředstavuje izolovaný svět sám pro sebe, je součástí a specifickým vyjádřením společnosti. Jak jednání české politické elity během předsednictví vyjadřuje zájmy české společnosti?

Bohužel je vyjadřuje dost věrně. Základním zájmem české společnosti ve vztahu k předsednictví, k Evropské unii a vůbec ke všemu, co se odehrává mimo český dvorek, je naprostý nezájem. Tento nezájem se projevuje v mnoha ohledech. Ukazují ho průzkumy veřejného mínění. Tři čtvrtiny Čechů nejevily na podzim podle CVVM jakýkoli zájem o předsednictví a s jinými mezinárodněpolitickými otá-

kami je tomu podobně. Oblíbená stížnost, že chybějí informace, je obvykle výmluva maskující nezáměr. Pokud se však někdo chce dozvědět, co se ve světě děje, hlavní česká média mu moc neposlouží (ať už proto, že by jinak přišla o klienty, nebo že si to pouze myslí). Do televizního zpravodajství komerčního i toho veřejnoprávního se ze zahraničí dostávají především skandály, katastrofy a lifestyle příběhy, politických problémů zůstávají diváci ušetřeni. Většina hlavních deníků na tom není o moc lépe.

Nezájem rovněž vysvětluje zdánlivý paradox proevropských voličů euroskeptické ODS a euroskeptických voličů proevropské ČSSD. Pro samotné voliče totiž nejsou jejich vlastní postoje k Evropské unii natolik důležité, aby z nich vyvodili jakékoli důsledky, když jdou k volebním urnám. Modré voliče je možné mobilizovat pro rovnou daň, oranžové zase proti poplatkům ve zdravotnictví, ani jedni se však nebudou obtěžovat kvůli Evropě. Pokud se proto v Česku o Evropě politicky debatuje, je to jenom taková hra na Evropu, v níž ve skutečnosti nikomu o nic nejde.

Úspěch proto slaví ti politici, kteří pojmají hlavní český zájem ve vztahu ke zbytku světa jako naprostý nezáměr a tento nezáměr důsledně prosazují. Není proto náhodou, že české předsednictví ztroskotalo společným přičiněním těchto apoštolů českého nezájmu.

Klid před bouří

Ač je tato politika českého nezájmu dlouhodobě neudržitelná, není v českých dějinách nijak výjimečná a může být poměrně trvanlivá. Její dočasná prolomení přicházejí v okamžicích, kdy politika nezájmu začne poškozovat i ty nejužší osobní zájmy pohodlného života, o něž ve skutečnosti společnosti jde. Do té doby trpěná politická elita ztrácí legitimitu a nakonec je více či méně radikálním způsobem nahrazena elitou novou.

Současní apoštolové českého nezájmu se zatím ničeho takového obávat nemusejí. Soudě podle výsledků evropských voleb to v české společnosti zatím nevěří. Voliči patrně zaregistrovali pád vlády, nezdá se však, že by vyvozovali nějaké důsledky ze zpackaného předsednictví. Volební účast byla podobná té předchozí a důvěru voličů dostaly pouze stávající parlamentní strany, které nesou odpovědnost za stávající stav. Je však jen otázkou času, než začnou i v Česku citelněji působit projevy hospodářské krize a lidé se začnou opět zajímat o svět i o své politiky.

Petr Drulák je ředitelem Ústavu mezinárodních vztahů.

drulak@iir.cz

**Pavel
Máša**

Lepší, než se čekalo

Skutečnost, že si Česká republika vytyčila úsilí o „udržitelnou a bezpečnou“ energetiku za jeden z prioritních úkolů svého předsednictví Evropské unii, byla bezpochyby projevem jejího značného sebevědomí. Čekala ji téměř sisyfovská práce srovnatelná s tím, když si někdo vytkne za cíl řešit konflikt na Blízkém východě. Ve hře je totiž v obou případech natolik nepřehledná spleť rozličných a protichůdných zájmů, že jakákoliv akce zákonitě vyvolává mnohonásobnou reakci působící v širokém spektru protiběžných a často nepředpokládaných vektorů.

Oto víc si mohou všichni zúčastnění hráči z české strany považovat toho, že právě oblast energetické politiky nakonec byla jednou z těch, za něž sklídili nejvíce poklon. Stalo se tak shodou okolností mimo jiné v důsledku ďábelského trylku historie, když bezprostředně po svém usednutí do předsednického křesla museli Češi řešit hned dvě krize – právě onu blízkovýchodní kvůli izraelské vojenské akci v Gaze a souběžně i energetickou, kterou vyvolala „ply-

nová válka“ mezi Ruskem a Ukrajinou.

Tvrdost a vytrvalost

Jedna z dalších fází dlouhodobého konfliktu dvou východoevropských států se odehrávala podle zavedeného scénáře – Ukrajinci odmítali Rusku platit požadovanou cenu a Rusové kvůli tomu uzavřeli plynové kohoutky velké části Evropy. Znesvářené strany se již tradičně pokoušely získat podporu členských států Evropské unie, tentokrát ovšem tato sázka až tak zcela

nevyšla. Unie se postavila proti tomu, aby byla do celé záležitosti jakkoli vtažena – buď coby „arbitr“, nebo dokonce jako přímý aktér, který řešení zaplatí z vlastní kapsy.

Václav Bartuška, velvyslanec České republiky pro energetickou bezpečnost, hodnotí „jednotu sedmadvacítky EU během lednové krize“ jako značný pozitivní posun. „Tohle ještě nikdy nebylo. Pokud pamatujeme leden 2006, svornost Unie se rychle rozpadla do obvyklých fanklubů Ruska, Ukrajiny a nezainteresovaných. To, že jsme se letos v lednu nenechali vydírat a přiměli Rusy a Ukrajince dohodnout se, aniž by Unie komukoli platila do datečné peníze, byl skutečně úspěch,“ sdělil velvyslanec Mezinárodní politice. Hlavní zásluhu Prahy spatřuje v tom, že „jsme dokázali ‚velkým‘ (Německu, Francii, Spojenému království) v EU vysvětlit, že se jako sedmadvacítka dobijeme lepšího výsledku, než když budou do Moskvy létat každý sám za sebe. Pochopila to i většina členských států – a ti, kdo jeli do Moskvy a Kyjeva na vlastní pěst (Slováci, Bulhaři), pochopili za jediný den, že Moskva ani Kyjev slzám nevěří. Jen tvrdosti a vytrvalosti.“

Díky této principální neústupnosti byl Kyjev donucen k tomu, aby konečně splnil svůj letitý slib, že umožní nezávislý monitoring toku zemního plynu po svém území. Čeští odborníci se podíleli i na celé řadě dalších unijních akcí, jako jsou mise typu „fact-finding“. I přes toto piplavé úsilí se nicméně nepodařilo zajistit do budoucna takový mechanismus, který by zabránil opakování dalších krizí. Na závěr červnového unijního summitu, který fakticky uzavíral půlroční českou „vládu“ Unii, tak předseda Evropské komise (EK) José Barroso varoval: „Nesmíme náměsíčně dokráčet k další krizi. Její riziko se počítá v řádu týdnů, nikoli měsíců“. Evropská komise se sice i nadále přidržuje strategie nastoupené za českého předsednictví a přes naléhání některých členů (zejména prorusky orientované Itálie Silvia Berlusconiho) odmítá sanovat ruské „technologické“ dodávky do ukrajinských zásobníků zemního plynu, na druhé straně ovšem Barroso tento horký brambor pře-

hodil na zúčastněné podnikatelské a finanční struktury působící v zemích Evropské unie.

Limity soudržnosti

Jedním z důvodů latentní krize je právě ona stále působící spleť protichůdných zájmů, kterou české předsednictví nerozetnulo, a ani ostatně nemohlo. List Evropského parlamentu EUobserver ve svém vydání z počátku června oprávněně poukázal na to, že zcela mimo zájem unijních institucí zůstávají korupční praktiky velkých obchodníků s plynem z východní Evropy. Jednou z obětí zimní dohody Kyjeva a Moskvy se stalo impérium Ukrajince Dmitrije Firtaše, šéfa dosud dominantní společnosti RusUkrEnergo. Ačkoli mnohé kolem přebírání Firtašových firem neprobíhalo zrovna nejčistěji, orgány Evropské komise se omezily na konstatování, že vše „podrobně sledují“, případně, že čekají na to, zda jim někdo bude „notifikovat protest“. Roman Kupčinsky, jeden z nejlepších znalců východních politicko-ekonomických klanů varovně konstatoval: „Evropská komise nebyla schopna rozpoznat nebezpečí, které tyto společnosti představují pro energetickou bezpečnost Unie, a nijak se nepokusila přesvědčit členské státy, aby vyšetřily, jakou roli tyto firmy hrají v zásobovacím řetězci.“

Ostatně i velvyslanec Bartuška hovoří v souvislosti s řešením letošní zimní krize o limitech „unijní soudržnosti“. „V jasné definované krizi jsme schopni jednat jako EU-27; po zbytek času jednáme jako množina sedmadvaceti individuálních částí. Není nikdo uvnitř EU, kdo by nás mohl přimět uvažovat a plánovat jednotně – jen, potenciálně, vnější tlaky a krize. Ale ty zatím nejsou tak velké a dlouhotrvající, aby přinutily národní vlády k vyšší míře spolupráce,“ soudí.

Kvadratura kruhu jménem „unbundling“

Množství masarykovské drobné práce české předsednictví vykonalo i při prosazení jednoho ze svých dílčích úkolů – přijetí tak zvaného třetího liberalizačního balíčku pro energetický trh. Jeho zdárné dovršení „od nás asi nikdo nečekal,“ je přesvědčen

Václav Bartuška. Šlo o to dotáhnout do kon-

ce jednání, která sice vycházela z obecných principů přijatých Unii již před dvěma lety, nicméně se na ně stále vztahovalo úsloví, že ďábel se skrývá v detailech. Oním ďáblíkem byl požadavek naprostého vlastnického oddělení producentů energií a majitelů energetických sítí („unbundling“), který prosazovali hlavně poslanci Evropské-

List Evropského parlamentu EUobserver ve svém vydání z počátku června oprávněně poukázal na to, že zcela mimo zájem unijních institucí zůstávají korupční praktiky velkých obchodníků s plynem z východní Evropy.

ho parlamentu (EP). S tím zásadně neso-uhlasily především dvě unijní mocnosti – Francie a Německo.

Mnoho evropských poslanců bylo k novému předsednictví zpočátku značně skeptických s tím, že řada zemí prostě nebude mít zájem o přímá pracovní jednání s Čechy, a je tudíž marné se pokoušet o tuto kvadraturu kruhu. Praha nicméně dokázala při sérii jednání na třech stranách (s Evropským parlamentem, Evropskou komisí a Radou EU, respektive jednotlivými členy) věc protlačit až k závěrečnému kompromisu. Ten, zjednodušeně řečeno, spočíval v přijetí „třetí možnosti“. Stanici, přes níž vlak nejede, je už nikoli striktní oddělení vlastníka sítě a dodavatele energie, leč kapitálové oddělení provozovatele sítě a producenta energie. Evropští poslanci si svůj souhlas nechali osladit alespoň posílením práv spotřebitelů a zřízením speciální agentury dozírající na energetický trh, jež bude odpovědná Evropskému parlamentu. Kýženým výsledkem by měl být pokles cen energií pro konečné spotřebitele.

Složitost jednání přiblížila veřejnosti zpravodajka Evropského parlamentu pro otázky vnitřního energetického trhu, britská labouristická poslankyně Eluned Morganová. „Domnívám se, že Rada dostala náš vzkaz, že jsme velmi nespokojeni. České předsednictví odpovědělo mírným posunem v otázce ‚unbundling‘. Doufáme, že Evropská komise podpoří předsednické úsilí,“ řekla poslankyně v době, kdy se ještě obávala, že navrhované změny odrážejí spíše pozice české vlády než názory Evropské komise. Konečná gratulace EK adresovaná českému předsednictví za jeho „smělý“ kompromis byla i v tomto případě dost možná prostě běžnou kurtoazní lichotkou, nicméně přesně odrážela meritum náročných jednání. Unijní Komisař pro energetiku Andris Piebalgs z Lotyšska byl v této souvislosti ještě konkrétnější a historicky rozmáhlejší. „Myslím, že nikdy v historii EU se žádnému předsednictví nepodařilo přijmout tolik energetické legislativy jako českému,“ zní jeho výrok hojně citovaný českými sdělovacími prostředky.

Turecký kamínek, ruský balvan

O poznání méně „smělých“ výsledků dosáhlo české předsednictví v naplňování dalšího dlouhodobého cíle Evropské unie – diverzifikace dodávek energií. Vlivný britský list The Financial Times sice ve svém závěrečném hodnocení účinkování Česka v jeho předsednické roli přičítal Praze k dobru, že zajistila dohodu o investici ve výši dvou set milionů eur do projektu plynovodu Nabucco, kterým by měl do Evropy proudit jiný než ruský plyn. Do značné míry ale v tomto případě šlo o naplňování dlouhodobých aspirací EU několikrát potvrzených již v minulosti.

Faktem je, že tehdejší hlavní český představitel, premiér Mirek Topolánek, asistoval počátkem května

na pražském summitu „Jižní koridor – nová hedvábná stezka“ při odvalení jednoho z velkých kamenů na této cestě. Jím byl počáteční odpor Turecka, které podmiňovalo svou klíčovou účast na projektu Nabucco otevřením kapitoly energetika v přístupových jednáních s Unii. Vzhledem k tomu, že řada členů Evropské unie turecký vstup do Unie nepodporuje, nakonec Ankara od tohoto požadavku ustoupila. „I Evropská společenství byla původně v padesátých letech minulého století založena na spolupráci v sektoru uhlí a oceli, coby strategických surovin. Až poté, co si účastnické země samy otestovaly, že vzájemná spolupráce na této bázi je pro ně vzájemně výhodná, rozhodly se oblasti kooperace rozšiřovat,“ glosoval Mirek Topolánek tento turecký příklon k politice „postupných kroků“.

Naprosto bez jakéhokoli posunu při řešení hlavních úkolů energetické politiky Evropské unie naopak skončil koncem května summit EU s Ruskem v Chabarovsku, kde Česko reprezentoval prezident Václav Klaus. Nutno podotknout, že ostatně nikdo z lidí znalých situace nic takového ani nečekal, byť si někteří unijní diplomaté spojovali s účastí „rusofila“ Václava Klause předpokládanou větší vstřícnost druhé strany. I po Chabarovsku zůstává klíčovým problémem neochota Rusů přistoupit k takzvané Energetické chartě, jejíž přijetí by mělo zjednodušit přístup zahraničních investorů do ruského energetického průmyslu. José Barroso a ruský prezident Dmitrij Medveděv tak na závěrečné tiskové konferenci jen zopakovali své původní postoje. Medveděv prosazoval zcela novou dohodu, Barroso trval na „chartě“. Jeho postoj podle všeho konvenoval českému předsednictví, soudě alespoň podle komentáře velvyslance Bartušky. „Stejná situace je v oblastech bezpečnosti a finančních

trhů, kde Rusko přišlo s vlastními iniciativami, které Západ suše ignoruje. Energetickou chartu ratifikovaly desítky zemí, jedna ji podepsala, ale neratifikovala. Má se padesát zemí přizpůsobovat jedné?“, vysvětlil Mezinárodní politice, proč na hranicích mezi ruskými a unijními zájmy stále zůstává navalen tento balvan.

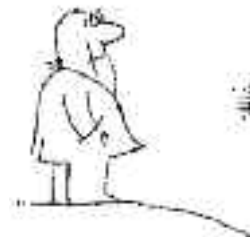
Dobří úředníci

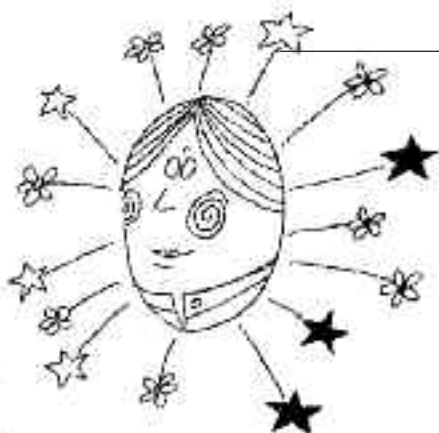
Již zmíněný list The Financial Times při hodnocení českého předsednictví vypointoval svůj závěr soudem nejmenovaného velvyslance působícího v Bruselu: „Jejich (tedy čeští – pozn. MP) úředníci byli velmi dobří. Jejich politici katastrofičtí.“ Do jisté míry se to může vztáhnout i na oblast energetické politiky. Změna české vlády uprostřed předsednictví Praze do značné míry znemožnila důraznější „tah na branku“. Na druhou stranu si například premiér Topolánek, bezpochyby i díky svému technokratickému naturelu, dokázal při řešení zimní plynové krize udržet chladnokrevnost a nepodlehл pokušení zanechat v historii svůj neopakovatelný osobní otisk, jak by se jistě snažil nejen Berlusconi, ale i představitel předchozí předsednické země, francouzský prezident Nicolas Sarkozy.

Meritum relativního českého úspěchu v této obtížné oblasti nicméně skutečně spočívalo především ve schopnostech českých „úředníků“ neúnavně trvat na dodržování obecných principů politiky Evropské unie. Možná to není nic světoborného, pro evropskou praktickou politiku to nicméně může být podnětný příklad toho, jak se i téměř z ničeho dá ukout působivý nástroj.

Pavel Máša je členem redakční rady Mezinárodní politiky.

eshem@seznam.cz

Východní partnerství: trvalý přínos, nebo pomíjivá epizoda?

Jiří Schneider

Summit Východního partnerství následovaný vrcholnou schůzkou týkající se tzv. Jižního (energetického) koridoru ve dnech 7.–8. května byl labutí písní českého předsednictví v Radě EU.

Prosadit novou politiku ve formátu Východního partnerství představovalo velký kus diplomatického umu a značné vyjednávací úsilí nejen uvnitř Unie, ale také v jednání s šesticí partnerských zemí.

V konkurenci s tlakem na zvládnutí krizi a řízení unijního provozu diktovaného běžnou legislativní agendou to vyžadovalo v nejlepším slova smyslu úřednickou rutinu, která není silnou stránkou žádného nového členského státu, Českou republiku nevyjimaje. Přesto březnový summit Evropské unie, věnovaný finanční krizi, energetice a Východnímu partnerství, ukázal, že Češi dokázali důkladnou přípravu proměnit v solidní výsledky. Kromě ústupku v symbolické rovině – nebylo podpořeno zřízení funkce zvláštního

koordinátora pro Východní partnerství a Praha nebyla potvrzena v textu jako místo konání – se podařilo do schválené deklarace prosadit potřebná ustanovení, jimiž se dává Komisi mandát na rozpracování EaP dále pracovat.

Geneze vzniku Východního partnerství

Vztahy k východním sousedům Evropské unie byly prioritou už během raných příprav na předsednictví. Česko využilo předsednictví v rámci Visegrádské čtyřky, aby pro téma východní politiky získalo další společenství. Přestože se jedná o jednu z mála oblastí, na níž se visegrádské země mohou shodnout, záhy se ukázaly limity možné shody především ve vztahu k paralelnímu sousedskému projektu Černo-mořské synergie. Proto na jaře 2008 česká diplomacie připravila diskusní dokument (*non-paper*) pod názvem „Evropská sousedská politika – čas jednat“. Diskuse v pracovní skupině Rady připravila půdu pro přijetí ambicióznější východní politiky, která by

pomohla posílit angažovanost Evropské unie vůči východním sousedům, odpoutat se od povinného ruského souhlasu jakékoliv evropské aktivity v prostoru bývalého Sovětského svazu, motivovat sousedské země k intenzivnější „europeizaci“ domácích reforem. Základní akcenty českého návrhu jako důraz na konkrétní projekty (ekonomická integrace, odstraňování bariér volného obchodu, usnadňování pohybu osob) i kombinace principu diferenciaci s regionálním přístupem se pak objevily v polsko-švédském návrhu předloženém před červnovou Radou, která dala Komisi mandát připravit konkrétní obrysy Východního partnerství.

Středomořský faktor

Souběh s francouzskou iniciativou „Unie pro Středomoří“ posílil vůli dalších člen-

Jako každá evropská politika je i Východní partnerství výsledkem kompromisu: pro některé je nedostatečné (například neobsahuje příslib členství), pro jiné zase příliš ambiciózní (dráždí Rusko, s nímž EU potřebuje spolupracovat).

ských států vybalancovat sousedskou politiku projektem „Východního partnerství“. V přímém kontrastu s asertivním francouzským prosazováním středomořské dimenze protagonisté východní dimenze své návrhy předem konzultovali jak s dalšími členskými státy, tak s Komisí, která byla připravena projekt podpořit a dále rozpracovat. Výsledkem práce Komise byl dokument týkající se Východního partnerství publikovaný v předvečer prosincové Rady a českého předsednictví 3. prosince 2008.

Ruský faktor

Srpnový vojenský konflikt mezi Ruskem a Gruzii dodal mocný impuls k urychlení příprav návrhu principů a nástrojů nové politiky. Nové sebevědomí Ruska usiluje o udržování vlivu v nejasně definovaném blízkém zahraničí prostřednictvím energetické politiky, využíváním doutnajících konfliktů na území bývalého sovětského bloku. Válka v Gruzii byla projevem nově nabytého sebevědomí ruského státu a jeho prosazování umným udržováním či rozdmýcháváním konfliktů v bezprostředním sousedství. Nejpозději od loňského srpna bylo každému jasné, že nejde jen o Gruzii, ale také o Náhorní Karabach či Podněstří. Poté, co Gruzii a Ukrajině nebyl na buku-reštském summitu NATO nabídnut Akční

Zdroje

- Presidency Conclusions (7880/1/09 REV), Brussels, 19/20 March 2009
- COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL, Brussels, 3.12. 2008
- www.amo.cz/novinky/konference-eastern-partnership-towards-civil-society-forum.html

plán členství (MAP), nabyl evropský vektor jejich integrace na politickém významu. Přestože Východní partnerství – v duchu Evropské politiky sousedství – nepředurčuje členství partnerských zemí v Evropské unii, je důležitým nástrojem politického, ekonomického a právního přibližování (approximation) těchto zemí Evropské unie. Ruský postoj k evropským ambicím šesti cílových zemí Východního partnerství není jednoznačný – ministr Lavrov mluvil v březnu o úsilí EU získat „sféru vlivu“, ruský velvyslanec Čížov se v Bruselu zase nechal slyšet, že vzhledem k relativně nízkým zdrojům, které hodlá Evropská unie na podporu Východního partnerství věnovat, je celá iniciativa vlastně směšná...

Rizika Východního partnerství

Jako každá evropská politika je i Východní partnerství výsledkem kompromisu: pro některé je nedostatečné (například neobsahuje příslib členství), pro jiné zase příliš ambiciózní (dráždí Rusko, s nímž EU potřebuje spolupracovat). Jedním z rizik Východního partnerství jsou přehnaná očekávání, že pomůže vyřešit palčivé otázky bezpečnosti (teritoriální konflikty, plynulé dodávky surovin). Taková očekávání by mohla být pro Evropskou unii zdrojem pokušení přistoupit na neprůhledné komerční kompromisy či polovičatá bezpečnostní aranžmá dohodnutá s Ruskem a týkající se dalších východních partnerů.

Odkaz českého předsednictví

České předsednictví díky křehké vnitropolitické situaci ukázalo, že Česko není oázou

klidu a řádu, ale spíše zvyšuje politickou entropii Evropy. Příběh vzniku a instalace Entropy ve foyer Evropské rady pouze kouzelně ilustroval skryté proudy evropské i české politiky a předjímá tragikomický karambol s vyslovením nedůvěry. Okolnosti českého předsednictví nebyly příznivé. Jeho počátek byl předznamenán hyperaktivním francouzským působením v čele Unie. Válka v Gaze a plynová krize donutily Čechy hned od počátku k sprintu. Finanční a ekonomická krize vedla k pokušení hrát každý sám za sebe a silně zkoušela týmového ducha EU. Přesto dokázala česká vláda ve znejistěném prostoru evropské politiky udržet důležité téma vztahů k nejbližším evropským sousedům. Kromě oficiálního summitu (příznačně vyjma nejvyšších představitelů Běloruska a Moldavska) se v Praze podařilo zorganizovat setkání představitelů nevládního sektoru z šesti partnerských zemí. Jejich pražská konference demonstrovala, že politika Východního partnerství je zaměřena především na přibližování všech sektorů společnosti v těchto zemích a nemá dodávat kredit oficiálním představitelům, jimž reformní a proevropský kurz není vždy po chuti. Soudě podle posledních ohlasů a komentářů se české předsednictví do historie z jistého odstupu zapíše nejen „sestřelením uprostřed letu“, ale zůstane v paměti i úspěšným startem Východního partnerství.

Jiří Schneider je programový ředitel PSSI, člen redakční rady MP.

schneider@pssi.cz

Předsednictví za ekonomické recese

Mats Braun

Od předsedající země se obecně očekává, že bude v řadě otázek pouze neutrálním prostředníkem. Při jednání o ekonomické recesi se však zdá, že jak české, tak budoucí švédské předsednictví se neustálým opakováním mantyry důležitosti respektování pravidel jednotného trhu a paktu stability a růstu spíše chovají jako vychovatelé zlobivých dětí.

Říká se, že předsednictví nedělá agendu, ale že agenda dělá předsednictví. Když Alexandr Vondra a jeho spolupracovníci začali připravovat program českého předsednictví, netušili, že jedním z dominantních témat předsednictví bude ekonomická recese. Nemohli to tušit ani Švédové, když vstoupili do jednání s Francií a Českou republikou o společném osmnáctiměsíčním programu. I přesto byla konkurenceschopnost Evropské unie a ekonomika mezi hlavními prioritami předsednictví obou států. Obě země spojuje skutečnost, že mají obecně liberální přístup k ekonomickým otázkám, a to díky malým otevřeným ekonomikám. Také proto se bojí protekcionis-

mu ze strany velkých států. Z téhož důvodu není příliš překvapivé, že se švédský návrh postupu řešení ekonomické krize příliš neliší od české strategie. Pokud by někdo očekával nějaký radikální lék na recesi, iniciovaný švédskou vládou v průběhu předsednictví, bude pravděpodobně zklamán. Švédové zdůrazňují, že problémem Evropské unie je nedostatečná rozpočtová disciplína. Začneme ale u českého předsednictví a otázkou, jak Češi pracovali s globální ekonomickou recesí během svého předsednictví.

Oslabená česká pozice

Čeští představitelé začali z oslabené pozice. Již před zahájením jejich předsednictví se rozproutila diskuse na téma, zda vůbec země mimo eurozónu mohou vést Evropskou unii v době ekonomické krize v ekonomických otázkách. Francouzský prezident Sarkozy na podzim roku 2008 naznačil, že by měla být takzvaná neformální ekonomická vláda zemí eurozóny pod francouzským vedením až do roku 2010. Ani Švédsko totiž není členem třetí fáze Evropské hospodářské a měnové unie. Zdá se však, že české předsednictví dosáhlo toho, že hlavní diskuse o protikrizových opatřeních zůstala na programu Ecofin a Evropské rady, a nikoli pouze na programu pravidelných neformálních setkání ministrů financí eurozóny (takzvané *Eurogroup*). Do jaké míry byla pro Českou republiku skutečně nevýhoda, že není součástí eurozóny, a že se tudíž jako předsedající země mohla účastnit zasedání eurozóny jen výjimečně, je otázkou, která by si zasloužila samostatný výzkum.

Evropská rada přijala v prosinci 2008 Evropský plán hospodářské obnovy, který má dvě části. Za prvé obsahuje injekce do hospodářství, jež mají vést ke stimulaci kupní síly, podpoře poptávky a stimulaci důvěry. Za druhé má posílit dlouhodobou konkurenceschopnost Evropy prostřednictvím investic, zejména do vědy, výzkumu a vzdělávání. V březnu proběhlo formální a neformální setkání Evropské rady, které se ve velké míře zabývalo ekonomickou krizí. Setkání neformální Evropské rady bylo vyvoláno nutností vytvořit zdání, že Evropská unie vystupuje proti

recesi jednotným způsobem. Zejména Velká Británie chtěla větší finanční injekci do ekonomiky, než bylo dohodnuto v prosinci, a francouzská finanční pomoc pro domácí automobilový průmysl byla kritizována za to, že poškodí ostatní státy EU. Navíc se na základě Larosierovy zprávy dohodlo zavedení systému dohledu proti bankovní krizi.

Je obtížné hodnotit roli českého předsednictví při jednání o protikrizových opatřeních. Během českého předsednictví bylo zřejmé, že vláda Mirka Topolánka zastává názor, že je nutné respektovat pravidla jednotného trhu a paktu stability a růstu, a že si nepřeje větší finanční injekce do evropské ekonomiky. Toto jasné stanovisko z Prahy mělo podporu u většiny členských států.

Přesto nelze považovat některé výroky reprezentantů české administrativy za příliš šťastné. Jsme-li přesvědčeni, že by předsedající země měla fungovat jako moderátor a reprezentovat zájem celé Evropské unie, nebylo vhodné, že Mirek Topolánek, v té době předseda Evropské rady, označil v Evropském parlamentu americkou cestu z krize za cestu do pekel. Nevhodné to bylo zejména proto, že některé členské státy si přály podobné řešení i v Evropě. Naopak čes-

ké předsednictví dostalo pochvalu za to, že se v průběhu jeho trvání podařilo dosáhnout shody v otázce možnosti uplatňovat nižší než patnáctiprocentní sníženou sazbu DPH na některé služby.

Švédská léčba ekonomické krize

Švédsko dosud pracovalo s pěti prioritami svého předsednictví (viz Mezinárodní politika č. 1, 2009). Nyní se zdá, že dvě prio-

Švédský premiér Fredrik Reinfeldt a ministr financí Anders Borg argumentovali nedávno v článku pro Financial Times, že podmínkami budoucího ekonomického růstu jsou rozpočtová disciplína v kombinaci s dobrým stavem státních financí.

riority budou agendě švédského předsednictví dominovat, tj. ekonomická krize a změny klimatu. Nelze očekávat, že bude strategie Švédska zásadně odlišná od té české. Švédové budou ale více zdůrazňovat boj proti nezaměstnanosti, a proto budou podporovat aktivní politiku zaměstnanosti (například podporu re kvalifikace lidí bez

práce). Podle švédské vlády je lepší strategii poslat lidi do školy než podporovat krachující firmy. Švédové budou pravděpodobně zdůrazňovat rozpočtovou disciplínu ještě více než Češi. Švédský premiér Fredrik Reinfeldt a ministr financí Anders Borg argumentovali nedávno v článku pro Financial Times, že podmínkami budoucího ekonomického růstu jsou rozpočtová disciplína v kombinaci s dobrým stavem státních financí. Podle švédského premiéra je

Zdroje

- EU 25/27 Watch (2009), číslo 8, : www.eu-consent.net/library/eu25watch/EU-27-Watch-No8.pdf
- Palmer, John (2009), 'The global crisis management at the March 2009 summit meetings': in, Attila Ágh a Judit Kis-Varga (eds.) *The global crisis and the EU responses: The perspectives of the SBH team presidency. Together for Europe* Research Centre: Budapest
- Reinfeldt, Fredrik a Anders Borg (2009), 'The Swedish EU Presidency and the economic and financial affairs of Europe', *Financial Times*, www.regeringen.se/sb/d/7970/a/127792
- Reinfeldt, Fredrik a Anders Borg (2009), 'EU:s tillväxtstrategi är ett misslyckande', *Dagens Nyheter*, www.dn.se/opinion/debatt/eus-tillvaxtstrategi-ar-ett-misslyckande-1.881599

nutné i během současné recese řešit dlouhodobé rozpočtové deficity. Členské státy Evropské unie promeškaly příležitost deficity snížit během let s relativně vysokým růstem, a proto to podle něj budou muset řešit nyní.

V příštím půlroce chce švédská vláda také zahájit diskusi o výsledcích lisabonské strategie (2000–2010). Vláda má však již v této otázce jasno. Strategie byla fiasko. Tak zní verdikt, který zástupci vlády zatím vyjadřují. Vláda navrhuje tři hlavní body strategie budoucího rozvoje ekonomiky členských států. Není překvapením, že prvním bodem jsou právě udržitelné státní finance. Důvodem, proč mělo mnoho zemí Evropské unie nízký růst ještě před vypuknutím současné krize, je podle švédské vlády špatné hospodaření se státními výdaji. Za druhé chtějí Švédové zdůraznit nutnost zvýšit počet osob zaměstnaných či jinak ekonomicky činných. V Evropské unii pracuje příliš málo lidí v aktivním věku. Nejsnazší cestou k řešení tohoto problému je podle švédské vlády zvýšení podílu žen na pracovním trhu, o čemž bylo napsáno již v lisabonské strategii. Za třetí chce vláda zlepšit podmínky pro obchodování a fungování jednotného trhu. Stejně jako v průběhu českého předsednictví zdůrazňují Švédové zejména nutnost zlepšení podmínek pro malé a střední podnikatele.

Švédští představitelé se domnívají, že Švédsko může důvěryhodným způsobem mluvit o neoblíbených řešeních ekonomické krize, neboť bylo tvrdě postiženo ekonomickou krizí na začátku devadesátých let. Díky tvrdým reformám v devadesátých letech však potom dlouhou dobu patřilo mezi staré členy Evropské unie s největším ekonomickým růstem. Uvidíme, zda Evropská unie bude naslouchat vychovateli ze Skandinávie, který bude hlásat ekonomickou uměřenost a ekologickou opatrnost.

Mats Braun je výzkumným pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů v Praze.

braun@iir.cz

Mezi Gazou a Soulem

České předsednictví v oblasti vnějších vztahů

Výkon předsednictví nelze omezit jen na hýčkání prioritních témat a oblastí. Zvláště ve vnějších vztazích je předsednictví od prvního do posledního dne konfrontováno s vývojem, který na priority nebere ohled. Tento článek se zcela záměrně vyhýbá řadě prioritních témat, jako je Východní partnerství, vztahy se zeměmi východní Evropy a západního Balkánu, která by si vyžádala samostatnou stať.

Přestože si Česká republika pro své předsednictví stanovila v oblasti vnějších vztahů své priority (transatlantické vztahy, východní Evropa, západní Balkán), její představitelé v čele Evropy absolvovali bezpočet jednání s partnery z celého světa, která se konají v pravidelném rytmu, v zásadě bez ohledu na střídání předsednictví. Navíc, jak tvrdí bruselští znalci, každé předsednictví má „svou“ zahraničněpolitickou krizi. Potvrdilo se to i pro předsednictví české, které již od prvního dne startovalo rychlostí dvou G (Gaza a gas) naplno.

Právě na Blízký východ vedla již ve dnech 4.–6. ledna první cesta ministra zahraničí Karla Schwarzenberga, v doprovodu vysokého představitele pro společnou zahraniční

a bezpečnostní politiku Javieru Solana a komisařky pro vnější vztahy Benity Ferrerové-Waldnerové. A 18. ledna se konal v Šarm aš-Šejchu summit ke Gaze, na kterém předsednictví zastupoval premiér Topolánek. Téma blízkovýchodního mírového procesu pak rezonovalo až do posledních červnových dnů, uskutečnila se řada schůzek s partnery z Izraele i arabských zemí (například na okraji jednání Rady ministrů v lednu a březnu) a také neformální summit EU–Jordánsko (Brusel, 17. června). Česká představa o výraznějším posilování vztahů Evropské unie s Izraelem se postupem doby proměňovala, k čemuž – kromě nelepšící se situace v Gaze – přispěla i změna izraelské vlády po lednových volbách a následná revize její zahraniční politiky.

Summit Evropská unie-Korejská republika byl jedním z těch, jež za české předsednictví řídil prezident Václav Klaus. Na snímku s ním jsou jihokorejský prezident I-Mjong-bak (uprostřed) a předseda Evropské komise José Manuel Barroso.

Archiv Kanceláře prezidenta republiky

Není jen shodou okolností, že právě na Blízký východ vedla i jedna z posledních cest ministra Kohouta za české předsednictví (24.–25. června).

Přerušení dodávek plynu do Evropy v mrazivém lednovém počasí představovalo pro české předsednictví skutečně zatěžkávací zkoušku. Bezpočet neformálních jednání na nejvyšší úrovni, kyvadlová plynová diplomacie premiéra Topolánka a Evropské komise (předsedy Barrosa a komisaře pro energetiku Piebalge) nakonec vedly k uzavření dohody mezi Ruskem a Ukrajinou o obnovení dodávek. Krize zároveň jasně ukázala, že se Evropská unie musí začít svou závislostí na ruském plynu vážně zabývat a usilovat o diverzifikaci zdrojů a přepravních tras. Prohlubující se politická nestabilita a ekonomická krize na Ukrajině a způsob, jakým Rusko využívá dodávky strategických surovin jako nástroj zahraniční a geopolitické politiky, neposkytuje záruky, že se situace nebude v budoucnu opakovat. Varovné signály jsou stále silnější.

Odložené summity s Čínou a Koreou, premiéra s Pákistánem

Pokud by se měly úspěchy předsednictví měřit počtem summitů a ministerských jednání, pomyslným vítězem by bezesporu byla Asie. I zde se ukázalo, jak ošidné může být plánování v oblasti vnějších vztahů. Z původně klidného předsednictví s jedním summitem (EU–Japonsko, 4. května) se stala smršť. Poté, co Čína v prosinci v reakci na schůzku prezidenta Sarkozyho s dalajlámou odložila na neurčito konání summitu EU–Čína, stála Česká republika před nelehkým úkolem zlepšit pošramocené evropsko-čínské vztahy. Série jednání na vysoké úrovni vyústila v konání odloženého summitu EU–Čína (Praha, 20. května). Podobně byl z francouzského předsednictví na české přeložen summit EU–Korejská republika (Soul, 23. května). Je jen škoda, že se nepodařilo do summitu dokončit jednání o dohodě o volném obchodu a rámcové dohodě mezi Evropskou unií a Korejskou republikou. Obě jsou již ve velmi pokroči-

lém stadiu negociací. Asijský region drží i primát, pokud jde o počet ministerských jednání, a to jak Trojek, tak v plném biregionálním formátu (Asia–Europe Meeting – ASEM, EU–ASEAN, které se konaly v návaznosti na sebe na konci května v Hanoji a Phnompenhu).

Ústředním zahraničněpolitickým tématem se stal Afghánistán a Pákistán, což si vyžádala nejen zhoršující se situace v regionu, ale také skutečnost, že se tato oblast stala jednou z priorit nové americké administrativy. V březnu 2009 přijala Rada ministrů závěry k Afghánistánu, které zdůrazňují mj. konání svobodných voleb za účasti všech aktérů, dodržování lidských práv, posílení právního státu a dobrého vládnutí, boj proti korupci – to vše jsou oblasti, kde se Evropská unie cítí zavázána s Afghánistánem spolupracovat. Ministři také potvrdili rozhodnutí početně rozšířit misi na pomoc reformě policie EUPOL. Lednová ministerská Trojka EU–Afghánistán a březnová Trojka EU–Pákistán potvrdily angažovanost EU v regionu. V samotném závěru předsednictví

se za účasti prezidenta Zardáriho konal historicky první summit EU-Pákistán (Brusel, 17. června), který se zaměřil na oblast vládnutí, boj s terorismem, zákonost, obchod a rozvojovou spolupráci.

Odklad jednání o transatlantickém obchodu a investicích

Velká očekávání vkládala Česká republika do rozvoje transatlantických vztahů. Tuto oblast si česká vláda vytyčila jako jednu ze svých priorit a stanovila si i mimořádně ambiciózní program: dva summity EU-USA (z toho jeden neformální za účasti všech členských států v Praze), nastavení atmosféry pro posílení transatlantické spolupráce a summit EU-Kanada. Neformální jednání v Praze se podařilo realizovat přes počáteční výhrady bruselských institucí, které pochopitelně preferovaly, aby se konal v Bruselu. Unijní bruselskou symboliku však překonala symbolika návštěvy nového amerického prezidenta v předsednické zemi dvacet let po pádu komunismu.

Slibný rozjezd této agendy byl v druhé polovině předsednictví z americké strany poněkud přibrzděn, když USA požádaly o odsun konání řádného summitu EU-USA na švédské předsednictví. Důvody, které americká strana prezentovala, byly logické - nedokončená revize americké politiky by neumožnila připravit konkrétní výstupy do červnového summitu, následoval by zkrátka relativně rychle po úspěšné pražské schůzce. O tom, jaký vliv měl pád české vlády, můžeme jen spekulovat. S podobnými americkými argumenty bylo vzápětí odloženo i jednání Transatlantické ekonomické rady (TEC), kterému české předsednictví přikládalo mimořádný význam. Rozhodnutí posunout jednání TEC, jehož hlavním cílem je odstraňování překážek transatlantického obchodu a investic, uprostřed ekonomické

krize a v době, kdy obě strany bojují s protekcionistickými tendencemi, vysílá ostatnímu světu nepříliš pozitivní a povzbuzující signál.

Opačné vyznění však měl summit Evropské unie s Kanadou, která obvykle stojí ve stínu velkého bratra. Hlavním výsledkem summitu totiž bylo rozhodnutí zahájit jednání o komplexní ekonomické dohodě s Kanadou, která by se možná mohla stát vzorem pro nové ambiciózní dohody EU. Premiér Topolánek, předposlední den ve funkci předsedy vlády, a premiér Harper si během summitu notovali na téma boje proti finanční a ekonomické krizi a potírání protekcionismu. Celkový dojem z idyllických vztahů jen lehce zastínilo nařízení o zákazu obchodu s tuleními výrobky, vysoce kontroverzní pro Kanadu, které Evropský parlament odhlasoval v předvečer summitu.

Největší akce často nepatří k prioritám předsednictví

Je paradoxem, že největší akce předsednictví obvykle nepatřívají k jeho hlavním prioritám, prostě na ně „padnou“. V našem případě to byla ministerská schůzka EU-Skupina Rio, která sdružuje latinskoamerické státy, a navazující ministerská jednání s Mercosurem, zeměmi Střední Ameriky, Mexikem a Chile. Rok příprav, hledání vhodných témat (obnovitelné zdroje energie a finanční stabilita) a negociace společného textu se několik dnů před zahájením ocitly v ohrožení - z Mexika se šířil virus tzv. prasečí chřipky. V případě, kdyby se pandemie zhoršovala, bylo české předsednictví připraveno schůzku z bezpečnostních důvodů zrušit.

Nemalou energii investovalo české předsednictví také do africké agendy, což bylo o to obtížnější, že Afrika nepatří k prioritním oblastem české zahraniční politiky, za-

tímco na evropské úrovni je vztahům s Afrikou přikládán důraz mimořádný. Naplno se také rozjela implementace Společné strategie EU-Afrika z prosince 2007, což pro Českou republiku znamenalo angažovat se ve všech osmi partnerstvích (mír a bezpečnost; dobré vládnutí a lidská práva; obchod, regionální integrace a infrastruktura; rozvojové cíle tisíciletí; energetika; změny klimatu; migrace, mobilita a zaměstnanost; věda, ICT a vesmír) a absolvovat řadu nelehkých jednání s africkými partnery, kteří ne vždy byli připraveni, zkoordinováni mezi sebou, a hlavně, zbaveni ideologického nánosu postkoloniálních vztahů. České předsednictví v Africe v žádném případě nebylo jen udržovací, kromě pravidelných jednání (ministerské Trojky s JAR, Nigérií, Kapverdami, ECOWAS, Africkou unií) vedlo řadu schůzek mimořádných. Za zmínku stojí dvě - mimořádná ministerská Trojka EU se Zimbabwe za účasti předsedy vlády Tsvangirai (Brusel, 17. června), která po téměř deseti letech obnovila politický dialog mezi Evropskou unií a Zimbabwe, a ministerská Trojka EU-IGAD (*Intergovernmental Authority on Development*), kterou se oživily vztahy s regionem Afrického rohu.

Česko bylo vidět na celém světě

Jako má každé předsednictví „svou“ krizi, má i „své“ převraty, které nezřídka řeší do posledních minut své „evropské vlády“ (Honduras). S odstupem několika týdnů vzpomínají členové delegace EU na jednání s nelegitimní vládou na Madagaskaru na svou cestu s úsměvem, faktem však je, že právě stovky podobných schůzek na různých úrovních a v různých regionech, na nichž Česká republika hovořila jménem Evropské unie, hájila její základní hodnoty a bojovala za její zájmy, byly skutečným projevem předsednictví. Českou republiku v čele Evropské unie tak bylo vidět nejen ve vztahu ke strategickým partnerům a v oblasti jejich priorit, ale na celém světě.

Blanka Fajkusová je vedoucí úseku vnějších vztahů na Stálém zastoupení České republiky při Evropské unii. Blanka_Fajkusova@mzv.cz

České předsednictví ve východní Africe

Margita Fuchsová

Přípravě na české předsednictví v Radě Evropské unie se všichni v zahraniční službě věnovali s maximálním nasazením a odpovědností. Že jeho samotný výkon bude nejnáročnější v Praze a v Bruselu, potažmo v členských zemích, bylo evidentní. Nicméně to neznamenalo, že na zastupitelských úradech ve třetích zemích nebudeme vystaveni stejně náročným úkolům. Obecným i specifickým, které vyplývají z programového zaměření Evropské unie na určitá teritoria a konkrétní státy v rámci zahraniční politiky EU nebo tzv. vnějších vztahů. Věděli jsme, že tyto mimořádně náročné úkoly budeme muset řešit bez dostatečné kapacity personální, logistické a často i znalostní, neboť den má pouze 24 hodin a schopnost vstřebávat stále nové informace je také limitovaná.

Východiska pro předsednictví

Afrika nepatří mezi zahraničněpolitické priority České republiky. Naše úřady zejména v subsaharské Africe plní spíše roli „udržovací“ a o jejich existenci se vedou permanentní debaty, tudíž jsou všeobecně podceňovány. I kdybychom přijali tuto tezi *pro domo*, je třeba mít na vědomí, že evropský a světový trend je spíše opačný.

Afrika je dlouhodobou prioritou zahraniční politiky Evropské unie. Vztahy EU se zeměmi subsaharské Afriky se řídí zejména Dohodou z Cotonou z roku 2000 o partnerství mezi státy Afriky, Karibiku a Pacifiku (ACP). Afrika v tomto uskupení hraje největší roli – ze 79 zemí je jich 48 subsaharských. Do-

hoda navazuje na předchozí smluvní ujednání mezi Evropskou unií a „zámořím“ a sahá až do období přijetí Římské smlouvy z roku 1957. Vytváří právní i finanční rámec pro rozvojovou spolupráci, obchod a posilování politické dimenze vzájemných vztahů, které staví na uznávání demokratických hodnot, lidských práv a občanských svobod. Evropská unie je hlavním partnerem rozvojové spolupráce zemí v subsaharské Africe. Více než polovina veškerých zahraničních prostředků na její rozvoj plyne z Unie a je financována z Evropského rozvojového fondu (EDF).

Česká republika vstupem do EU 1. května 2004 se stala smluvní stranou Dohody z Cotonou a od 1. ledna 2009 členem 10. EDF, jehož cel-

kový objem v letech 2008–2013 vzroste až na 23 mld. EUR.

Dalším významným pokrokem ve vývoji vztahů mezi Evropskou unií a Afrikou bylo přijetí Společné strategie EU-Afrika na druhém lisabonském summitu v prosinci 2007 a zřízení Delegace EU při Africké unii v Addis Abebě v roce 2008. Úkoly Evropské unie v Africe jsou určeny v osmnáctiměsíčním programu Rady, vypracovaném francouzským, českým a švédským předsednictvím. V základním výchozím materiálu pro výkon předsednictví „Pracovní program českého předsednictví v Radě EU 2009 – Evropa bez bariér“ je slovo Afrika, či jeho modality, uvedeno pouze dvakrát!

V rámci příprav na předsednictví Ministerstvo zahraničních věcí ČR přehodnotilo částečně svou politiku vůči Africe a obnovilo od 1. ledna 2008 odbor států subsaharské Afriky za vedení Bronislavy Tomášové, která spolu s novým kolektivem vytvořila kvalitní rámec pro výkon českého předsednictví „Příprava strategické debaty o přístupu ČR k Africe“. Materiál byl schválen na vládní úrovni 2. 6. 2008.

Na bruselské úrovni Česká republika udržela četnější zasedání pracovní skupiny COAFR čtyřikrát do měsíce. To jí umožňuje nejen pružně reagovat na dynamický vývoj v afrických zemích, ale také převzetí agendy koordinace a implementace Společné strategie EU-Afrika. V čele COAFR stanul afrikanista, velvyslanec Petr Kopřiva, jehož zkušenosti skýtaly mj. i záruku objektivitu. V prosinci 2008 byla vytvořena „Rámcová instrukce COAFR na období českého předsednictví“, která se již zabývala konkrétními úkoly v jednotlivých zemích teritoria. Důležitým vodítkem zůstává Společná strategie EU-Afrika včetně tříletého Akčního plánu s osmi sektorovými partnerstvími. Česká republika se zapojila do čtyř – Partnerství EU-Afrika pro mír a bezpečnost, pro demokratické vládnutí a lidská práva, pro obchod a regionální integraci a poslední – pro energii.

Trojí předsednictví

Zastupitelský úřad v Keni má specifické poslání, vedle akreditace pro dalších osm zemí (Burundskou republiku, Stát Eri-

Dohodu o předávání pirátů mezi Evropskou unií a Keňou ze dne 6. března 2009 podepsala jménem EU velvyslankyně České republiky v Keňi Margita Fuchsová a ministr zahraničních věcí Keňské republiky Moses Wetang'ula.

Archiv Velvyslanectví ČR v Keňi

trea, Komorský svaz, Rwandskou republiku, Seychelskou republiku, Sjediněnou republiku Tanzanie, Somálskou republiku a Ugandskou republiku) vykonává agendu multilaterální, neboť je zároveň Stálou misí ČR při Programu OSN pro životní prostředí (UNEP) a Program OSN pro lidská sídla (UN HABITAT). V Keňi je zastoupeno celkem 20 členských států EU a působí zde třetí největší Delegace Evropské komise na světě, což svědčí o významu, který Evropská unie Keňi přikládá.

Česká republika byla v Keňi součástí tzv. trojky již od 1. ledna 2008 spolu s Francií, která v prvním pololetí 2008 vykonávala zástupné předsednictví za Slovinsko. Třetím partnerem je vždy Delegace evropské komise. Po konzultacích s předchozími předsednictvími v Keňi jsme zvolili jako výchozí formát obdobu rakouského předsednictví. Na rozdíl od

Rakouska nás však čekala dvě zasedání Řídících rad, vrcholných orgánů UNEP a UN HABITAT, jež se konají v Nairobi jednou za dva roky. Na základě pozornosti mezinárodní komunity somálskému vývoji bylo v prosinci 2008 rozhodnuto, že budeme vykonávat předsednictví také pro Somálsko.

Vykonávali jsme trojí regulérní předsednictví. I když jsme se plně soustředili na jeho výkon, nemohli jsme pominout některé bilaterální relace, zejména Tanzanii, Rwandu, Ugandu a Seychely. Při každodenním výkonu jsme měli na paměti, že „co je dovoleno velkým, nepromíjí se malým“. O to větší pozornost jsme věnovali přípravě každé pracovní skupiny, nestrannosti v řízení, pravidelné a otevřené informovanosti všech členských států. Česká republika na rozdíl od „velkých hráčů“ nemá žádné partikulární zájmy

v Keňi ani v Somálsku, které bychom museli na úkor společné evropské agendy prosazovat.

Předsednictví v Keňi

Sporné výsledky prezidentských voleb 27. prosince 2007 vedly k násilným střetům převážně etnického charakteru mezi zastánci opozice a prezidenta. Evropská unie jako nejvýznamnější partner Keňi v oblasti rozvojové spolupráce byla do řešení události zapojena od samého počátku: od vyjednávání až po přijetí restriktivního opatření „no business as usual“. Zpečetěním usmíření, k němuž značně přispěl svým vyjednáváním Kofi Annan, se stal 28. února 2008 podpis dohody o rozdělení moci tzv. *National Accord* mezi prezidentem Mwai Kibakim a Railou Odingou (budoucím premiérem).

Výchozí pozici českého předsednictví byla podpora plné implementace „Zákona 2008 o národní jednotě a usmíření“ včetně jeho čtyř programů. Konkrétní úkoly v této oblasti si členské státy stanovily v plánu strukturovaného politického dialogu (dle článku 8 Dohody z Cotonou) již za francouzského předsednictví. Naším úkolem bylo začít tento dialog aktivně naplňovat a pokusit se do něj vtáhnout i Keňu, aby bylo možné hovořit o dialogu v plném slova smyslu. Vedle řídicí role plnila Česká republika ještě svůj vlastní úkol, jako vedoucí země odpovídá za téma „Zaměstnanost mládeže“.

V souvislosti s proměnlivým vnitřním keňským vývojem vyvstávaly během pololetí závažné problémy, na něž bylo zapotřebí reagovat. Jednalo se především o malou snahu a časový skluz v provádění reformy a implementaci většiny programů Zákona 2008, vše ovlivňující korupci, porušování lidských práv. Na druhou stranu je nutno vzít do úvahy několik faktů: Keňa se poprvé ve své historii učí vládnout v koalici, což jí komplikuje také počet členů vlády – 94 členů (téměř polovina parlamentu). Aby došlo k usmíření, vznikl vládní hybrid, kdy do tradičního silného prezidentského systému byl včleněn ministerský předseda. Logicky se tak přetahují o moc nejen dva hlavní aktéři, prezident Kibaki a premiér Odinga, ale i viceprezident Musyoka. Vnímání problematiky pohledem mnohdy ne-

trpělivých západoevropských očí v kombinaci s prosazováním vlastních bilaterálních zájmů pod rouškou společné evropské zahraniční politiky pak vnáší do vzájemných vztahů nic neřešící konfrontační přístup. V oprávněných případech nedodržování vládou přijatých a proklamovaných závazků, kde by nápravě pomohlo například i jen částečné pozastavení unijních subvencí rozvojovým projektům (či jen zmínka o této možnosti), se o takových opatřeních ani neuvažuje, neboť je jisté, že se k nim nepřikročí ani na úrovni Evropské unie, ani bilaterální.

Keňská politická agenda kladla velmi náročné požadavky na přípravu a výkon obou pracovních skupin – politických radů a vedoucích diplomatických misí – které se scházely každý měsíc. Nastolili jsme pravidelný a „all inclusive“ politický dialog a podařilo se nám do něj aktivně zapojit keňskou stranu, která vůbec poprvé předložila svůj plán, obsahově téměř totožný s plánem Evropské unie. Uskutečnili jsme 29 jednání, a to ve všech formátech a úrovních, včetně těch nejvyšších – jednání velvyslanců členských zemí s ministrem zahraničí, premiérem a na závěr s prezidentem. Vydali jsme dvě místní prohlášení, přijali jsme *Master Messages*.

Předsednictví pro Somálsko

Vzhledem k bezpečnostní situaci v zemi většina států a mezinárodních organizací pokrývá Somálsko z Nairobi. V Nairobi dále sídlí zvláštní představitel generálního tajemníka OSN pro Somálsko Ahmedou Ould-Abdallah, je zde zastoupena AU-AMISOM a v rámci Delegace Evropské komise působí vyslanec pro Somálsko George-Marc Andre. Celkově se odhaduje, že v Keni na somálských agendách pracuje přes 500 pracovníků systému OSN.

Jestliže jsme u dvou výše uvedených předsednictví mohli něco předpokládat a částečně se připravit, Somálsko nám poskytl nejvíce možností improvizace. Výkon předsednictví byl nejnáročnější, časově i fi-

nančně. Neustále dynamicky se vyvíjející situace si žádala dvojnásobný počet pracovních skupin politických radů, pravidelné měsíční jednání vedoucích misí, v průměru dvakrát do týdne jednání se somálskými partnery na všech úrovních, obvykle nejvyšších. Každý týden probíhala jednání v UNPOS (kancelář OSN pro Somálsko) a jiných agencích UN, pravidlem byly konzultace s kanceláří AU-AMISOM. Také logisticky kladla somálská agenda velké nároky na výkon předsednictví, důležitá jednání se často odehrávala mimo Keňu (volba prezidenta v Džibuti, dvě setkání Mezinárodní kontaktní skupiny pro Somálsko v Bruselu a v Římě, donorská konference v Bruselu).

Neschopnost exprezidenta Yusufa prosazovat mezinárodní komunitou podporovaný Džibutský mírový proces (podepsán 16. srpna 2008) vedl k jeho odstoupení na konci roku 2008. Stažení etiopské armády v lednu 2009, rozšíření parlamentu na celkový počet 550 poslanců, zvolení umírněného islamisty Sheikhha Sharifa Sheikhha Ahmeda prezidentem, obměna vlády a utvo-

ření podstatně širší koalice vedly ke značnému optimismu. Postupně však začal tento plán také selhávat.

Ukázalo se, že Aliance za znovuosvození Somálska není kompaktní organizací. Rozpadla se Unie islámských soudů a hlavní odpůrce nového prezidenta Sheikh Aways (ARS - Asmara) zformoval novou radikální frakci Hizbul Islam.

Mise AMISOM z Ugandy a Burundi, které zajišťují bezpečnost vlády, se potýkají s řadou problémů, zejména nedostatkem kapacity, výzbroje, kvalitního výcviku. Prostředky na podporu AMISOM, které shromáždila Konference donorů v Bruselu v dubnu, jsou uvolňovány se zpožděním, neboť podléhají multilaterálním mechanismům. Tento model nevyhovuje nutnosti situaci řešit urgentně. Na druhé straně došlo k posílení Al Shabaab a Hizbul Islam nejen materiálně, ale i pře-

suny značného množství zahraničních džihádistů do země. Jejich úspěšnými protivládními aktivitami se stále zvyšuje nebezpečí destabilizace širšího regionu.

Po úspěšném červnovém atentátu na ministra vnitřní bezpečnosti Omara Hasbiho Adena vyhlásil 23. června 2009 somálský prezident výjimečný stav a požádal společně s vládou o okamžitou zahraniční pomoc, včetně zásahu mezinárodních jednotek. Současný vývoj moc nadějí na úspěch nedává, a to i přes dílčí pokroky, k nimž patří deklarovaná spolupráce mezi vládou a skupinou Ahlu Sunnah wal Jamaa, která se svými 4000 muži již delší dobu bojuje po boku vlády ve středním Somálsku. Splnění požadavků, které si klade Sheikh Aways jako podmínku příměří, by nutně muselo vést k ideologické radikalizaci současné vlády.

Situace s republikami Somaliland a Puntland zůstává nezměněna. Somaliland trvá na své jednostranně vyhlášené nezávislosti a neuznává vládu Sheikh Sharifa na svém území. Puntland, který se považuje za součást Somálska, vládu podporuje.

Nestabilita země neumožňuje ani řešení kořenů problémů pirátství. V somálských vodách operuje vojenská mise Evropské unie ATALANTA spolu s NATO, námořními silami USA, Číny, Indie a Ruska.

Problémy a četnost jednání narostly v souvislosti s podpisem dohody o předávání pirátů mezi Evropskou unií a Keňou 6. března 2009. Keňa se potýká s nedostatečnou kapacitou soudů a věznic. Eskalaci násilí se prohlubuje humanitární krize.

Aktivní zapojení českého předsednictví do somálských agend kladlo na náš úřad velké nároky odborné a logistické včetně bezpečnostních rizik, která jsou s tímto výkonem spojena. Náš důsledný přístup k výkonu celé somálské problematiky byl neočekávaným překvapením, o to více je naše zapojení hodnoceno pozitivně, jak ze strany mezinárodní komunity (EU, UNPOS, SRSG, AU-AMISOM, UNHCR), tak především Somálskem a Keňou a samotnými somálskými uprchlíky v Keni a lokální komunitou. Pro ZÚ Nairobi zůstává tato agenda mezi priori-

tami, nejen z hlediska Somálska samotného a celého širšího regionu, ale dotýká se nás i globálně, především jako jedno z největších současných bezpečnostních rizik.

Závěrem

Co nám předsednictví přineslo? Především jsme je přežili, míněno doslova: v personálním obsazení tři diplomatů (velvyslanec, zástupce, a obchodně-ekonomický přidělenec) plus jednoho časově omezeně přiděleného diplomata na multilaterální agendu bylo téměř nad lidské síly všechny úkoly zvládat. Kvalitní pomocí byla možnost zaměstnat tři vysokoškolsky vzdělané keňské asistenty. Za to, že jsme našim závazkům dostáli, patří poděkování celému kolektivu našeho úřadu.

Potvrdilo se, že i malá země může být přínosem pro Evropskou unii a může se aktivně podílet přímo na výkonu společné zahraniční politiky EU i v systému OSN. Získali jsme zkušenosti z přímých jednání na mezinárodní scéně, která jsme vedli. Setkali jsme se s vysokými představiteli států i mezinárodních organizací, nahlédli jsme „pod pokličku“ tvorby rozhodování a stanovisek a principů fungování organizací. Pozitivně jsme zviditelnili Českou republiku na všech úrovních, v rámci Evropské unie, v Keni a Somálsku, v Africké unii, v regionálních uskupeních a v neposlední řadě v multilaterálním rozměru v celkovém systému OSN.

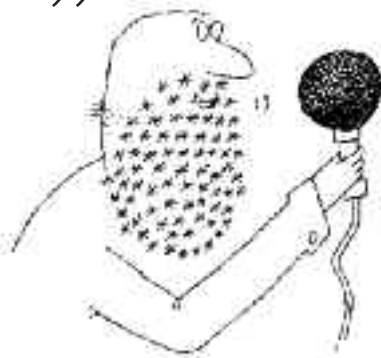
Ověřili jsme si, že otevřenost a objektivita v přistupování k problémům, konstruktivní využívání všech diplomatických nástrojů při jejich řešení a snaha pochopit a porozumět našim partnerům jsou cestami kvalitní diplomacie a naplňování úkolů zahraniční služby. Námi přizpůsobené motto „Evropa bez bariér – otevřená spolupráci s Afrikou“ přineslo pozitivní výsledky.

Pro Českou republiku, a zejména Ministerstvo zahraničních věcí ČR nazrála doba, kdy na základě těchto neopakovatelných zkušeností je potřeba změnit přístup k Africe. Určit nové základní linie směřování naší zahraniční politiky k tomuto kontinentu, který v dnešních podmínkách globálně se utvářejícího světa a posilujícího multilateralismu hraje významnou roli.

Doufáme, že závěrečná slova z dopisu před začátkem předsednictví bývalého ministra zahraničí Karla Schwarzenberga: „Přeji, aby reálný význam předsednického období přesáhl skutečnost, že se jedná o dobu pouhých šest měsíců“, nezapadla.

Margita Fuchsová je velvyslankyní České republiky v Keni.

„Praha se nevzdala nabytých pravomocí a snažila se je využít,“

říká zpravodajka České televize při Evropské unii **Barbora Šámalová** při zpětném pohledu na uplynulé české předsednictví v Evropské unii. O tom, že je každé předsednictví od začátku odsouzeno k úspěchu, o novinářských výzvách najít v nesrozumitelné změti směrnic a závěrů úhel pohledu, který zaujme, a o tom, jak těžko se koriguje již jednou vytvořený negativní obrázek, s ní rozhovořil Robert Schuster.

České předsednictví v Evropské unii skončilo – jak se jednou o něm bude psát? Osladili to Češi Evropě, jak měli původně v úmyslu, nebo ji to spíš zavařili?

Jak se to vezme, možná tak trochu z obojího. Přesně v duchu sloganu Evropě to osladíme, který od počátku vyvolával rozdílné interpretace, od pozitivních po ironické. S jistotou lze říci, že české předsednictví nenudilo. Nebylo jedno z mnoha, po němž nezůstane žádná vzpomínka. Nejde jen o známou Entropu, která hned na úvod rozvířila stojaté bruselské vody a v praxi vyzkoušela schopnost sebereflexe Evropanů.

Češi už první dny v čele Evropy čelili vážným krizím. Nepřijali roli, v níž se rok předtím víceméně dobrovolně ocitlo Slovinsko, které vzhledem ke svým objektivním možnostem, ale také v zájmu hladkého průběhu přenechalo některé otázky následujícímu francouzskému předsednictví. Praha se nevzdala nabytých pravomocí a snažila se je využít. Tento přístup do značné míry

rozladil některé ambiciózní evropské politiky.

Když Evropa postupně přicházela na chuť českému stylu „slazení“, došlo k tomu, co v Evropské unii založené na konsenzu není zcela běžné. Opozice položila vládě Mirka Topolánka, což v Bruselu i v členských zemích vyvolalo otázky ohledně odpovědnosti politické reprezentace v České republice. Nikdo nepochybně demokratický princip souboje opozice s vládou. Jde skutečně především o otázku zodpovědnosti předsedající země za evropské záležitosti jako celku. To je jeden z důvodů, proč pádu české vlády rozumí v Evropě málokdo. Čemu však v Bruselu nejspíše nerozumí nikdo, je skutečnost, že český kabinet položila strana, která je v Evropské unii vnímána jako proevropsky orientovaný politický subjekt.

Kdybyste měla říct, co se Praze za těch šest měsíců povedlo a co vyloženě nepovedlo, co by to bylo?

Predevším lidé v pozadí, úředníci a diplomaté si vysloužili v Bruselu uznání díky své připravenosti a kompetentnosti. Jejich práci ocenili jak bruselští byrokraté, tak úředníci dalších misí členských zemí.

Češi zvládli organizační věci. Podařilo se jim dotáhnout do úspěšného konce 84 předpisů a legislativních návrhů. Způsob, jakým si poradili s plynovou krizí, lze vzhledem k dosaženým výsledkům označit za úspěch. Velkým tématem byla finanční krize a protekcionismus, jak zastavit explozi ochrannářských snah v Evropě. Také tady Praha přes výhrady některých zemí prosadila svou vizi. Neustoupila a získala uznání.

To není málo vzhledem k tomu, že české předsednictví se uskutečnilo v době, kdy se blížily volby do Evropského parlamentu, a Evropská komise se začala připravovat na střídání stráží. Její předseda José Barroso v posledním půl roce, to znamená prakticky po celé české předsednictví, věnoval zvýšenou pozornost svému znovuzvolení, což českému snažení také nijak zvlášť nepomohlo.

Je obtížné říci, že se něco skutečně nepovedlo. Nejen proto, jak se mezi zkušenými euroúředníky traduje, že každé předsednictví je od začátku odsouzeno k úspěchu. Priority byly přiměřeně ambiciózní. Opět se však potvrdilo, že skutečné úkoly

nakonec diktuje aktuální vývoj ve světě. Čeští představitelé se ukázali jako schopní reagovat na nečekané výzvy, byť se někdy možná 'rozjížděli' pomaleji či zvolili méně šťastné výrazy a formulace. Výrazným neúspěchem byla březnová absence konsenzu v české politice. Hodně se podařilo zachránit na posledním summitu v červnu, kde Unie dojednala záruky pro Irsko. Statistik Jan Fischer se ukázal jako konsenzuální osobnost schopná vést citlivá jednání. Jenže pád vlády v kritické době ovlivnil celkový pohled Evropy na Českou republiku.

Kde by se v tomto pomyslném hodnocení ocitla Entropa? Sledují-li komentáře u nás, pak k tomu existují dva nesmiřitelné tábory – jeden to dílo kategoricky odmítá, druhý ho zase vítá a chválí. Co o Černého díle soudili Vaši kolegové v Bruselu?

I oni ji vnímali kontroverzně. Někoho pobavila, někoho šokovala. V hyperkorektním Bruselu není zvykem být jízlivý nebo karikovat ostatní. Možná však právě díky tomu si Entropa zároveň získávala sympatie. Byla považována za ukázkou specifického českého smyslu pro humor.

Bez ohledu na to, jaké emoce vyvolávala, byla známá a zviditelnila Českou republiku. Denně se u ní zastavovali lidé. Předsednická výzdoba v Radě EU zpra-

vidla neoplývá přílišnou fantazií a kreativitou. Ta česká se stala turistickou atrakcí.

Srovnáme-li komentáře, jež vyšly v uplynulých šesti měsících v našich novinách s názory Vašich evropských kolegů, existuje nějaký rozdíl v pohledu na české předsednictví?

Styčné plochy existují, včetně kritiky, ovšem pohled se liší. Zahraniční novináři více posuzovali předsednictví z evropského hlediska. Žili velkými tématy, zejména finanční krizí. Zajímali se o vedení Evropy v zahraniční politice, zvládání krize na Blízkém východě, vztahy se Spojenými státy apod. Hodně řešili institucionální otázky. Českou republiku často zmiňovali v souvislosti s odkládáním ratifikace Lisabonské smlouvy. Dost se psalo o negativním vztahu českého prezidenta k Evropské unii. Zahraniční tisk také více srovnával české předsednictví s těmi předchozími. Česká média se pochopitelně kromě těchto evropských témat ve zvýšené míře zabývala některými domácími politickými aspekty majícími vliv na předsednictví.

Není to spíš tak, že i pro předsednictví v Unii platí něco v tom smyslu, že „předsednictví skončilo, ať žije předsednictví nové“?

V zásadě ano, ačkoli ne na všechno se zapomíná. Toto pravidlo navíc platí spíše pro bruselské úředníky. Podstatně hůře se uplatňuje v běžném životě obyvatel Evropské unie. Ať už se nám to líbí, nebo ne, názory lidí v mimořádně rozsáhlé míře formulují média. A ta francouzská, britská, německá apod. mají značný potenciál sledovanosti. Zjednodušující formule jsou žádané a již jednou vytvořené negativní obrázek se jen složitě přemalovává.

Pohybujete se také často ve Francii, odkud se na adresu Prahy ozývala zřejmě nejtvrďší kritika – do jaké míry byla podle Vás oprávněná a do jaké míry se v ní například odrážely přetrvávající stereotypy vůči zemím střední a východní Evropy? Co vadilo Francouzům nejvíce?

Stereotypy v Evropě bohužel přezívají, narážím na ně někdy i ve vlastní práci. Ačkoli Česká republika na tom zdaleka není

nejhůře z tzv. nových členských zemí EU, ještě nějakou dobu potrvá, než se zbaví nálepky státu zpoza bývalé železné opony. Zdá se, že i dvacet let po sametové revoluci zůstává naše země a střední Evropa pro některé Západoevropany poměrně neuchopitelná. Ve velké míře je problém na jejich straně, do jisté míry si za to můžeme také sami. Předsednictví bylo skvělou příležitostí jak představit Evropanům Českou republikou jako moderní vyspělou zemi.

Francouzská kritika českému předsednictví nepomáhala, na druhou stranu však není potřeba ji přeceňovat. Francouzská média kritizovala flexibilitu a aktivnost politického vedení. V podstatě však především odrážela aktuální politickou mapu ve Francii a také několik dalších aspektů, mj. euforii z obecně pozitivně hodnoceného francouzského předsednictví, o jehož propagaci se tradičně proevropsky laděná francouzská média také v široké míře zasloužila. Podíl na francouzské kritice měl i zdrženlivý postoj české reprezentace k Lisabonské smlouvě. Kdyby totiž vše šlo podle optimálního bruselského plánu, pak by Francie uzavírala jednu důležitou kapitolu v historii Evropské unie. A vedle Irů jsou to i Češi, kteří svým způsobem překazili francouzskému prezidentovi *„la grande finale“* a prakticky jistý zápis do učebnic evropské historie.

Pohlíželo se třeba ve Francii na slovinské předsednictví podobně přísně jako na české? Co udělali Slovinci lépe než Češi?

Slovinské předsednictví se považuje za úspěšné, nic viditelně nepokazilo. Je nepochybné, že odvedlo slušnou práci a zároveň úzce spolupracovalo s Francouzi, kteří řídili Unii po něm, a v některých otázkách také s Němci. Toto propojení s motory evropské integrace garantovalo úspěšnost slovinského předsednictví de facto dříve, než vůbec začalo. V souvislosti s vyhlášením nezávislosti Kosova se Slovincům vyčítala váhavost, absence rozhodovacích schopností. Po této kritice se slovinské vedení zaměřilo především na administrativní řízení Unie. Přístup České republiky, alespoň v první polovině, byl poněkud jiný. Odpovídal pozici, jakou by Česká republika chtěla v Evropské unii zastávat.

Jak těžké je v Česku prorazit s dobrými zprávami o Unii? Jak moc funguje v případě EU, že zaujmout dokážou pouze negativní zprávy?

Pro zprávy z Bruselu platí stejné pravidlo jako pro zprávy z jiných částí světa. Předně jde o celkový význam informace a možnosti zpracování, o míru srozumitelnosti a také přímého významu pro ty, jimž je určena – čtenáře, diváky, posluchače. V úvahu je potřeba vzít různé faktory, z nichž některé jsou důležitější, jiné mají vliv menší. Do jisté míry klíčová je absorpční kapacita jednotlivých médií – počet stránek, čas apod. Konkurence informací je obrovská a snad vyjma internetu mají zbylá média jasně dané kapacitní limity. Zprávy z Evropské unie si v tomto souboji nevedou špatně, především pak ty, jejichž obsah se přímo týká samotných obyvatel Unie.

Mezi novináři se traduje, že není snad nic těžšího, než přinášet zpravodajství z Evropské unie a o Evropské unii; že zkrátka svět summitů, směrnic, různých bílých knih atd. není dost „sexy“ atd. Jak to vidíte Vy? Existují třeba témata, o nichž víte, že sto procentně zaberou – ať už ve Vaší pražské redakci, nebo u diváků?

To je na zpravodajství z Bruselu nejzajímavější. Najít v nesrozumitelné změti směrnic a závěrů úhel pohledu, který zaujme. Často je to o detailech, o konkrétních lidech. Všechno, co se v Bruselu „upeče“, nějakým způsobem ovlivní životy lidí – českého podnikatele, polského dělníka, španělského rybáře, francouzského zemědělce. I když se „hraje“ v nejvyšších patrech politiky, dopady pocítíme my všichni, přestože si to mnohdy neuvědomujeme. Je dobré ukázat to na konkrétních příkladech. Evropská unie není jen masa budov plných úředníků v šedých sáčkách. Žijí v ní lidé. Je různorodá a právě tím mimořádně zajímavá.

Kolik byl větší prostor, který jste kvůli předsednictví dostávala ve Vašem médiu oproti minulosti?

Česká televize věnuje zpravodajství z Evropské unie dlouhodobě hodně prostoru. Během předsednictví se ale objem mnohonásobně zvýšil. Bylo to hlavně dí-

ky živému vysílání, šlo snad o stovky hodin. Všechny významné akce a tiskové konference se přenášely živě. Detailně jsme se věnovali i resortním schůzkám, které za jiných okolností tolik pozornosti nemají, protože tentokrát je řídili Češi a často se také v České republice odehrávaly.

Je pravda, že po vyslovení nedůvěry Topolánkové vládě se snížila vyjednávací pozice Česka? Vždyť na první pohled odešli vlastně pouze politici, zatímco úředníci, kteří připravovali agendu předsednictví, doprovodné programy atd., zůstali na svých místech...

Bezpochyby. Premiér Topolánek byl předsedou Rady EU, a tudíž nejviditelnější a nejsledovanější figurou předsednictví. Premiér a ministři, kteří přijdou o důvěru vlastního parlamentu, se stávají, obrazně řečeno, veliteli bez armády. Jejich pozice na evropské úrovni je výrazně otřesena. Za všechny jeden příklad – když Mirek Topolánek po pádu vlády zastupoval Unii na G-20 v Londýně, západní tisk psal, že je na politické Sibíři. Podobně byla poznamenána účast na jarních summitech v Praze. Mnozí státníci vůbec nepřijeli, poslali náhradníky, čímž poměrně jasně vyjádřili svůj názor.

Projevila se tato okolnost střídání vlády během předsednictví nějakým způsobem i na Vaší práci?

Ano. Téměř celý druhý poločas předsednictví jsme řešili především dopady. Měli jsme plné ruce práce sháněním názorů a reakcí Bruselu na pád vlády, odchod premiéra Topolánka, nástup Jana Fischera atd. Hodnocení následků bylo na prvním místě, samotná evropská politika šla v tomto období trochu stranou.

Barbora Šámalová

vystudovala FF UK v Praze. Od roku 1994 pracuje jako redaktorka České televize. Jako zpravodajka působila na Blízkém východě, v Jižní Americe a v Rusku. Za reportáže z války v Iráku získala cenu Ferdinanda Peroutky. Od roku 2006 je zpravodajkou ČT v Bruselu. barbora.samalova@ceskatelevize.cz

Situace v Íránu

1 V Íránu se už tři desetiletí odehrává pokus skloubit skutečnost klerikálního státu s demokratickými volbami. Daří se to?

IK: Ne. Pokud za jeden ze základních demokratických postupů považujeme rovný přístup občanů v přístupu k moci, iránský režim selhává. Kandidáti do volných pozic jsou předem vybíráni velice konzervativní Radou dohlížitelů, která nepřipustí žádné velké překvapení. Například kandidátem na prezidenta ještě nikdy nebyla žena. Další známkou demokracie je zajištění práv menšin a lidských práv jednotlivců, jenže například křesťané, židé, či zoroastriáni mají v Íránu status občanů druhé kategorie a proti bahajcům je vedena cílená kampaň, včetně jejich zavírání, mučení a likvidace jejich sakrálních staveb.

CB: Skutečnost, že iránský politický systém je založen na kombinaci prvků, které lze označit za tradicionalisticky šiitské a demokratických elementů, jako je například existence voleného parlamentu či samotný koncept ústavnosti, je permanentním zdrojem vnitřní tenze uvnitř Íránu. V prostředí nejasně vymezené dělby moci vznikají politická rozhodnutí jako výsledek zákulisního soupeření mocenských center.

2 Souvisely nedávné nepokoje v Íránu pouze s prezidentskými volbami, nebo leží jejich kořeny ve skutečnosti, že třicet let po islámské revoluci je iránská společnost zkrátka někde jinde, než byla tenkrát?

IK: Nepokoje svědčí o velkém rozdělení iránské společnosti. Lidé ve městech, především ti mladší, mají přístup k moderním technologiím a autoritativní klerikální stát, který jim říká co smí a nesmí dělat a jak mají chodit oblečení, není tím režimem, ve kterém by se mohli realizovat. Stát má stále velmi silné represivní složky.

V Íránu ale stále existuje velká část obyvatel, kterým populismus politické reprezentace a konzervatismus náboženských autorit vyhovuje.

CB: Íránská společnost je třicet let po revolučních událostech nepochybně v mnoha aspektech jiná. Pro většinově mladou iránskou populaci jsou revoluční události často jen kapitolou v učebnicích dějepisu a porevoluční vývoj je značnou částí veřejnosti hodnocen silně kriticky, a to jak ze strany konzervativní části populace, která žádá návrat k původnímu revolučnímu étosu akcentujícím mimo jiné silně otázky sociální spravedlnosti, tak i liberálně zaměřené části veřej-

Irena Kalhousová

Ambiciózní jaderný program může brzy Íránu zajistit v očích představitelů rozvojových zemí ještě větší kredit.

Cyril Bumbálek

Příklonem na stranu Mahmúda Ahmadínežáda přestal nejvyšší duchovní vůdce Alí Chámeneí být „nadstranickým“ arbitrem.

nosti, která je přesvědčena o tom, že před-revoluční režim byl nahrazen obdobně autokratickou vládou islámských duchovních. Povolební události odrážejí především deziluzi významné části společnosti a ztrátu víry, že současný systém poskytuje šanci na, byť dílčí reformy režimu. Lze-li s krátkým časovým odstupem hodnotit dopady prezidentských voleb, změnila se především role nejvyššího vůdce ájattolláha Chámeneiho, který dosud obdobně jako jeho předchůdce Chomejní zakládal svou autoritu na postavení arbitra, který vyrovnává protichůdné „sobecké“ zájmy mocenských center. Příklonem na stranu Mahmúda Ahmadínežáda však Chámeneí sestoupil z postavení „nadstranic-

kého“ arbitra a stal se součástí jednoho z politických táborů.

3 Jaká je role Íránu v blízkovýchodním regionu? Souhlasíte s tvrzením, že klíč k míru v regionu leží v Teheránu?

IK: Írán má silný pocit výjimečnosti a Ahmadínežád rád mluví o tom, že Západ je v rozpadu a místo toho dává za příklad iránský model. Teheránu se daří nacházet ideologické spojence nejen v oblasti Blízkého východu, ale jeho vliv proniká do Afriky, či Latinské Ameriky. Ambiciózní jaderný program může brzy Íránu zajistit v očích představitelů rozvojových zemí ještě větší kredit, protože

Írán prokáže schopnost čelit tlaku Spojených států. S rostoucím sebevědomím tak může Írán rozehrát ještě ambicióznější hru také na Blízkém východě. Do jaké míry se mu ale podaří pomocí peněz a podpory rozdmýčovat již beztak neklidnou situaci v regionu, mohou ovlivnit případné sankce a tvrdá diplomatická ofenzíva Západu, reakce Izraele a také možná protiofenzíva blízkovýchodních rivalů Íránu, především Saudské Arábie a Egypta.

CB: Role Íránu v regionu Blízkého východu je mimořádně významná a Teherán je způsobilý díky svým vazbám na Damašek, libanonský Hiz-

balláh i palestínské skupiny Hamás a Islámský džihád a šiity v regionu ovlivňovat jak izraelsko-arabský mírový proces, proces transformace Iráku i vývoj v Afghánistánu.

Irena Kalhousová

studovala na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě a je analytickou Asociace pro mezinárodní otázky.

irena.rubin@gmail.com

Cyril Bumbálek

je analytikem Asociace pro mezinárodní otázky.

Odpovědi odrážejí osobní názor autora.

cyrilbumbalek@yahoo.com

Topolánkova vláda a hledání nového smyslu české zahraniční politiky.

Skličující pohled

Michal Kořan

Česká zahraniční politika se přinejmenším od vstupu do Evropské unie potácí ve zvláštním vakuu. Je pro něj charakteristický naprostý nedostatek skutečné diskuse o patřičném zahraničněpolitickém směřování, rétorická polarita a neexistence jakéhokoli širšího konceptuálního zázemí. Pro vyplnění tohoto vakua je nutné nalézt nový smysl zahraniční politiky, který bude dávat co možná nejjasnější odpovědi na nejpalčivější dilemata současné mezinárodní politiky (například otázka způsobu zajištění budoucnosti Evropy a její bezpečnosti, otázky univerzality lidských práv, šíření demokracie, globální spravedlnosti, státní suverenity či otázky environmentálního charakteru). Zároveň musí být tyto odpovědi obhajitelné v širším politickém i veřejném prostoru. Více než dva roky hledání nového smyslu zahraniční politiky v období vlády Mirka Topolánka obnažily ve vši syrovosti skličující skutečnost, že skloubení těchto dvou prvků je za současných politických okolností nemyslitelné.

Nezávazné cíle vládního programového prohlášení

Protože v období Topolánkovy vlády (z nejasných důvodů) nedošlo k vytvoření zastřešující koncepce české zahraniční politiky, jediným obecnějším dokumentem bylo vládní *Programové prohlášení*. Ve srovnání s ostatními oblastmi programového prohlášení jsou pasáže věnované zahraniční politice povšechné, nezavazující k naplnění příliš konkrétních cílů. Výjimku tvoří závazek ke vstupu do Schengenského prostoru v plánovaném termínu, upravení systému tvorby české evropské politiky či připravení předsednictví v Radě EU (všechny tyto závazky byly splněny).

Zmíněná povrchnost zrcadlí zejména nutnost kompromisu, který byl při vědomí širokého názorového rozkročení vládní koalice (ODS, KDU-ČSL a SZ) nezbytný. Koaliční strany se lišily v pohledu na způsob zajištění evropské bezpečnosti (atlanticismus versus evropeismus), v míře a hloubce evropské integrace, i v pohledu na to, jakou Evropskou unií vlastně chtějí mít (například sociální a environmentálně citlivá versus neoliberalní pojetí ekonomické integrace). Tyto rozpory se pak v praktické rovině projeví zejména v postojích k případnému umístění americké radarové základny na území České republiky, k institucionální reformě EU a roli

České republiky v Evropské unii, či k energetické politice.

Koalice sice měla snahu předem projednat a odsouhlasit ta nejzásadnější zahraničněpolitická rozhodnutí v rámci tzv. koaliční devítky či trojky, tj. nejvyšších představitelů koaličních stran. Před uznáním nezávislosti Kosova se však již lidovcům setkání koaličních partnerů prosadit nepodařilo.

Názorový nesoulad přitom nevyplýval pouze z *meziustranických*, ale z i *vnitrostranických* štěpení (například SZ a otázky zahraničních misí, radarové základny a energetiky či ODS a Lisabonská smlouva). Tento nesoulad byl ještě umocněn patovou situací v Poslanecké sněmovně PČR, kde vládní koalice s pomocí „přeběhlých poslanců“ opozice disponovala nesmírně křehkou většinou. Jakékoli závažnější zahraničněpolitické téma se tak mohlo stát rukojmím jak vnitrostranického a vnitrokoaličního sváření, tak zejména vyhocené politické animozity mezi vládní koalicí a opozicí, reprezentovanou ČSSD a KSČM.

Takto nestálé a polarizované prostředí vlastně neustále hrozilo paralyzaci rozhodování o klíčových otázkách. Negativně se tento stav projevil neexistencí jasné a prosaditelné představy o evropské politice České republiky. Stejně tak má za následek dlouhodobě nečitelnou pozici ČR k nezávislosti Kosova a nečitelný proces jejího uznávání na jaře 2008. Nevyhovující politický kontext měl nebezpečné důsledky i při neschválení zahraničních vojenských misí poslaneckou sněmovnou v prosinci 2008.

Problémy, vyplývající z politického zázemí české zahraniční politiky se (alespoň v roce 2007) dařilo vyrovnávat slušnou úrovní komunikace a koordinace mezi hlavními exekutivními zahraničněpolitickými aktéry. Pozici klíčového hráče držela vláda. Vláda nastavuje základní politické obrysy zahraničněpolitickému směřování České republiky. Kromě běžné exekutivní agendy se vliv vlády bezprostředně projevuje například při schvalování mandátů pro české představitele na zasedání Evropské rady. To bylo důležité zejména v prvních měsících roku 2007, kdy se dojednával text reformní – Lisa-

bonské smlouvy či při programové a technické přípravě předsednictví v Radě EU. Stejně tak vláda rozhoduje – bez nutnosti souhlasu parlamentu – o navazování diplomatických styků, přičemž síla této pravomoci se projevila zejména v souvislosti s uznáváním Kosova.

Běžnou operativní agendu, která tvoří podstatnou část zahraniční politiky, se tedy dařilo zvládat vcelku bez obtíží. Česká republika i navzdory politickým turbulencím udržela nadstandardní vztahy ve středoevropském regionu, šikovně byly ohlázovány hroty ve vztahu k Rakousku. Dostatečnou míru aktivity si Česká republika udržela i ve vztahu k východnímu sousedství EU či k balkánskému regionu. Počaly práce na koncepčnějším uchopení české politiky vůči subsaharské Africe, je dokončován nový systém tvorby rozvojové politiky. Naopak, fakticky se nedařilo příliš postoupit v otázkách energetické bezpečnosti, což byla jedna z priorit Topolánkovy vlády. Tyto (a podobné) oblasti jsou z drtivé většiny záležitostmi exekutivy, vláda zde postupuje jako relativně autonomní aktér a nedotýkájí se výše zmíněných zásadních ideových a zahraničněpolitických dilemat, která rozdělují českou politickou scénu.

Rostoucí potíže s ratifikací mezinárodních smluv parlamentu

Zejména v roce 2008 se však vláda častěji dostávala do situací, kdy se těchto dilemat tak či onak dotýkala. Tomu také odpovídal i zvýšený vliv parlamentu jako legislativního aktéra české zahraniční politiky. Drtivá většina legislativních zahraničněpolitických aktů, jež vyžadují součin vlády a parlamentu, prochází parlamentem téměř bez povšimnutí. S postupem doby se však stále zhoubněji projevovaly nedostatky v politické komunikaci. Ve srovnání s rokem 2007 narostl v roce

2008 počet smluv, které čelily potížím při jejich ratifikaci v parlamentu, obdobně tak byla poslanecká sněmovna v prosinci schopna zablokovat vládní návrh na vyslání zahraničních vojenských misí.

Nedílnou součástí působení vlády – a jejích členů – na zahraniční politiku je pochopitelně diplomacie jako taková. Diplomacie předsedy vlády měla několik cha-

Česká zahraniční politika se po většinu své existence vyznačuje více či méně vyhrocenými spory mezi vládou a prezidentem. První rok vládnutí Topolánkova kabinetu byl v tomto ohledu výjimkou.

rakteristických rysů – zájem o energetickou bezpečnost a politiku, zájem o region střední Evropy, silnou vazbu na USA, podpora balkánského a východoevropského regionu. Zejména v druhé polovině roku 2008 pak byla česká diplomacie zachváce- na nebyvalou aktivizací zahraničních cest (a přijetí zahraničních hostů) týkajících se členských zemí Evropské unie v souvi-

slosti s nadcházejícím předsednictvím v Radě EU. Obdobné rysy nesla i diplomacie ministra zahraničních věcí Karla Schwarzenberga, jehož portfolio však bylo přeci jen poněkud pestřejší.

Kromě určování základního směřování zahraniční politiky má vláda možnost zasahovat do struktury, v jejímž rámci se zahraniční politika vytváří. Nejpronikavěji se tato možnost projevila, když byl s nástupem druhé vlády Mirka Topolánka změnou jednacího řádu vlády (leden 2007) zřízen *Útvar místopředsedy vlády pro Evropské záležitosti* (ÚMVEZ), který od ministerstva zahraničních věcí převzal řadu klíčových pravomocí v oblasti české evropské politiky. ÚMVEZ je odpovědný jak za koordinaci české evropské politiky, tak i za její konceptuální rámec. Vznik útvaru se významně promítl do struktury a obsazení vlivného vládního *Výboru pro Evropskou unii*, který konkrétně odpovídá za tvorbu pozic a mandátů pro jednání evropských rad. Patrně nejsledovanější činností ÚMVEZ se staly přípravy na předsednictví České republiky v Radě EU. V gesci ministerstva zahraničních věcí

zůstala zejména agenda spjatá s vnějšími vztahy EU, ministr zahraničních věcí rovněž zůstává reprezentantem České republiky na zasedání GAERC.

Podle dostupných informací nebyla koordinace a komunikace mezi MZV a ÚMVEZ vždy bezproblémová, což je možné dát do souvislosti s neusazeností a novostí tohoto systému. Za zmínku rovněž stojí fakt, že zřízení útvaru neproběhlo změnou kompetenčního zákona, ale pouhou změnou jednacího řádu vlády. Na druhou stranu je nutné dodat, že utvoření tohoto dalšího centra tvorby české zahraniční politiky bylo očekáváno s napětím a nedůvěrou, která nakonec nebyla oprávněná. Nemalou roli v celkově spíše pozitivní bilanci zavedení nového pilíře tvorby české evropské politiky v podobě ÚMVEZ jistě hrály bezkonfliktní osobní vztahy mezi ministrem zahraničních věcí Karlem Schwarzenbergem a vicepremiérem Alexandrem Vondrou.

Tradiční spory mezi prezidentem a vládou

Česká zahraniční politika se po většinu své existence vyznačuje více či méně vyhrocenými spory mezi vládou a prezidentem. První rok vládnutí Topolánkova kabinetu byl v tomto ohledu výjimkou. Alespoň navenek existovala shoda mezi vládou a prezidentem. I přesto, že se Václav Klaus, v těch oblastech, kde se dlouhodobě profiluje (klimatické změny a Evropská unie), aktivně účastnil politické diskuse a své názory prosazoval i na mezinárodní scéně, jednotný hlas zahraniční politiky tím zasažen nebyl. Rok 2008 přinesl odlišný obrázek. V otázkách nezávislosti Kosova, postoje k Rusku, k Lisabonské smlouvě či k významu předsednictví v Radě EU se prezident stále ostřeji vymezoval vůči vládě a jednal stále nezávisleji na vládních pozicích. Symptomatickým změny byl rovněž fakt, že v roce 2007 se konaly pravidelné koordinační schůzky (Václav Klaus, Mirek Topolánek, Karel Schwarzenberg, Alexandr Vondra), v roce 2008 tento systém v podstatě utichl, a pokud již ke schůzce došlo, pouze potvrdila existující rozpory.

Rostoucí napětí mezi vládou a prezidentem se v roce 2008 ještě nepromítlo

do vlastního legislativního procesu tvorby české zahraniční politiky. Prezident Klaus nevyužil svých (poměrně širokých možností), jak přímo ovlivnit českou zahraniční politiku, například nejmenováním navrženého velvyslance či nepodepsáním mezinárodní smlouvy. Rok 2009 (váhání s podpisem Lisabonské smlouvy či spory o jmenování velvyslanců) však ukázal, že i tato „tabu“ mohou být prolomena.

Negativní důsledky zjištěného politického zázemí tvorby zahraniční politiky byly vyvažovány dostatečně efektivním působením zázemí administrativního (zejména při technické přípravě předsednictví České republiky v Radě EU). Přesto však byla rostoucí konfliktní povaha politických diskusí – či spíše chaotických překrývajících se monologů – alarmující (i bez bizarního vyústění ve vyjádření nedůvěry vládě uprostřed probíhajícího předsednictví v Radě EU). Za tímto selháním částečně stál patový výsledek voleb do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2006 spolu s patologickou neschopností politického dialogu a vyjednávání, fatálně doplněný nedostatkem zodpovědnosti – a to jak na straně koalice, tak na straně opozice.

Z pohledu zahraniční politiky je však na léta 2007 a 2008 nutné pohlížet z odlišného úhlu. Se vstupem do Evropské unie (a Severoatlantické aliance) Česká republika pozbyla konsenzuální cíl svého zahraničněpolitického snažení. Kromě ztráty jasného cíle, která přispívá k neuchopitelnosti české zahraniční politiky, je Česká republika po vstupu do EU daleko více konfrontována s vlastní (spolu)zodpovědností za osud jak Evropské unie jako takové, tak za její vztahy k okolí. Česká politická reprezentace se díky tomu ve větší míře ocitá tváří v tvář nutnosti rozhodovat o cílech a strategiích, jež nejsou definovány zvenčí. Nejednoznačnost situace byla ještě umocněna hlubokou transatlantickou roztržkou v souvislosti s invazí do Iráku v roce 2003.

Z víceméně konsenzuálního pojetí zahraniční politiky se vydělily dvě vyhraněnější orientace – atlantická a evropeistická, doplněné autonomismem, známým již z devadesátých let. K tomu přidejme další štěpící linie, jako spory o míru sociální povahy EU či o její energetickou politiku. S možností volby a větší odpovědnosti jdou ruku v ruce také rozdílné pohledy na danou věc.

Politická reprezentace tak stojí před trojí výzvou:

- nalézt a vtisknout nový smysl české zahraniční politice;
- odpovědět na výše naznačená zásadní dilemata;
- obhájit (či uhájit) nový smysl i nalezenou odpověď před ostatními politickými hráči a před veřejností.

Menšinová vláda ČSSD a posléze koaliční vláda vedená ČSSD se k prvním dvěma bodům stavěla vlažně, spíše nechávala setrvačností doznívat internacionalistickou politiku, která nespátřovala zásadní volbu mezi evropeismem a atlanticismem, vyznávala lavírování a vcelku nezřetelné směřování zahraniční politiky. Neměla velký problém obhajovat tuto politiku před veřejností ani proti svým politickým oponentům (a to i díky pohodlnější vládní většině).

Nedostatečná obhajoba zahraniční politiky před veřejností

Vláda Mirka Topolánka se se vši vervou pustila do hledání nové tváře české zahraniční politiky, a to za pomoci jednoznačné odpovědi na naznačená dilemata – česká zahraniční politika měla být asertivně proatlantická (čti proamerická), v evropské politice neoliberální, v širším politicko-filosofickém smyslu nekompromisní v obhajobě lidských práv a šíření demokracie. Ať už si o této konkrétní ideové náplni myslíme cokoli, vláda Mirka Topolánka osudově selhala zejména ve třetím bodě, v obhajobě daného směřování před politickými oponenty a u české veřejnosti.

Model nevyhraněného lavírování, který svým vládnutím naznačila ČSSD, skýtá mimo jiné nebezpečí ztráty důvěry u zahraničních partnerů. Model agresivního prosazování příliš jednoznačné představy skýtá mj. nebezpečí ztráty legitimacy dané zahraniční politiky. Hledání „nové“ smysluplné a přitom obhajitelné zahraniční politiky tak i po pěti letech od vstupu do Evropské unie pokračuje. Smutné je, že v chaotickém prostředí bezohledných politických monologů takové hledání může trvat ještě řadu let.

Michal Kořan je vedoucím

výzkumného oddělení Ústavu

mezinárodních vztahů v Praze.

koran@iir.cz

Volby do

Vít Dostál

Přestože pravomoci Evropského parlamentu (EP) po předpokládaném vstupu Lisabonské smlouvy v platnost znovu posílí, volby do jediné přímo volené instituce Evropské unie (EU) přilákaly opět méně voličů. Navzdory tomu europoslanci při upravování a schvalování evropské legislativy výrazně promlouvají do evropské politické a hospodářské reality. Mohou evropské volby přinést změnu tohoto trendu? Jakou podobu bude mít europarlament v příštích pěti letech? A co od něj můžeme očekávat?

Pravá vpřed?

Výrazné vítězství stran spojených pod křídly Evropské lidové strany (EPP) a propad socialistů jsou hlavními výsledky letošních eurovoleb. Středo-pravice zvítězila v drtivé většině států EU, zatímco největším státem s vítězstvím socialistů je pětiapůlmilionové Dánsko. Otazníky však zůstávají nad tím, jakou podobu středopravicové politiky bude EPP prosazovat. V hodnotových otázkách budou postoje EPP pravděpodobně konzistentní a názory členů frakce koherentní. Nadále budou tvrdě proti vstupu Turecka do EU nebo pro úzkou spolupráci v transatlan-

Evropského parlamentu a jeho podoba v novém funkčním období

tických vztazích. Na druhou stranu se uvnitř EPP u řady projednávané legislativy projevuje spor mezi sociálně tržní koncepcí ekonomiky, kterou reprezentují zástupci z Německa nebo Francie, a liberálnější hospodářskou politikou, již obhajují například Poláci nebo Italové. Pokračování tohoto trendu lze očekávat i v dalším volebním období EP. Britští konzervativci a ODS, kteří byli ve stejném táboře, navíc odcházejí do vlastní frakce, čímž ztrácejí zarytí odpůrci regulace v EPP na síle.

Nově vytvořená frakce Evropských konzervativců a reformistů (ECR) však bude narážet na podobný problém. V této politické skupině budou hrát prim především britští konzervativci, polské Právo a spravedlnost (PiS) a ODS. Tyto tři strany sice sdílejí pohled na (ne)federalizaci Evropy, avšak například k otázce státních zásahů do ekonomiky zastávají odlišné pozice. Zatímco PiS v době svého vládnutí neváhala pumpovat peníze do nerentabilních podniků (například lodářského průmyslu) a rétorika vedení této strany je v hospodářské politice stále levicovější, konzervativci a ODS se drží liberálního paradigmatu a brání se intervencím v ekonomice. Přes odchod z EPP doprovázený osobními spory však lze předpokládat, že ECR bude s největší frakcí v evropském parlamentu úzce spolupracovat.

Dalším spojencem EPP při schvalování řady legislativních návrhů mohou být libe-

K opuštění politiky nejmenšího společného jmenovatele může dojít tehdy, podaří-li se evropským lidovcům, konzervativcům a liberálům vytvořit názorovou koalici.

rálové (ALDE), kteří v ekonomice často preferují tržnější prostředí. Zastoupení ALDE bude oproti minulému funkčnímu období sice nižší, avšak paradoxně se z liberálů mohou stát klíčoví hráči. O tom, zda by se liberálové mohli spojit s pravým středem nebo se naopak přikloní k široké koalici společně s levicí a Zelenými, se totiž spekulovalo dávno před volbami. Výsledky ukázaly, že realizovatelný je pouze první scénář.

Propad levice i extremistů

Před volbami řada analytiků předpokládala, že voliči budou hledat sociální jistoty a dají hlas právě socialistických a sociálnědemokratickým stranám. Jejich propad byl proto pro mnohé překvapením. Na druhou stranu právě socialisté jsou hlavní vládní (Velká Británie, Španělsko) nebo koaliční (Německo, Nizozemsko) stranou a voliči si je tak mohli spojit s nedostatečným řešením neblahé hospodářské situace. Hlavní konkurenti socialistů – středopravé strany – navíc v řadě zemí připravily pro ekonomiku velkorysý stimulační balíček z veřejných rozpočtů, čímž do značné míry setřely rozdíl mezi politickým pravým středem a levicí.

Úspěch mohou slavit i Zelení, kteří budou mít mnohem silnější zastoupení

v EP. Jejich vítězství však nelze považovat za úplné, protože z nových členských států se do EP žádný subjekt nedostal. Ve frakci tak střední a východní Evropu budou reprezentovat jen regionalisté z Lotyšska a Rumunska, kteří jsou se Zelenými v ideologické alianci. Přes úspěchy v parlamentních volbách v ČR a Pobaltí v minulých letech nezapustila zelená politika v postsocialistických státech kořeny a v EP ji tak budou nadále prosazovat jen zástupci ze západoevropských a skandinávských zemí.

Mírně oslabila Spojená evropská levice, která tvoří společnou politickou skupinu se severskými levicovými stranami. Ani antikapitalisté nedokázali v souvislosti s hospodářskými problémy Evropy přitáhnout davy voličů. Frakce doplatila především na neúspěch komunistů v Itálii. Ve svých ostatních baštách (Německo, ČR, Francie, Portugalsko) však dosáhla stabilního výsledku.

Po předčasném zveřejnění výsledků voleb v Nizozemsku, kde uspěla protiimigrační extrémně pravicová strana Gerta Wilderse, zachvátila Evropu hysterie z masivního posílení podobně zaměřených stran. Opak je však pravdou a oproti minulému funkčnímu období bude v novém parlamentu extremistů méně. Zatímco v minulém Evropském parlamentu bylo možné najít až 38 poslanců s radikálními protievropskými, nacionalistickými, homofobními nebo protiimigračními názory, v novém parlamentu jich bude 35. Tento pokles je ještě výraznější, vezmeme-li v úvahu celkově nižší počet poslanců EP. Například v Polsku neuspěla Liga polských rodin nebo v Itálii neofašisté. Nově však bodovali radikálové v Maďarsku, Nizozemsku nebo Velké Británii a tato skutečnost by neměla nechat Evropu klidnou. Některé z těchto stran budou spolu s pohrobky bývalých politických skupin Nezávislých demokratů a Unie pro Evropu národů tvořit novou

Zdroje

- Simon Hix: What's Wrong with the European Union & How To Fix It
- thenewep.com
- www.votewatch.eu

frakci tvrdých euroskeptiků, jejíž vliv bude ale v EP marginální.

Určitým překvapením voleb je bezesporu neúspěch panevropského hnutí Libertas irského podnikatele Declana Ganleye, které svou volební kampaň postavilo na boji proti Lisabonské smlouvě. Kandidátky politických dobrodruhů shodujících se často pouze v odporu k navrhované reformě primárního práva EU voliče nezaujaly. Odpůrci Unie dali hlas buď ostříleným euroskeptikům, extremistům nebo k volebním urnám na protest nedorazili vůbec.

Politika nového EP

Chování nového EP nejlépe předpoví dominantní koalice, která mezi zákonodárci vznikne. V minulých pěti letech byla drtivá většina legislativních norem závislá na dohodě lidovců a socialistů. Ti drželi pohodlnou většinu jak v plénu, tak ve výborech. Výsledné legislativní akty však byly poznamenány nutnou dohodou protichůdných názorových proudů a evropská politika tak zůstávala do značné míry centristická. Tato alternativa je na základně výsledků voleb znovu na stole.

K opuštění politiky nejmenšího společného jmenovatele však může dojít, podaří-li se evropským lidovcům, konzervativcům a liberálům vytvořit názorovou koalici. Tyto tři strany by dosáhly většiny v plénu i ve výborech a evropská politika by se mohla vydat za jasným cílem směrem k méně regulující legislativě a tržnějšímu ekonomickému prostředí. Spojencem této koalice by bezesporu byla Evropská komise (EK). Většina komisařů, kteří budou vládami členských států jmenováni během podzimu, bude pocházet právě ze středopravého a liberálního tábora stejně jako staronový předseda EK José Manuel Barroso. V Komisi rozhoduje při hlasování prostá většina a EPP, ERC a ALDE by tak mohly očekávat předkládání legislativy, jež by byla v souladu s jejich politikou. Většinu by měl pravý střed s liberály i v Radě EU a Evropské radě. Zde je však situace

komplikovanější, neboť k protlačení legislativních návrhů Radou EU je třeba kvalifikované většiny, kterou by zástupci z tohoto tábora neměli, nebo v některých případech dokonce jednomyslnosti. V několika státech navíc vládne velká koalice (Německo, Rakousko, Rumunsko) a mandáty pro jednání v Radě EU jsou předem omezeny a stlačeny do středových pozic.

Matematika nového uspořádání evropských institucí však dává evropským politikům možnost dát Unii jednoznačný směr. Funkční koalice pravého středu s liberály v Evropském parlamentu i Evropské komise by vyprovokovala vznik soudržnější opozice socialistů, Zelených a Sjedenené evropské levice. V unijských institucích by tak vznikl čitelný konflikt politických koncepcí, který by mohl přitáhnout mediální i občanský zájem o evropské dění. Ve výsledku by pak mohla volební účast ve volbách v roce 2014 poskočit poprvé o několik procent nahoru.

Zůstává otázkou, zda se evropští státníci rozhodnou chopit se představené šance. Pokud přistoupí k této historické dohodě, je dále otázkou, zda soutěživější chování v evropských institucích nepůjde proti budování evropské identity, která byla od druhé světové války tvořena konsenzuální politikou a kompromisními dohodami. Dábel navíc bude znovu skryt v detailech. Pokud v EPP bude mít silné zastání sociálně-tržní model, může i koalici dohoda EPP, ERC a ALDE přijít vniveč, neboť nízká koheze největší frakce neumožní prosadit dostatečně robustní reformní legislativní akty. Jakým směrem se EU vydá, tak mohou paradoxně naznačit zářijové volby v Německu. Vznikne-li koalici vláda CDU/CSU s liberály, může to být i rozhodný signál pro podobnou alianci v Evropském parlamentu.

Vít Dostál je analytikem Asociace pro mezinárodní otázky a studentem FSS Masarykovy univerzity v Brně. vit.dostal@amo.cz

Finská o členství v NATO a

Jan Jireš

V listopadu 2008 přišel ruský ministr zahraničí Lavrov s nápadem, aby Finsko jako „respektovaná neutrální země“ pomohlo zahájit jednání o ruském návrhu reformy evropské bezpečnostní architektury. Finský ministr zahraničí Alexander Stubb mu ostře odpověděl, že Finsko neutrální zemí není: „Politicky jsme součástí EU a vojensky úzce spolupracujeme s NATO (...) Finská zahraničněpolitická doktrína je jasně vymezena ve vládním programu a neutralita v něm není.“ Později ještě dodal, že neutralita je překonaným pojmem spjatým s minulostí. Kauza ukazuje, jak citlivě Finové reagují, pokud mají pocit, že okolní svět nechápe nebo nechce chápat nuance jejich bezpečnostní politiky a v důsledku toho i jejich sebezpečení na politické mapě Evropy.

Od konce studené války je nejdůležitějším tématem finské zahraničněpolitické diskuse vztah země k Severoatlantické alianci. Od podobných diskusí, které proběhly v postkomunistických zemích střední Evropy, se finská debata o případném

debata

konflikt v Gruzii

členství v Severoatlantické alianci odlišuje tím, že vychází především z reflexe specifické tradice neutralitní politiky, kterou země vedla v době studené války. Zároveň se jim však podobá v tom, že jejím hlubším zdrojem je otázka finské sounáležitosti se Západem. Loňská válka v Gruzii finskou debatu o vztahu země k NATO oživila.

Dříve, než se podrobněji zaměříme na její současný stav, je nutné stručně shrnout vývoj finské zahraničněpolitické doktríny od konce studené války. Země během této doby urazila cestu od neutrality (lépe řečeno neutralitní politiky) až ke své dnešní pozici *NATO Option*.

Od neutrality k možnosti členství v NATO

V období studené války byla neutralitní politika pragmatickým politickým nástrojem, jímž se Finové bránili sovětskému tlaku hrozícímu zařadit jejich zemi mezi satelity Moskvy. Finská neutralita nebyla mezinárodně garantována a byla velmocemi naopak často zpochybňována. Její mezinárodněprávní zakotvení bylo velmi vágní a podléhalo aktuálním interpretacím ze strany Sovětského svazu. Finové proto museli svou neutralitu neustále hájit jak proti sovětskému vměšování, tak proti západní nedůvěřivosti. SSSR finskou neutralitu po celou dobu studené války nikdy oficiálně neuznal; poprvé tak explicitně učinil až Michail Gorbačov v roce 1989.

Finskou studenoválečnou politiku, která byla na Západě pejorativně nazývána *finlandizací*, lze tedy chápat jako dlouhodobý zápas o mezinárodní uznání neutrality. Finové se snažili dosáhnout stejného postavení, jakému se těšilo sousední Švédsko, ale nikdy se jim to nepodařilo.

Navzdory tomu však idea neutrality silně zakořenila ve finské politické kultuře. V situaci, kdy země vede trvalou neutralitní politiku, často přestává být neutralita pouhým utilitárním nástrojem, ale stává se faktorem v procesu konstrukce národní identity. Neutralitě začínají být připisovány mnohé pozitivní atributy, které se už netýkají pouze realistického zájmu o vlastní přežití v mezinárodních vztazích, ale i morálních aspirací. Finská debata o členství v NATO je dnes díky tomu jakousi místní verzí „vyrovnávání se s minulostí“, v níž hraje důležitou roli hodnocení éry studenovélečné finlandizace a reflexe národní identity.

Po skončení studené války se ukázalo, že tradiční neutralita je nadále nežádoucí a že finská bezpečnostní politika musí být přeformulována, aby odrážela novou evropskou realitu charakterizovanou mnohovrstevnatou bezpečností, politickou a ekonomickou integrací. Finsko se navíc už nemuselo vymezovat pomocí neutralitní politiky vůči oslabenému Rusku. Finové chtěli být po éře finlandizace konečně vnímáni jako standardní západoevropský národ, který netrpí žádným závažnějším deficitem bezpečnosti. Rovněž si uvědomovali, že Západ finskou neutralitu stejně nikdy nepovažoval za rovnocennou švédské, tedy za opravdu nestranné postavení mimo soupeřící bloky.

Při reformulaci své zahraniční politiky muselo Finsko balancovat mezi dvěma protichůdnými zájmy. Na jedné straně by členství v NATO upevnilo politické zakotvení země na Západě a zvýšilo by její vliv na rozhodování o evropské bezpečnosti. Na druhé straně by takový krok mohl vést k destabilizaci

Finskou studenoválečnou politiku, která byla na Západě pejorativně nazývána *finlandizací*, lze tedy chápat jako dlouhodobý zápas o mezinárodní uznání neutrality.

finsko-ruských vztahů a k nežádoucímu spojování Finska s postkomunistickými zeměmi střední Evropy, které pociťovaly bezpečnostní deficit a chtěly co nejdříve získat americké garance. Finsko proto přijalo střední cestu mezi neutralitou a členstvím v NATO – politiku formální „neúčasti v obranných aliancích“ (*military non-alliance*). Jejím smyslem je vyhnout se mezinárodní marginalizaci, k níž by vedlo trvání na tradiční neutralitě, ale zároveň si zachovat některé pozitivní atributy, které s neutralitou většina Finů spoju-

je, především nezávislou obranu a vzájemnou důvěru ve vztahu s Ruskem.

Na konci devadesátých let pokročilo Finsko v redefinici svého mezinárodního postavení ještě dále a opustilo závazek neúčasti v obranných aliancích „na věčné časy“ ve prospěch pozice, která je v anglickojazyčných dokumentech nazývána jako *NATO Option* (finsky *NATO-valinta*). Finsko jí dává najevo, že politika neúčasti v obranných aliancích je sice nejrozsudnější volbou za současných podmínek, ale to neznamená, že to tak bude navždy. Pokud se vnější podmínky změní, finská vláda může dospět k závěru, že je pro zemi užitečné stát se plnoprávným členem NATO. Finsko tak považuje *military non-alliance* jen za aktuální politickou volbu, jejíž užitečnost závisí na okolnostech.

NATO Option zůstává oficiální pozicí země doposud. Finské vlády hodnotí v pravidelných zprávách o obraně a bezpečnosti (*Finnish Defence and Security Policy*), které jsou předkládány parlamentu každé dva až čtyři roky, v jakém bezpečnostním prostředí se země nachází a zda je užitečné i nadále zachovávat politiku neúčasti v obranných aliancích. Zatím pokračuje došly k závěru, že za současné bezpečnostní situace v Evropě je pro Finsko *military non-alliance* nejlepší volbou a že země nepotřebuje formální obranné garance.

Základními stavebními kameny současné bezpečnostní politiky Finska tak

Jedním z největších stoupenců vstupu Finska do Severoatlantické aliance je konzervativní ministr zahraničí Alexander Stubb.

Yiorgos Karahalios, Globe Media/Reuters

jsou (1) aktivní vojenská a politická spolupráce s NATO, ale bez formálního členství, (2) udržování věrohodné obrany, a (3) členství v Evropské unii. V oblasti spolupráce s NATO je pak pro Finsko přijatelné v zásadě všechno s výjimkou páteho článku Severoatlantické smlouvy, který se týká kolektivní obrany.

Válka v Gruzii: obrat v evropském bezpečnostním prostředí?

Srpnová válka o Jižní Osetii rezonovala ve Finsku o to více, že přišla v době vrcholících příprav nové vládní zprávy o obranné a bezpečnostní politice.

Klíčoví politici zodpovědní za zahraniční politiku se v hodnocení gruzínské krize a jejího významu pro finskou bezpečnostní politiku neshodli. Prezidentka Tarja Halonenová usoudila, že gruzínská

krize neměla žádný dopad na finskou bezpečnost a neměla by mít vliv na podobu připravované vládní strategie. Podle premiéra Mattiho Vanhanena sice vstup Finska do Severoatlantické aliance stále není na pořadu dne, k posunu v evropské bezpečnosti však došlo a Finsko by jej mělo reflektovat na vojensko-obranné rovině připravovaného dokumentu.

Nejradikálněji se ke gruzínské válce postavil ministr zahraničí Alexander Stubb, zastupující ve Vanhanenově vládě pravicovou Národní koaliční stranu, která jako jediná z velkých stran prosazuje vstup Finska do Aliance. Stubb vyhodnotil ruský postup v Gruzii jako zásadní bod obratu v evropské bezpečnosti. Za dané situace by podle něj už Finsko nemělo se svým vstupem do NATO dále otálet. Tím zpochybnil jak dosavadní vládní pozici, která hovoří pouze o možnosti vstupu někdy v blíže neurčené budoucnosti, tak tradiční finský styl vágních prohlášení v oblasti zahraniční politiky.

V reakci na jeho otevřenou podporu vstupu země do NATO publikoval ministr zahraničního obchodu Paavo Väyrynen na finské poměry ostře polemický text, v němž svého vládního kolegu obvinil z nežádoucí demonizace Ruska a z podryvání finského zahraničněpolitického konsenzu. Väyrynen jej ovšem zpochybnil také, když napsal, že trvalé udržování možnosti vstupu do NATO vytváří nejistotu ohledně opravdových záměrů země – pozice *NATO Option* podle něj naznačuje, že se Finsko může odvrátit od své dosavadní kooperativní politiky vůči Rusku. Na rozdíl od Stubba navíc považuje gruzínský konflikt za irelevantní pro evropskou a finskou bezpečnost.

Takový veřejný spor mezi členy vlády o zásadní zahraničněpolitickou otázku je ve Finsku neobvyklý. Díky zkušenosti s překérným vztahem k Sovětskému svazu v době studené války je ve Finsku bezpečnostní politika (především pokud se týká vztahů s Ruskem) dodnes chápána jako ryze kabinetní záležitost skrytá zrakům veřejnosti a rozhodovaná několika ústavními činiteli, kteří si dávají dobrý pozor na to, aby jejich případné neshody neprosácky ven.

Reflexe rusko-gruzínského konfliktu nakonec nevedla k průlomů v oficiální finské pozici. Vládní zpráva o obranné a bezpečnostní politice, zveřejněná v únoru 2009, však přesto naznačuje určitý posun ve prospěch případného členství země v NATO. Na rozdíl od předchozí zprávy z roku 2004 totiž explicitně vyjmenovává výhody, které by Finsku vstup do NATO přinesl, nevhody přitom neuvádí téměř žádné:

- členství v Alianci by mělo odstrašující účinek a posílilo by tak finskou bezpečnost
- cíle NATO v oblasti mezinárodní bezpečnosti jsou plně kompatibilní s cíli Finska
- Finsko by získalo rovný přístup k rozhodovacímu procesu v rámci Severoatlantické aliance a vliv na fungování Stálé společné rady NATO–Rusko
- účast na obranném plánování NATO a na spolupráci v oblasti vyzbrojování by posílilo obranné schopnosti země a zlepšilo interoperabilitu jejích ozbrojených sil

- členství v NATO by posílilo mezinárodní spolupráci Finska v oblasti ochrany obyvatel, zlepšilo schopnost země přijmout zahraniční pomoc a prospělo domácímu obrannému průmyslu.

Závěrem zprávy je, že „Finsko není členem žádné vojenské aliance, ale úzce spolupracuje s NATO a ponechává si možnost usilovat o členství v této organizaci. Existují silné důvody pro to, aby Finsko zvážilo své členství v NATO. Pro rozhodnutí o možném členství je však nezbytný široký politický konsenzus a je rovněž důležité vzít v úvahu veřejné mínění.“

Zpráva vydaná v roce 2004 naproti tomu jen suše konstatovala, že „Finsko nepřetržitě sleduje změny v NATO, rozvoj schopností organizace a jejího mezinárodního významu“ a že „žádost o členství v Alianci zůstane pro finskou bezpečnostní a obrannou politiku možností i v budoucnosti“.

Tento posun v tónu ovšem nic nemění na tom, že politika *NATO Option* zůstává nezměněna a Finsko se nestává kandidátem na členství v Alianci. To se ostatně bez ohledu na gruzínskou válku všeobecně očekávalo. Přesto je patrné, že ve finské politice posiluje směr, který vstup do NATO podporuje.

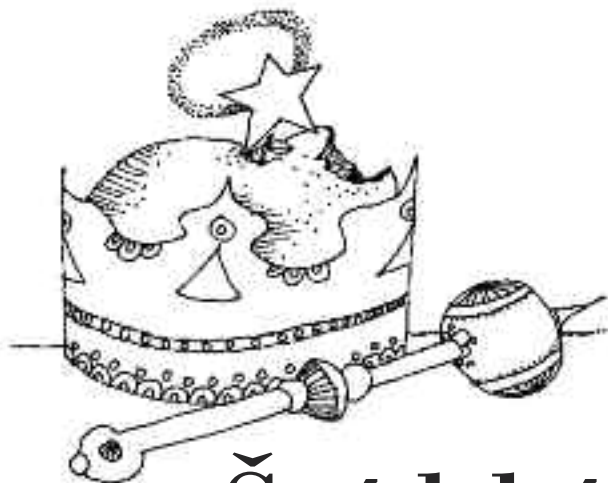
Paradoxní situace, v níž se Finsko v souvislosti se svým vztahem k NATO nachází, přetrvává nejméně několik dalších

let. Na jednu stranu trvá na tom, že není neutrální (a dokonce ani „postneutrální“) země a úzce vojensky i politicky spolupracuje s Aliancí, kterou ve svých oficiálních dokumentech charakterizuje jako základní stavební kámen evropské (a tedy i své vlastní) bezpečnosti. Jen v posledním roce Finsko oznámilo, že od léta 2009 zdvojnásobí počet svých vojáků v misi ISAF v Afghánistánu, že hodlá aktivně působit v Silách rychlé reakce NATO a že se zapojí do nově zřizované alianční obrany proti kyberútokům. Na druhé stranu zůstává odpor finské veřejnosti i převážné části politické scény k formálnímu vstupu do NATO tak silný, že v dohledné době nepřipadá v úvahu.

Na hlubší rovině je finská diskuse o vztahu k NATO střetem o finskou národní identitu. Jak příznivci, tak odpůrci vstupu do Aliance vposledku vyjadřují svůj soud o tom, jak by podle nich Finové měli chápat sami sebe a svůj vztah k Západu a k Rusku. Odpůrci členství chtějí, aby si Finsko zachovalo svůj obraz zprostředkovatele mezinárodních konfliktů, který je povznesen nad mocenské půtky velmocí, případně aby si země udržela svého ducha nezávislosti a schopnost samostatné obrany. Jeho příznivci se naopak domnívají, že vstupem do NATO by Finsko definitivně potvrdilo svůj status standardní západní země, překonalo neblahé dědictví studenovělečné finlandizace, přijalo plnou spoluzodpovědnost za západní bezpečnost a vymanilo se ze svého periferního geopolitického postavení na nejasné hranici mezi Západem a Ruskem.

Jan Jireš působí jako Fulbright Visiting Scholar na Paul H. Nitze School of Advanced International Studies (SAIS) ve Washingtonu. hjires@hotmail.com

Miloš Brunclík

Švédské předsednictví Evropské unii v roce 2009: výzvy, plány a očekávání

Švédsko se ujalo půlročního předsednictví v Radě Evropské unie 1. července 2009. Tato největší severská země má pověst schopného organizátora a efektivního vyjednavče v mezinárodním prostředí. Plány a cíle švédského předsednictví jsou ambiciózní. Zároveň jsou očekávání od tohoto předsednictví vysoká, a to zejména v oblasti životního prostředí, které je jednou z klíčových priorit švédského předsednictví a které bylo ve Švédsku také jedním z nejdůležitějších témat pro volby do Evropského parlamentu.

Švédsko již Evropské unii předsedalo v roce 2001, kdy byla u moci nejsilnější strana ve Švédsku – sociální demokracie, jež se výrazně zasazovala o rozšíření EU, a tehdejší ministryně za-

Zdroje

- Finnish Security and Defence Policy 2004, Prime Minister's Office, 24. 9. 2004.
- Finnish Security and Defence Policy 2009, Prime Minister's Office, 5. 2. 2009.
- Stubb to Lavrov: "Finland is not neutral", in: Helsingin Sanomat, International Edition, 10.11.2008.
- Tapani Vaahtoranta, Tuomas Forsberg: Post-Neutral or Pre-Allied? Finnish and Swedish Policies on the EU and NATO as Security Organisations, Helsinki, UPI 2000.
- Paavo Väyrynen: War in Georgia no turning point in world politics, in: Helsingin Sanomat, International Edition, 12.10. 2008.

Švédský premiér Fredrik Reinfeldt a logo předsednictví jeho země v Evropské unii: má symbolizovat otevřenost, dialog, globální klima, informovanost a vědění.

Bob Strong, Globe Media/Reuters

hraničí Anna Lindhová navíc podporovala přijetí eura ve Švédsku, které však bylo v referendu v roce 2003 odmítnuto.

Druhé švédské předsednictví má v rukou koaliční vláda vedená konzervativním politikem Fredrikem Reinfeldtem. Vláda je koalici nesocialistických stran (konzervativců/umírněných, liberálů, centristů a křesťanských demokratů). Pro pravicové strany, které se v moderní historii ujímají vlády ve Švédsku poměrně zřídka, to tak bude znamenat premiéru ve vrcholné roli v Evropské unii. Zahraniční politiku vede zkušený Carl Bildt (předseda vlády v letech 1991–1994), jenž se významně angažoval na mezinárodním poli (například v letech 1995–1997 byl Vysokým komisařem mezinárodního společenství pro Bosnu a Hercegovinu). Vedle Reinfeldta a Bildta (oba konzervativci) je klíčovou osobností švédského předsednictví Cecilia Malmströmová (liberální strana), ministryně pro záležitosti Evropské unie, jež byla v letech 1999–2006 poslankyní Evropského parlamentu.

Proevropštější Švédsko

Tradičně k evropské integraci opatrné Švédsko je v současné době Evropské unii velmi pozitivně nakloněno. Tento postoj je dán zejména tím, že vládu vedou konzervativci, kteří již v roce 1962 oslovovali voliče s plakáty „Ano Evropě“, a liberální strana, která je vůči EU rovněž vstřícná, a dokonce sama sebe označuje za neevropštější švédskou stranu. Byli to právě liberálové, kteří požadovali jako vůbec první zapojení země do evropského integračního projektu.

Premiér Reinfeldt upozornil, že Švédsko chce být více proevropské a aktivnější v rámci Evropské unie, což představuje samo o sobě významný posun oproti minulým desetiletím. Zejména v době studené války se drtivá většina politických elit stavěla proti Evropským společenstvím. Hlavním argumentem byla skutečnost, že členství v ES by narušilo tradiční pilíř švédské zahraniční politiky – neutralitu. Další obavy se týkaly možného ohrožení švédského modelu sociální politiky. Tuto zahraničněpolitickou doktrínu explicitně formuloval

dlouholetý sociálnědemokratický premiér Tage Erlander (1946–69) v roce 1961 ve svém slavném „kovovém projevu“, určeném zástupcům odborů švédského kovoprůmyslu. V pozadí odmítnutí evropské integrace stály ovšem i ideologické důvody, neboť Švédsko bylo nedůvěřivé vůči „katolické“, „konzervativní“ a „kapitalistické“ Evropě. Tato koncepce zahraniční politiky se zásadně změnila až v roce 1990, kdy Švédsko požádalo o vstup do ES/EU. Dvěma hlavními důvody pro hlubokou změnu švédského postoje byly

- pád komunismu a železné opony, což snižovalo význam švédské neutrality v mezinárodních vztazích;
- ekonomická krize, která zasáhla Švédsko na počátku 90. let.

Švédsko si v té době od členství v Evropské unii slibovalo rychlejší ekonomické zotavení. V roce 1994 Švédsko těsnou většinou 52,3 procenta rozhodlo v referendu o připojení k Unii. Od roku 1996 ale bylo více Švédů spíše proti členství. Poměr sil se obrátil v roce 2001 a od roku 2005 roste

podíl příznivců Evropské unie na současných přibližně 55 procent. O podobné proměně se dá hovořit i ve vztahu k euru. V roce 2003 odmítli Švédové v referendu většinou 55,9 procenta hlasů zavedení společné evropské měny. Nyní se však jejich postoj poněkud obrací. V květnovém průzkumu agentury Novus Opinion se vyslovilo 47 procent Švédů pro přijetí eura, zatímco proti bylo 44 procenta. Zejména liberálové požadují nové referendum o euru, a to nejspíše v roce 2011. Mezi odpůrce Evropské unie a eura se spíše řadí voliči levicové strany a strany zelených. Sociální demokraté, křesťanští demokraté a centristé jsou v otázce EU tradičně rozděleni.

V kampani před volbami do Evropského parlamentu v červnu 2009 stejně jako v České republice dominovaly spíše vnitropolitické otázky. Jedním z důvodů je, že některé strany jsou v otázce Evropské unie nejednotné a dominance témat spojených s EU by mohla vážně ohrozit jejich soudržnost.

Evropské volby nijak výrazně švédské předsednictví neovlivnily, protože jejich výsledky byly očekávané. Potvrdily mandát vládní čtyřkoalice, jejíž strany získaly celkem 9 křesel. Opozice dostala 8 křesel (sociální demokraté s 5 křesly se stali nejsilnější stranou). Poslední mandát obsadila doposud mimoparlamentní Pirátská strana.

Otevřenost, dialog, informovanost

Jak se hodlá Švédsko vypořádat se svým historicky druhým předsednictvím? Uvědomuje si obtížnou situaci, ve které přebírá organizační taktovku Evropské unie. Bude se muset sžívat s nově zvoleným Evropským parlamentem a po 1. listopadu 2009 také s novou Evropskou komisí. Probíhající globální ekonomická krize a také pád české vlády v březnu 2009 uprostřed předsednictví kládou na Švédsko vysoké nároky.

Hlavní principy strategie naznačuje modrozluté logo švédského předsednictví,

jež bylo odhaleno v březnu. Podle oficiálního výkladu symbolizuje otevřenost, dialog, globální klima a také světlo představující nejen polární záři, ale také transparentnost, informovanost a vědění. Žluté pole v horní části loga ve tvaru písmene „S“ znázorňuje geografickou polohu Švédska na severní polokouli. Logo tak vyjadřuje jeden z důležitých aspektů švédského předsednictví – komunikaci, vysvětlování a přiblížení Evropské unie běžným občanům.

Švédsko do značné míry navázalo na tři priority svého předchozího předsednictví v první polovině roku 2001:

- rozšíření
- zaměstnanost
- životní prostředí.

Obecným východiskem pro švédské předsednictví v roce 2009 jsou priority stanovené trojlístkem zemí, které od 1. července 2008 po sobě přebírají předsednictví – Francie, Česká republika a Švédsko. Shodly se na osmnáctiměsíčním programu, jehož součástí je několik témat, ve kterých se Švédsko hodlá profilovat:

Co tedy můžeme od švédského předsednictví očekávat? Je to zejména kvalitní a pečlivá organizace, konsenzuální styl politiky, snaha o aktivní přístup a hledání společných evropských témat. Švédsko nebude protlačovat své partikulární zájmy.

- klima, energie a životní prostředí
- práce, růst a konkurenceschopnost
- bezpečnější a otevřenější Evropa
- strategie pro oblast Baltského moře (prosperující region s větším důrazem na ochranu jeho životního prostředí)
- EU jako globální hráč a pokračování jejího rozšiřování.

Ministryně pro evropské záležitosti Cecilia Malmströmová tak odhadla, že 80

procent agentury Švédsko „dědí“ z předchozího období. Podle výsledků průzkumu zveřejněného v deníku Dagens Nyheter se klíčové priority švédského předsednictví také překrývají s tématy, jež považovali za nejdůležitější i švédští voliči při volbách do Evropského parlamentu: klima, finanční krize a zaměstnanost. Z výzkumu vyplývá, že voliči jsou schopni rozlišovat mezi volbami do Evropského parlamentu a do národního parlamentu. Sedm z deseti respondentů uvedlo klima a životní prostředí jako nejdůležitější téma voleb.

Boj proti klimatickým změnám a podpora rozšíření Unie

Témat, které chce Švédsko posunout vpřed, je celá řada. Přiblížme si alespoň některé z nich. Cecilia Malmströmová či Fredrik Reinfeldt několikrát upozornili, že se Švédsko v čele Evropské unie chce stát tahounem globálních opatření proti změně klimatu. Hlavní výzvou v tomto směru je konference OSN o změnách klimatu, která se bude konat v prosinci roku 2009 v Kodani. Od

této konference si Švédsko slibuje, že nejen přivede všech 27 členských států k jednotné pozici, (cílem švédského ministra životního prostředí Andrease Carlgrena je snížit emise EU o 30 procent do roku 2020), ale navíc bude vehementně usilovat o dosažení globální shody na dalším snižování emisí pro období 2012–2020. Švédsko se dále snaží prosazovat zachování biologické rozmanitosti a tzv. ekoeffektivní hos-

podářskou politiku. Odmítá tak názor, že je třeba nejprve zajistit ekonomický růst a generovat prostředky, které až následně budou použity na zlepšení životního prostředí. Naopak, ekologické a ekonomické cíle a zájmy jdou ruku v ruce.

Švédsko předsedá Evropské unii v době ekonomické krize, ale důsledně varuje před protekcionismem, který podle něj ohrožuje hospodářskou konsolidaci v Ev-

ropě. V odstraňování obchodních bariér a prohloubení spolupráce vidí naději pro evropskou prosperitu.

Stejně jako v roce 2001, kdy bylo švédské předsednictví nejlépe hodnoceno v oblasti pokroku v rozšiřování (otevření a dokončení mnoha kapitol), je Švédsko velkým zastáncem rozšíření Evropské unie. Výslovně obhajuje přijetí Chorvatska, Makedonie a Turecka do EU a prosazuje vstřícnou politiku vůči dalším státům na hranicích Unie jako stabilizační faktor pro rozvoj demokracie a prosperity v těchto zemích. Není náhodou, že premiér Reinfeldt navštívil na jaře 2009 Turecko, kde hovořil o úzkých vazbách obou zemí. Ve Švédsku žije více než 100 000 lidí s tureckými kořeny. Při své návštěvě prohlásil, že „Evropská unie potřebuje Turecko. A Turecko potřebuje Evropskou unii. Proto také Švédsko podporuje turecké členství v EU. Turecko je sekulární demokracií, která patří do Evropy.“ Přihlášku do Evropské unie by mohl také v druhé polovině roku 2009 podat ekonomickou krizí silně postižený Island. Fredrik Reinfeldt se velmi pozitivně vyjádřil k možné islandské žádosti o členství. Bude ovšem nutné nejen uzavřít podmínky vstupu, ale na Islandu pravděpodobně proběhne referendum, jehož výsledek je nejistý. Premiér Reinfeldt navíc upozornil, že některé velké státy EU nebudou chtít pokračovat v rozšiřování, dokud nebude přijata Lisabonská smlouva. Švédsko podporuje posilování akceschopnosti Evropské unie a bude usilovat o to, aby se Unie postupně stávala stále silnějším aktérem na globálním poli, a to v oblasti společné energetické a ob-

ranné politiky. Podporuje dokončení ratifikace Lisabonské smlouvy ve všech členských zemích a také uvítalo schválení Lisabonské smlouvy v obou komorách Parlamentu České republiky.

Pokud jde o náklady na předsednictví, švédská vláda je odhaduje na 890 milionů SEK (tj. přibližně 2,2 mld. Kč). Náklady zahrnují výdaje na roky 2008–2010. Na samotné předsednické období je vyčleněno 770 mil. SEK. Výdaje spojené s předchozím předsednictvím v roce 2001 se vyšplhaly na 835 mil. SEK. Výdaje českého státu na předsednictví byly v závěru roku 2008 odhadnuty na 1,9 mld. Kč.

Co tedy můžeme od švédského předsednictví očekávat? Je to zejména kvalitní a pečlivá organizace, konsenzuální styl politiky, snaha o aktivní přístup a hledání společných evropských témat. Švédsko nebude protlačovat své partikulární zájmy. Stejně jako v předchozím předsednictví bude usilovat o zprostředkování mnoha zájmů a jejich vyváženost. Bude se snažit o konzistentní a transparentní strategii. Bude prosazovat rozšiřování Evropské unie a posílení její akceschopnosti v oblastech, které vyžadují nadnárodní přístup – klima, životní prostředí, energetická a imigrační politika či řešení ekonomické krize.

Miloš Brunclík

působí na vysoké škole CEVRO Institut. Specializuje se na komparativní politologii, zvláště na politické a stranické systémy severských zemí.

milosbrunclik@centrum.cz

**Pavel
Kotrbaček**

Pákistán: jaderná bojující

V posledních několika týdnech zesílila ofenziva pákistánských bezpečnostních sil proti radikálům z afghánského hnutí Tálibán. Islámábádská vláda se potýká s nebyvalou vlnou odporu a každodenními teroristickými útoky v největších městech země. Tálibán dává jasně najevo, že je v zemi přítomný a že pákistánská vláda opírající se o podporu Spojených států amerických není pro něj přijatelná.

Pákistán a jeho vztahy s Tálibánem

Hnutí Tálibán vzniklo jako reakce na sovětskou invazi do Afghánistánu na konci 70. let minulého století. U jeho zrodu stáli nejvýznamnější sunnitští duchovní a učitelé pocházející převážně z paštúnského etnika. Na základě islámu se snažili sjednotit etnicky heterogenní Afghá-

Zdroje

- Möller, Tommy 2004. Svensk politisk historia 1809–1975. Lund: Studentlitteratur
- Elgström, Ole 2002. „Evaluating the Swedish Presidency,“. Cooperation and Conflict 37 (2)
- Statistiska Centralbyrån 2008. EU-och euro-sympatier i november 2008 (www.scb.se)
- www.regeringen.se
- www.se2009.eu
- www.sweden.gov.se
- Dagens Nyheter

velmoc s islámskými radikály

nistán. Islám se měl stát prostředkem, který by překlenul etnické rozdíly. Avšak představitelé hnutí se opírali o paštúnský nacionalismus, čímž znemožňovali jakýkoli dialog nepřátelských stran. Jakmile se Tálibán postavil do čela paštúnských kmenů, bojujících proti centrální kábulské vládě, získával na popularitě a na síle. V září 1996 se podařilo dobýt Kábul a představitelé Tálibánu se chopili vlády. Tálibánskou vládu uznaly pouze tři státy – Saúdská Arábie, Spojené arabské emiráty a Pákistán. Všechny tři země Tálibán podporovaly při jeho postupu v ovládnutí Afghánistánu – Saúdská Arábie a Spojené arabské emiráty převážně finančně, Pákistán v čele s tehdejší ministerskou předsedkyní Bénazír Bhuttovou politicky a logisticky. Bénazír Bhuttová a její tehdejší vláda se staly ochránci Tálibánu, který se snažili v očích mezinárodního společenství legitimizovat. Pákistán až do doby svržení Tálibánu v roce 2001 byl jedinou zemí, skrze niž probíhala komunikace s afghánskými vládci.

Parváz Mušaraf a jeho boj s radikály

Parváz Mušaraf coby náčelník generálního štábu v roce 1999 rozpoutal pohraniční konflikt s Indií ve sporných oblastech Džammú a Kašmíru. Jeho odvolání vedlo k vojenskému převratu, který jej vynesl do čela země. Po teroristických útocích v září 2001 na New York a Washington označila americká vláda za viníka útoků Usámu bin Ládina a afghánské vládní hnutí Tálibán. Pákistán musel čelit velkému tlaku ze strany představitelů zemí NATO, aby uvolnil svůj vzdušný prostor a posléze i pozemní koridory pro připravované útoky na Afghánistán. Vláda v Islámábádu otočila kormidlo o 360 stupňů a stala se spojencem Spojených států v boji proti terorismu. Po několika týdnech byl Tálibán svržen. Jeho představitelé uprchli do horských oblastí při hranicích s Pákistánem, kde po dobu několika měsíců nabírali nové síly. Ze zatracovaného generála Mušarafa se stal uznávaný společenec. Mezinárodní společenství svým útokem na Afghánistán legitimizovalo a uznalo vojenský převrat z října 1999. Pákistánu se dostalo štědré finanční, hospodářské a politické podpory. Islámští radikálové však nesložili zbraně a pustili se do nových útoků nejen na spojenecké síly operující na území Afghánistánu, ale terčem jejich útoků se stal i Pákistán, a to především Parváz Mušaraf, který pro radikály představoval nepravého muslima, zaprodance USA a zrádce pravé víry. Islamisté zintenzivnili své aktivity především v roce 2007, kdy se jim podařilo obsadit Červenou mešitu přímo v centru Islámábádu. Mešita představovala významné intelektuální místo tradičního islámu, nacházející se přímo ve vládní čtvrti, nedaleko prezidentského paláce. Mušaraf neváhal a nechal mešitu speciálními bezpečnostními silami osvobodit. Touto událostí můžeme datovat začátek války mezi Mušarafem a islámskými radikály. Pákistán se stal místem, kde se úto-

ky všeho druhu staly na denním pořádku. Tálibán se snažil vyvolat v obyvatelích země strach a nejistotu, která by vedla k odstranění Parvíze Mušarafa. Ten se naopak pasoval do role Mesiáše, který jako jediný je schopný zajistit v Pákistánu klid a bezpečnost. Armádní jednotky byly vyslány do odlehlých částí Severozápadní pohraniční provincie a do Federálně spravovaných kmenových území, kde radikálové začali bezprecedentně postupovat a rozšiřovat svůj vliv. Parváz Mušaraf představoval pro mezinárodní společenství vedené Spojenými státy jistotu, že boje proti radikálům neustanou, neboť byl vystaven hrozbě intervence spojeneckých jednotek na území svrchovaného Pákistánu.

Demokratická vláda

Po všeobecných volbách v únoru 2008 se do vedení země dostala koalice tvořená hlavními protimušarafovskými stranami – *Pákistánská lidová strana a Pákistánská muslimská liga Naváz*. Nová vláda přeorientovala svou pozornost spíše na vnitropolitické záležitosti a na vyřizování osobních účtů mezi jednotlivými politickými představiteli.

Pákistánská vláda, ať už bude jakákoli, hraje pro Spojené státy a jejich partnery v Afghánistánu klíčové postavení, neboť určí, zda budou spojenecké jednotky úspěšné, či nikoli.

Radikálové tohoto laxního přístupu nového politického vedení využili a postupovali čím dál tím více do vnitrozemí Pákistánu. Paradoxně současná pákistánská politická elita vede boje proti hnutí, které v minulosti podporovala a pomohla mu vydobýt si významné postavení na politické mapě světa.

V srpnu 2008 byl Parváz Mušaraf přinucen rezignovat na prezidentský post. Na jeho místo nastoupil vdovec pro Bénazír Bhuttové – Asif Ali Zardáři. Zardáři mezinárodní společenství ubezpečoval o své loajalitě a odhodlání pokračovat v bojích proti Tálibům, neboť finanční prostředky poskytované americkou vládou jsou pro Pákistán velice významným zdrojem státního rozpočtu. Ke konci března tohoto roku se Tálibům podařilo po dvou letech usilovných bojů ovládnout turisty oblíbené údolí Svát. S vlá-

dou prezidenta Zardářiho sjednali tajnou dohodu o 14 bodech:

- V oblasti Svátu bude zavedeno právo šaría.
- Armáda postupně stáhne všechny své bezpečnostní jednotky z regionu.
- Vláda a Tálibán si navzájem vymění své zajatce.
- Tálibán opraví některé vládní předpisy a bude spolupracovat s místní policií.
- Tálibán zastaví útoky na holičství a obchody s hudbou.
- Tálibán nebude na veřejnosti vystavovat zbraně.
- Tálibán odevzdá vládě všechny své těžké zbraně, především minomety a raketomety.
- Tálibán nebude zřizovat na území Svátu výcvikové tábory.
- Tálibán odsoudí sebevražedné útoky.
- Zákaz zřizování domobrany.
- Tálibán bude s vládou spolupracovat ve vakcinaci dětí proti zákeřným nemocem.
- Medresa Maulana Fazlullaha v Imam Dherai získá status islámské univerzity.
- Pouze licencované rozhlasové stanice budou smět pokračovat ve vysílání.
- Tálibán umožní všem ženám bez obav pracovat.

Tato dohoda se stala předmětem ostrých polemik nejen v samotném Pákistánu. Vláda prezidenta Zardářiho byla silně

kritizována za příměří s Tálibánem, neboť prakticky souhlasila s předáním části svého suverénního území nestátnímu subjektu. Politická elita se domnívala, že postup islamistů tímto aktem zastaví. Avšak představitelé Tálibánu obsazení Svátu vnímali odlišně. Chápali je jako předstupeň k ovládnutí Pákistánu. V tomto duchu proto pokračovali bojovníci Tálibánu i do sousedních okresů – Malakandu a Buneru. Vláda byla z postupu radikálů do velké míry překvapena a ústup vládních jednotek směrem k hlavnímu městu vyvolal velké obavy. Buner totiž dělí od Islámábádu necelých sto kilometrů. Ke konci dubna 2009 pákistánská armáda zahájila rozsáhlou ofenzivu v oblastech Severozápadní pohraniční provincie s cílem vytlačit Taliby z Buneru, Svátu a zatlačit je zpět na původní pozice. (Viz mapa.)

Tato operace způsobila velkou humanitární katastrofu, neboť před strachem z bojů opustilo své domovy v postižených okresech podle UNHCR více než dva miliony obyvatel, pro které bylo nutno zajistit provizorní ubytování, přísun potravin a pitné vody. Operace armádních jednotek byla v první vlně úspěšná a podařilo se získat nazpět správu nad údolím Svát, včetně jeho správního střediska Mingory. Generální štáb však ohlásil, že se nezastaví a že bude pokračovat. K tomuto prohlášení se připojil i ministerský předseda

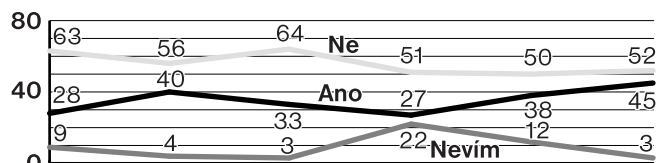
Réza Gilání, který za další místo útoku označil Jižní a Severní Vaziristán ve Federálně spravovaných kmenových územích, kde má Tálibán nejsilnější postavení. Úspěch v hornatém terénu obou Vaziristánů nebude pro armádní jednotky nic jednoduchého. Klíčové bude, zda se jim na svou stranu podaří získat místní kmenové vůdce, kteří by zavrhlí spolupráci a podporu tálibánským bojovníkům. S pokračujícími vojenskými akcemi se však prohlubuje utrpení civilistů a narůstá tak jejich počet, který již v této době překonal počty z roku 1947, kdy došlo k rozdělení Britské Indie na samostatný Pákistán a Indii, což vyvolalo pohyb milionů lidí na jednu či druhou stranu hranice nově vzniklých dominií.

Terorismus a pákistánská společnost

Pákistánská společnost je nucena již několik let žít v neustálé obavě z teroristických útoků, které se staly běžnou každodenní rutinou. Sebevražední útočníci vyvolávají strach a nejistotu mezi prostými obyvateli, kteří v době ekonomické krize pociťují růst cen základních potravin a služeb a rychle se zvyšující nezaměstnanost. Mezinárodní republikánský institut (*International Republican Institute, IRI*) provádí již od roku 2002 výzkumy veřejného mínění, v nichž se snaží zachytit ná-

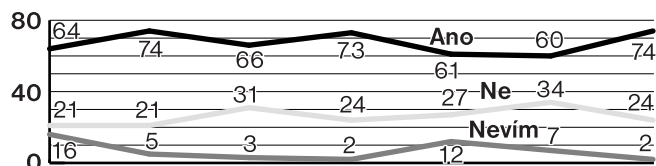

Graf 1: Souhlasíte s vojenskými operacemi proti extremistům?

(údaje za období září 2007 až březen 2009)

Graf 2: Považujete náboženský extremismus za vážný problém?

(údaje od června 2007 do března 2009)

Koncem dubna 2009 zahájila pákistánská armáda rozsáhlou ofenzivu v oblastech Severozápadní pohraniční provincie s cílem vytlačit Taliby z Buneru a Svátu.

Ali Imam, Globe Media/Reuters

lady a postoje společnosti na aktuální problémy. Průzkum byl zveřejněn 11. května 2009 a vyplývá z něj několik zajímavých zjištění. Obavami z terorismu trpí pouze desetina dotázaných, mnohem větší strach mají z růstu cen a nezaměstnanosti. (Viz graf 1.) Na otázku, zda považují náboženský extremismus za vážný problém, odpovídá 74 procenta dotázaných kladně. Podobné procento se současně neztotožňuje s operacemi Tálibánu a organizace al-Káida na pákistánském území. Necelá polovina respondentů (45 procent) vyjádřila souhlas s vojenskými operacemi zaměřenými proti radikálům. Opačný postoj zastává 52 procenta dotázaných. Valná většina (72 procenta) také odmítá jakékoliv angažmá americké armády na pákistánském území. Pozvolna

roste i podpora zapojení Pákistánu v boji proti terorismu po boku USA. Velice zajímavé jsou výsledky týkající se otázek zaměřených na dohodu mezi vládou a Tálibánem v údolí Svát. Osmdesát procent respondentů dohodu podporuje a 74 procenta si myslí, že přinese do oblasti klid a mír. Na otázku, zda by v případě rozšíření moci Tálibánu i do dalších míst Pákistánu podpořili zavedení práva šaría, se 56 procent dotazovaných vyjádřilo kladně. Oproti minulému průzkumu z října 2008 vzrostl dvojnásobně (z 19 na 38 procent) počet respondentů, kteří se cítí být bezpečnější než před rokem. (Viz graf 2.)

Na základě uvedených skutečností můžeme vyzkoušet, že pákistánská společnost je v některých zásadních tématech rozdělena. Nejvýrazněji v oblasti pohledu

na islámské právo šaría, kdy je společnost rozdělena téměř na dvě stejné poloviny, což vyplývá i ze stranické orientace, neboť přívrženci *Pákistánské lidové strany* jsou spíše zastánci sekulárnějšího charakteru, kdežto jejich ostatní političtí rivalové přikládají islámu velký význam a neta-

Zdroje

- Foreign Policy (2009): The Failed States Index 2008
- IRI (2009): Pakistan Index March 2009
- ISPR (2009): ISPR News
- Paktribune.com
- UNHCR (2009): UNHCR steps up aid for desperate Pakistani civilians
- Thenews.com.pk

ji se implementací některých částí islámského práva do právního rámce země. Politická elita se potýká i s dalším problémem, a tou je otevřená spolupráce se Spojenými státy, která není příliš populární, neboť Pákistán je tradičně vnímán jako ochránce islámu. Spolupráce s USA chudé zemi přináší velké finanční obnosy. Boj s terorismem ale stojí islámábádkou vládu nemalé prostředky. Běžní občané proto ze spolupráce se Spojenými státy a se zapojením do boje proti terorismu nepociťují žádný užitek. *Fund for Peace* ve svém posledním Failed State Indexu za rok 2008 Pákistán umístil na deváté místo. Pákistán se proto pro některé odborníky jeví jako nefunkční a slabý stát, což ještě podtrhuje vnitropolitické rozpory. Jedná se o oslabenou zemi, která se může stát snadnou kořistí. Nesmíme proto zapomínat na latentní konflikt s Indií ohledně Kašmíru.

Pokud bude Pákistán nadále slábnout, nelze vyloučit snahy Indie o konečné vyřešení kašmírského problému. Nestabilní Pákistán si nepřije Čína, která investuje nemalé částky, a to především v přístavu Gvadar, kde buduje svou vojenskou základnu. Čína na pákistánském území podporuje výstavbu celé řady produktodů, které by zásobovaly čínské hospodářství strategickými surovinami. Pákistánská vláda, ať už bude jakákoli, hraje pro Spojené státy a jejich partnery v Afghánistánu klíčové postavení, neboť určí, zda budou spojenecké jednotky úspěšné, či nikoli. Ztráta podpory Islámábádu by ohrozila všechny mise v Afghánistánu a zastavení vojenských akcí proti Tálibánu na pákistánském území by časem mohlo ohrozit i civilní vládu a správu v této zemi. Islámští radikálové by se tak mohli velice snadno dostat k jadernému arzenálu, což by významně proměnilo postavení teroristických skupin v mezinárodněpolitickém prostoru.

Pavel Kotrbáček studuje navazující magisterský program Politologie na Katedře politologie a mezinárodních vztahů Filosofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni.
Kotrbacek.Pavel@seznam.cz

Volební klání a povolební realita v zemi cedrů

Oldřich Vondruška

Libanon patří k jednomu z mála arabských zemí, kde se konají podle západních standardů relativně demokratické volby. Přestože splňují některá základní kritéria, jejich plná svoboda a nezávislost je omezena některými specifickými faktory.

V zajetí konfesních a klanových vazeb

Libanonská politická scéna je dominována několika vlivnými rodinami, které již po desetiletí, ne-li staletí, rozhodují o politické orientaci své náboženské komunity a určují tak politický vývoj Libanonu. Jedná se zvláště o rodinu Džemajelů, maronitských křesťanů, z jejichž řad pocházelo několik prezidentů, ministrů a poslanců, a Džunblátů, kteří tvoří nejsilnější klan v rámci drúzské komunity. Do této prominentní skupiny můžeme dále rovněž počítat i maronitskou rodinu Franžijů, z níž pocházel prezident, který roku 1976 pozval syrská vojska do Libanonu, a jež si podržela svůj politický vliv až do současnosti. V posledních dvaceti letech se k této politické elitě připojuje i rodina Harírí, která se díky úsilí zavražděného předsedy vlády Rafíka Harírího postavila do čela sunnitského hnutí. Po jeho smrti převzal otěže moci jeho syn Saad. Nejedná se však rozhodně o vyčerpávající seznam, naopak rodinná provázanost je charakteristická v rámci většiny libanon-

ských politických stran a hnutí, snad s výjimkou těch šiitských.

O složení stranické kandidátky z velké míry rozhoduje vůdce daného politického uskupení a voliči se řídí převážně tradičními vazbami odvozenými z klanové a konfesní příslušnosti. Jedná se tak o komplexní kombinaci klanové a náboženské sounáležitosti spolu s provázaným klientským systémem, který poskytuje příslušníkovi dané komunity pouze velmi omezený prostor pro svobodné rozhodování. Mnoho stran má spíše jen místní význam a často formují volební koalice ad hoc bez hlubší programové shody a jasné vyhraněné ideologie. Občas se dokonce stává, že tatáž strana je v jiném volebním obvodu v koalici se svým rivalem.

Politický a volební systém je založen na základě pravidel ustanovených v nepsané národní úmluvě z roku 1943 a na dohodě z Táifu uzavřené v listopadu 1989, jež byla klíčem k ukončení libanonské občanské války. Politická moc v Libanonu je rozdělena mezi tři nejsilnější náboženské denomina-

ce s tím, že maronitským křesťanům pří náleží funkce prezidenta republiky a náčelníka generálního štábu, sunnitům předseda vlády a šiitům předseda parlamentu. V parlamentu je pak křesťanským (maronité, řecko-ortodoxní, řecko-katolíci, arménští ortodoxní, arménští katolíci a protestanté) a muslimským (sunnité, šiité, drúzové a alawité) konfesím shodně alokováno po 64 křeslech. Tento systém vzájemných brzd a rovnováh měl zajistit stabilitu systému, nicméně ve skutečnosti se ukázal jako nefunkční.

Přílišná závislost na konfesní příslušnosti ještě více posílená dohodou z Dauhá z května 2008 navyšující počet volebních obvodů, aby lépe kopírovaly konfesní rozvrstvení obyvatelstva, je zdrojem dlouhodobého inherentního napětí a politické paralýzy. Snaha přimět křesťanské strany k souhlasu s dohodou z Táifu vedla pouze k mírnému navýšení poslaneckých mandátů ve prospěch muslimů v rovném poměru. Křesťané si tak udržují stále nadproporcionální politický vliv, přestože v současnosti tvoří již jen zhruba třetinu populace. To má za následek, že pro zvolení křesťanského poslance je třeba daleko menšího počtu hlasů než pro muslimského.

Aktuální výsledky parlamentních voleb

Parlamentní volby se konaly 7. června 2009 a překvapivě v nich zvítězila prozápadní „**Aliance 14. března**“. Nejsilnější strana aliance *Hnutí budoucnost*, vedená

Saadem Harírím, synem zavražděného premiéra, získala 30 křesel v novém parlamentu. Druhou nejsilnější stranou se stala *Pokroková socialistická strana* v čele s drúzským vůdcem Walidem Džunblátem se ziskem 10 křesel. Za nimi se pak umístily dvě maronitské strany *Libanonské síly* a *Libanonské prapory (Falanga)* shodně po 5 křeslech. Celkem tato aliance včetně menších stran a nezávislých získala 71 poslanců z 128členného parlamentu, tedy o dva poslance více než v předchozích volbách roku 2005.

Naopak prosyrsko-iránská „**Aliance 8. března**“ v současných volbách obhájila 30 poslaneckých křesel a pohoršila si tak přibližně o 5 míst v porovnání s předchozími volbami. Nejvíce podle očekávání získalo šiitské islamistické hnutí *Hizballáh* s 12 křesly těsně následované další šiitskou stranou *Amal* s 11 křesly a *Syrskou sociálně-nacionalistickou stranou* se dvěma mandáty. Spojencem této aliance je křesťanská koalice „**Změna a reforma**“, jež obdržela celkem 27 mandátů se ziskem 19 křesel pro *Svobodné vlastenecké hnutí*, vedené bývalým předsedou vlády generálem Michelelem Aúnem a po čtyřech křeslech pro hnutí *Marada* vedené Sulejmánem Franžijou a převážně drúzskou *Libanonskou demokratickou stranou*.

Výše uvedená čísla je však třeba uvést do celkového kontextu rozložení libanonské politické scény. Přestože Hizballáhem vedená koalice utrpěla porážku z hlediska poslaneckých mandátů, on sám se jako poražený necítí, neboť všech jeho 12 kandidátů bylo ve volbách úspěšných a zároveň tato široká koalice včetně křesťanských spojenců získala téměř 55 procent všech odevzdaných hlasů voličů.

Rozštěpení křesťanského tábora

Vzhledem k velmi těsné svázanosti stranických preferencí voličů podél konfesních linií bylo hlavním tématem těchto voleb rozdělení hlasů uvnitř křesťanské komunity, která je rozdělena na dva nesmiřitelné tábory. Na straně prozápadních sil Aliance 14. března stojí *Libanonské prapory (Falanga)*, jedna z nejstarších libanonských politických stran založená v třicátých letech 20. století Pierrem Žemajelem, jehož syno-

vé Bašír a Amin se stali během občanské války prezidenty. Svým zaměřením je považována za nacionální křesťansko-konzervativní stranu. S ní jsou v koalici *Libanonské síly* vytvořené na začátku občanské války jako ozbrojená křesťanská milice bojující proti OOP a v současnosti pravicová nacionálně-křesťanská strana pod vedením Samíra Žaži.

Ve volné koalici s protizápadním táborem je naopak *Svobodné vlastenecké hnutí* založené roku 2005 Michelelem Aúnem po jeho návratu z francouzského exilu. Úkolem jeho reformní sekulárně-liberální strany bylo uzmout co nejvíce hlasů jeho křesťanským rivalům, když o úspěšnosti společné kandidátky Hizballáhu a Amalu v rámci šiitské komunity nikdo nepochyboval. Tuto ambici se však nakonec nepodařilo zcela naplnit, což se vysvětluje několika faktory. Jednak vysokou účastí sunnitů hlasujících pro Harírího a nízkou účastí křesťanů v Zahlé, jedné z bašt Aúnovy moci, dále nesouhlas křesťanů se spojenectvím Aúna s Hizballáhem a jeho příklonem k Sýrii a Íránu a varováním maronitského patriarchy Sfeira těsně před volbami před ztrátou arabské identity Libanonu namířené jasně proti Hizballáhu a Íránu.

Široká koalice jako jediný životaschopný koncept vládnutí

I přes posílení prozápadní koalice se však žádná dramatická změna vzhledem k charakteru libanonského politického systému nekonala, protože reálný výkon politické moci je možný pouze na základě předem dohodnutého konsenzu napříč celým politickým spektrem. Z toho vyplývá, že bez začlenění koalice vedené Hizballáhem je vytvoření jakékoli životaschopné vlády naprosto nemožné.

Zvláště patrné to bylo po rezignaci pěti šiitských ministrů v listopadu 2006, kdy se země díky masovým demonstracím a poličnímu násilí ocitla ve vážné krizi, jež dostoupila vrcholu, když se prozápadní vláda Fuáda Siniory rozhodla v květnu 2008 odstranit komunikační síť instalovanou Hizballáhem v jižním Libanonu. Nato reagoval Hizballáhablokováním všech přístupových cest do hlavního města a násilným obsazením západního Bejrútu. Li-

banon se tak ocitl na pokraji občanské války, což nakonec přimělo arabské státy v čele s Katarom ke zprostředkování příměří v Dauhá, jehož výsledkem bylo koncem května zvolení nového prezidenta Michela Sulejmána a zformování vlády národní jednoty za účasti všech relevantních politických stran o dva měsíce později.

Současný vývoj výše popsanému dramatickému scénáři prozatím neodpovídá, nicméně události jsou vzhledem ke komplexní spleti rozličných interních a externích faktorů velmi těžko předvídatelné a často plné neočekávaných zvratů. Saad Harírí se po oznámení oficiálních výsledků vyhnul vítěznému entuziasmu a vyzval vůdce Hizballáhu Hasana Nasralláha k jednáním o vládě národní jednoty. Nasralláh veřejně uznal porážku a vyjádřil připravenost k vyjednávání o nové vládě. Naděje na usmíření svítla i v křesťanském táboře, když Samír Žaža vyzval svého největšího soupeřníka Michela Aúna k urovnání vzájemných vztahů. Koncem června

pak došlo k mimořádnému setkání mezi Harírím a Nasralláhem, teprve druhému za poslední tři roky, aby diskutovali podobu nové vlády národní jednoty a kandidaturu Saada Harírího na post předsedy vlády. Přestože by alianci 14. března pohodlně stačilo ke schválení preferované vlády jejich 71 poslanců, je podpora poražené aliance k zajištění provozuschopnosti vlády naprosto klíčová. První důležitý krok k nastolení vzájemné důvěry byl učiněn už o den dříve, když byl 90 hlasů předsedou parlamentu zvolen vůdce šiitského hnutí Amal Nabíh Berí, který tuto funkci zastává nepřetržitě již 17 let. Poté byla parlamentem schválena Harírího nominace na premiéra.

Nejdůležitějším tématem v současnosti je tak vyjednání podmínek, za kterých bude opozice vedená Hizballáhem ochotna podpořit Harírího vládu. Hizballáh a jeho spojenci již před volbami dali jasně najevo, že do nového kabinetu nevstoupí, po-

kud si nezachovají blokační třetinu tedy 11 z 30 ministrů. Podle libanonské ústavy to znamená, že odstoupením více než třetiny ministrů vláda padá a je třeba vytvořit novou, což dává poražené menšině moc zasahovat do všech klíčových otázek. Tento systém garantovaný dohodou z Dauhá je právě Harírímu trnem v oku, neboť zbavuje vládu možnosti svobodně rozhodovat o své politice. Zde se proto nachází potenciální zdroj napětí, který by mohl vést k další těžké politické krizi.

Největší výzvy nové vlády

Vytvoření nové vlády je však pouze prvním krokem, jež bude muset nový předseda vlády učinit na své cestě k vy pořádání se s mnoha dalšími palčivými otázkami. Dalším fundamentálním domácím tématem ovšem se značným zahraničně-politickým přesahem je tzv. obranná strategie, resp. působení autonomních ozbrojených milic Hizballáhu, které z něj činí nekontrolovatelný stát ve státě.

Hizballáh byl totiž jediným hnutím po skončení občanské války, jež si mohlo podržet zbraně s odvoláním na okupaci jižního Libanonu Izraelem. Po stažení izraelské armády roku 2000 ospravedlňuje Hizballáh další zachování svých milic izraelskou okupací farem Šebaá, území v současnosti nárokované Libanonem. V této souvislosti již proběhlo několik kol národního dialogu pod patronací prezidenta Sulejmána, zatím však bez konkrétního výsledku. Z celkové konstelace regionálních sil je však zřejmé, že otázka milic nemůže být vyřešena bez zahrnutí osy Teherán–Damašek, na níž je z velké míry toto šiitské hnutí ekonomicky a vojensky závislé.

S tím souvisí i postoj nové vlády k mezinárodnímu soudnímu tribunálu v Haagu vyšetřujícímu vraždu bývalého premiéra Rafika Harírího a další politické atentáty, který oficiálně zahájil svou činnost v březnu 2009. Předchozí vláda Fuáda Siniory dala k jeho ustavení sou-

hlas, nicméně Sýrie a její libanonští spojenci ho vnímají pouze jako nástroj Západu na vměšování do vnitřních záležitostí země.

Dalším nevyřešeným problémem, který velmi intenzivně ovlivňuje vnitropolitickou situaci, je status palestinských uprchlíků, jichž se ve dvanácti táborech nachází přes 400 000, tedy zhruba 10 procent z celkové populace. Ze všech arabských zemí je považováno postavení Palestinců žijících v Libanonu za nejhorší. Otázka jejich naturalizace je často používána různými stranami jako karta v politickém boji. Kvůli své většinové sunnitské příslušnosti jsou chápáni jako potenciální posilové muslimské populace, pokud by jim byla přiznána plná občanská práva. Ta jsou jim však odírána, neboť nemají přístup ke vzdělání ve státních školách, státní zdravotní péči, vlastnictví nemovitostí a vykonávání některých prestižních profesí. Na druhou stranu si Palestinci udržují jistou politickou a vojenskou autonomii odvozuující se z Káhirske dohody z roku 1969, kdy jim libanonská vláda garantovala právo rekrutovat, trénovat a vyzbrojovat bojovníky proti Izraeli. Přestože oficiálně skončila již roku 1987, zůstávají Palestinci uvnitř svých táborů vlastními pány, kam vláda ani armáda nezasahuje. Definitivní vyřešení jejich osudu nesporně závisí i na vývoji v Izraeli a perspektivách blízkovýchodního mírového uspořádání, což se s ohledem na současnou Netanjahuovu vládu zdá zatím málo pravděpodobné.

Libanon jako kolbiště regionálních a velmocenských zájmů

Z hlediska zahraničních vztahů, které určujícím způsobem ovlivňují vývoj na domácí scéně, je pro každou libanonskou vládu zemí největšího významu jednoznačně Sýrie. Ta byla po skončení občanské války dominantní silou v Libanonu,

Zdroje

- Al-Jazeera
- BBC News
- Council on Foreign Relations
- Le Monde diplomatique
- Ya Libnan

což se ještě posílilo po stažení Izraele roku 2000. Nicméně po zavraždění bývalého premiéra Rafíka Haríriho, z něhož je obviňována, byla nucena na nátlak mezinárodního společenství v dubnu 2005 Libanon opustit. Od této doby však již došlo k postupné normalizaci vztahů mezi oběma zeměmi, když nový syrský prezident Baššár al-Asad splnil svůj slib a v říjnu 2008 navázala Sýrie formální diplomatické vztahy s Libanem a následně došlo i k vzájemné výměně prvních velvyslanců. Stále nevyřešenou otázkou však zůstává demarkace společných hranic, zvláště určení vlastnictví farem Šebaá, což Sýrie zdůvodňuje nemožností přístupu do této oblasti kvůli izraelské okupaci.

Pro vítěznou Haríriho alianci hraje nepostradatelnou úlohu Saúdská Arábie, která se vždy považovala za patrona sunnitských muslimů a významně přispěla k uzavření smíru mezi znepřátelenými frakcemi v roce 1989 v Táifu. Kromě této diplomatické iniciativy přispěla ke stabilizaci Libanonu i tím, když investovala miliardy dolarů do jeho bankovního systému a rozvoje infrastruktury. Na dárcovské konferenci v lednu 2007 pak věnovala miliardu dolarů na obnovu zničeného Libanonu po předchozí válce s Izraelem. Prozápadní koalici pak neváhala poskytnout pomoc na vedení předvolební kampaně v řádu stovek milionů dolarů. Saúdská vláda si je totiž velmi dobře vědoma, že Libanon slouží jako základna pro vedení zástupné války mezi Západem a „osou odporu“ vedené Íránem.

V neposlední řadě bych ještě zmínil Spojené státy, které v minulosti do Libanonu politicky i vojensky silně intervenovaly. Zájemem vítězné koalice a americké vlády je vytvořit silné státní instituce včetně armády, již USA poskytly od roku 2005 podporu přes 500 milionů dolarů, a tím oslabit vliv nestátních aktérů zvláště Hizballáhu. To bude obzvláště obtížné, podrží-li si toto hnutí právo veta i v budoucí vládě. Z úst amerických představitelů několikrát zaznělo, že nedopustí obětování nezávislosti Libanonu výměnou za případnou větší flexibilitu Sýrie v podobě omezení podpory Hizballáhu a Hamásu. Potvrdila to i červnová návštěva zvláštního vyslance USA pro Blízký východ Geor-

Klíčovým předpokladem pro úspěch nového libanonského premiéra Saida Haríriho budou jeho vztahy se šiitským hnutím Hizballáh, jež nakonec oproti původním předpokladům do nové vlády nevstoupilo.

Mohamed Azakir, Globe Media/Reuters

ge Mitchella v Damašku, když prezidentu Assadovi slíbil postupné zrušení amerických sankcí za podmínky zajištění územní celistvosti a stability Libanonu včetně spolupráce s novou libanonskou vládou bez ohledu na její složení.

Několik příštích týdnů a měsíců však ukáže, nakolik se byli hlavní političtí aktéři schopni poučit ze svých minulých chyb, či

naopak stále dávají přednost svým partikulárním politickým a konfesním zájmům.

(Červen 2009)

Oldřich Vondruška je

doktorem Katedry mezinárodních vztahů a evropských studií FSS MU v Brně.

oldrich.vondruska@email.cz

Thukydides

Ó Čechy, země mé nesmrtelnosti, jak rád vás pozoruji! Existuje zde politika přijímání výhod a existuje politika mazání kruhů, které někdo namaloval. Když Čechům takzvaná Evropa nabídla výhody, vycházela z předpokladu, že Čech se bude podobně jako kdysi Řek ptát po původu dobrých věcí. Když dojde k dárce, bude se mu chtít podobat.

Předpoklad se ukázal jako mylný.

Hemží se to zde náhražkami mužů. Třeba o občanu Karlu Schwarzenbergovi se za hranicemi ví, že má dobré vychování a vkus. Nepovšimnut zůstává jeho nekrofilní lyrismus. Karel Schwarzenberg umí vyvolat pocit stesku po něčem, co odchází, ještě dříve, než se s čímkoli začne. Účinkuje zejména na ženy, které se před léty zklamaly v lásce. A těch je většina.

Vrchní velitel zdejší armády by pro každého Řeka byl především drobným mužem, který mečí. Vrhá bez rozmyslu mečíky, aby zakryl

vlastní mečení. Kdyby mohl zůstat v úřadě, dotáhl by to na barbarského bůžka. Občan Schwarzenberg trouse moudra, střílí zvířata a zná místní speciality.

Konečně někdo, kdo se po Čechách pohybuje jako znalec. Nemůžu se ale ubránit dojmu, že o tom, co je kolem něho, přemýšlí jako o dobrém koňském chovu. Co s čím křížit, kde přikrmit, kde pustit do jiné ohrady. Ideální reprezentant pro zahraničí, které by rádo Čechy vidělo klidně.

Znakem těchto zemí je ale neklid. Klaus se od Edvarda Beneše naučil přesnost v proceduře, ale minul jeho hloubku. Schwarzenberg zas zdejší neklid uspává. Miluji toto své vyhnanství. Čech má za nehty víc demokracie než špíny. Je to demokracie, kterou Češi s sebou vláčí jako zátěž. Činí je šťastnými právě ve chvílích, kdy jim nepouští žilou někdo, kdo mečí, ani někdo, kdo je krmí v ohradě. Češi mají příležitost jednoho kouzelníka nechat na hradě kysnout jako zeli a druhého přehlédnout, až někam půjdou se svým hlasem. Mimochodem, nikdy jsem si zde nezvykl na kysané zeli.

David Klimeš

Jak se dělá antifederalismus v praxi?

Glosa

To musí ukázat nová frakce v Evropském parlamentu tvořená britskými toryi, polskými konzervativci, českými občanskými demokraty a dalšími pěti europoslanci do počtu. Jeden z duchovních otců projektu Jan Zahradil slibuje, že 55 členů eurofrakce vnesou „nový impuls do zatuchlých vod Evropského parlamentu, kdy je většina legislativy hlasována technickou koalici mezi socialisty a Evropskou lidovou stranou“. To je jistě chvályhodné, ale jak se to dělá?

Buď se nové uskupení stane dramaticky euroskeptické a vše bude posuzovat ze zor-

ného úhlu další federalizace Unie – pak se stane především protestní stranou a zařadí se po bok národovců z krajně pravicových frakcí. Nebo bude hlasovat tak, jak byli čeští a britští konzervativci zvyklí u Evropských demokratů v eurolidové frakci. Tedy občas pozlobí, ale jinak budou konformní.

Nyní těžko soudit. To, že Češi chtěli do frakce homofoby a extremisty z italské Ligy Severu či Dánské lidové strany, a nakonec prosadili u Britů jen lotyšské ctitele místních esesáků, naznačuje tvrdou protestní linii. Naopak britské „zadržování“ extremistů před

branami frakce a úzká spolupráce s lidovci při volbě federalisty Josého Barrosa šéfem Komise, naznačuje konformitu.

Hledání „antifederalismu“ v praxi tak nebude pro novou frakci vůbec lehké. O to více, že uvažování euroskeptičtí partneři ze Švédska či Bulharska se do europarlamentu vůbec nedostali a toryové s ODS museli doplnit frakci různými bizarními nevypočitatelnými figurami.

David Klimeš je novinář, komentátor deníku E15.

d.klimes@gmail.com

Manuál k hodnocení českého předsednictví Evropské unie (pro novináře)

Varianta A

Evropa od nás očekávala, že budeme hrát klasickou českou uličku, tedy šouráky, přízemní nahrávky, placírky a šajtle. Takové to strkání míče mezi dvěma, třema hráči, až se soupeř unaví a nebo ho to přestane bavit a zazmatkuje. My jsme naopak už od začátku šli do nakopávaných míčů, do tvrdých soubojů, rychlých útoků, dlouhých diagonálních přihrávek přes křídelní prostor, prostě do fotbalu líbivého pro diváky.

Podvarianta Aa: A to se nám vyplatilo.

Podvarianta Ab: A to se nám nevyplatilo.

Varianta B

Evropa od nás očekávala, že půjdeme od začátku do nakopávaných míčů, do tvrdých soubojů, rychlých útoků, dlouhých diagonálních přihrávek přes křídelní prostor, prostě do fotbalu líbivého pro diváky. My jsme naopak začali hrát klasickou českou uličku, tedy šouráky, přízemní nahrávky, placírky a šajtle. Takové to strkání míče mezi dvěma, třema hráči, až se soupeř unaví a nebo ho to přestane bavit a zazmatkuje.

Podvarianta Ba: A to se nám vyplatilo.

Podvarianta Bb: A to se nám nevyplatilo.

Homo politicus metodologicus